

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ V^h ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN

ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Mededeelingen. — C. A. V.: Het komend seizoen. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.: Marguerite Gauthier. — De Derde Man). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven. — H. de Boer: Haagsche Kroniek. — J. H. v. d. H.: Engelsche Tooneelspeelsters uit vroeger dagen.

MEDEDEELINGEN.

De Redacteur van „Het Tooneel”, Mr. Dr. C. A. VAILLANT, is verhuisd van Heerengracht 211 naar Heerengracht 263. Telefoon 8302 Noord, Amsterdam.

De redactie verzoekt beleefdelyk mededeelingen omtrent wijzigingen van woonplaats, overlijden of bedanken voor het lidmaatschap te zenden aan den secretaris der betrokken afdeling en **niet** aan de redactie van het blad.

HET KOMEND SEIZOEN.

Het is nu zes jaren geleden, dat het optreden van twee nieuwe combinaties opschudding bracht in de tooneelwereld te Amsterdam: Royaards in het Paleis voor Volksvlijt, Verkade in den Hollandschen Schouwburg. Werd aan den eenen kant door sommigen gevreesd, dat het opduiken van deze twee nieuwe elementen in de hoofdstad aanleiding zou geven tot nog meer versnippering van krachten, tot een verscherping van den strijd om het bestaan tusschen de tooneelgezelschappen, die eerlang tot een débâcle aanleiding zou geven, aan den anderen kant waren er ook, die van Royaards en Verkade pioniersarbeid verwachtten, die de hoop koesterden, dat van hen nieuw leven zou uitgaan, en dat ook de oudere gezelschappen zouden worden geprikkeld om te breken met den sleur die in de laatste jaren het marasme op tooneelgebied had tweekgebracht.

Wat is er van die vreezen, wat van die verwachtingen geworden, na zes jaren?

Het Verkade-ensemble, de «Haghespelers», is spoedig uit Amsterdam verdwenen.

Het had aanvankelijk wel succes gehad; al was het verwijt van dilettantisme niet geheel ongegrond, zoowel wat het repertoire alsook en vooral wat de samenstelling

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

van het gezelschap betrof, er was een cachet van fijnen smaak en goeden toon niet te miskennen, en de leider had aanspraak op waardeering voor zijn pogen om artistieke beelden te scheppen: zijn insceneering van Macbeth en Romeo en Julia getuigde van studie en was in menig opzicht eene openbaring op regie-gebied. Kort geleden is Macbeth te Parijs opgevoerd door de Comédie Française, en de Parijsche dag- en maandschriften hebben er lange artikelen aan gewijd; hoe groot echter het speeltalent van een Paul Mounet en Mme Bartet moge zijn, de berichten omtrent de insceneering hebben den indruk gegeven, dat men in het huis van Molière veel minder dan bij Verkade er in geslaagd is, het karakter van het werk tot zijn recht te doen komen. Wat met geringe middelen hier is gedaan, werd op het rijke tooneel der Comédie niet bereikt.

Och de Haghespelers verdwenen weder uit Amsterdam, Verkade ging zijn geluk beproeven in Indië, en vestigde zich na een korten passage bij Heyermans in zijn eigen intieme theater te 's-Gravenhage.

Te Amsterdam handhaafde zich wèl Willem Royaards. Meer nog dan Verkade vond hij aanmoediging bij zijn werk, en meer dan dezen heeft hij tot stand gebracht. Wat ijzeren wilskracht, onverpoosde arbeid, onwrikbaar doorzetingsvermogen konden bereiken toonde ons de reuzenarbeid van dezen man. Reizend naar het buitenland om zich daar met een nieuw werk vertrouwd te maken, de visu zich rekenschap te geven van wat het «doen» kan, dan ter nauwernood te Amsterdam terug, zich spoedend naar de repetitie om al zijn spelers te inspireeren (op gevaar af dat ze allen gaan «royaardsen») de vertaling van een stuk onvoldoende achtend en zich neerzettend om in één nacht een betere te maken, beurtelings directeur, vertaler, regisseur, acteur, — wat heeft deze wonderman tot stand gebracht!

Al aanstonds nam hij in de tooneelwereld stelling met de kunstzinnige opvoering van *Adam in Ballingschap*; hij won daarmee de sympathie van een breeden kring, zelfs van hen die uiteraard niet veel gevoelden voor «comediespel». In dezelfde lijn voortarbeidende kwam hij met «*Lucifer*», welke opvoering nog een schrede voorwaarts was; maar hij gaf zich behoorlijk rekenschap van de noodzakelijkheid van eclecticisme, dat ook de vermaak-kunst niet buitens ait wilde hij zich financieel handhaven. En zoo kwamen Bahr en Mölnar op het repertoire, en Clyde Fitch en zelfs een adaptatie van Sherlock Holmes.

Maar tusschen dat alles bleef de *kunstenaar* Willem Royaards werkzaam en verzorgde *Mercadet* en *Mej. de la Seiglière*, welk laatste stuk een kasstuk bleek te worden. Op dat punt, het moet worden erkend, bezit Rooyaards een merkwaardige «flair»: niemand weet zooals hij het kasstuk vooraf te bepalen; zeldzaam was het succes van *de Violiers*, al was de kritiek ook nog zoo lauw wat dit tooneelspel betrof; en wie had aan *Mijlpalen* de geweldige carrière durven voorspellen na de eerste voorstelling?

Intusschen, hoezeer den rustenloos arbeidenden Royaards dergelijke geweldige carrières van kasstukken van harte worden gegund, valt het niet te ontkennen dat daardoor de verwachtingen van artistieke daden niet zijn vervuld, die hij aanvankelijk had opgewekt. *Faust* en *Julius Caesar* zijn nu reeds herhaaldelijk voor een komend seizoen aangekondigd zonder in vervulling te gaan, en het was zonde en jammer, den wederom van zijn fijnen kunstzin sprekenden *Midzomernachtsdroom* te brengen heel aan het einde van het speeljaar. Bij al de groote eigenschappen van dezen eminenten tooneeldirecteur is er in zijn prestaties een gemis aan systeem, een grilligheid, die verrast en teleurstelt. Hij is er in geslaagd, in korten tijd een kern van getrouwen te scheppen, die telken jare met hernieuwde verwachtingen het seizoen tegemoetzielt; doch om die «getrouwen von Jever», die abonneuten tegemoet te komen heeft hij nu en dan in de reeks der voorstellingen van een Schlager als *Violiers* of *Mijlpalen* moeten inlasschen de eene of andere noviteit, die noch wat de keuze van het stuk noch wat de bezetting en de voorbereiding betrof aan de verwachtingen beantwoordde, en daardoor teleurstelling bracht. Doch in elk geval staat het nu na de zesjarige gestie van Royaards vast, dat zijn tooneelonderneming te Amsterdam een plaats inneemt van gelijken rang als die der Koninklijke Vereeniging het Nederlandsch Tooneel, en zelfs dat deze laatste Vereeniging verplicht is geworden er op bedacht te zijn, of zij hare stelling als leidend gezelschap zoude kunnen handhaven.

In zooverre is de hoop verwezenlijkt van hen die, zooals ik in den aanvang van dit artikel zeide, van het optreden van Royaards een stimulans verwachtten voor nieuw leven bij het een tijdlang slaperige en verslapt «Nederlandsch» De Kon. Vereeniging heeft het jarenlang hard te verduren gehad: van alle zijden werd geklaagd over de geringe prestatie van dit economisch zoo bevoorrechte gezelschap, over de hopelooze verwarring van denkbeelden die daar bleek voortezitten bij de keuze van stukken, bij de rolverdeling, bij de inscenering, over het volslagen gemis aan artistieke leiding. Een oogenblik kwam, waarop een «nieuwe koers» werd verwacht, doch men wachtte te vergeefs, en het scheen wel, dat plus cela changeait, plus cela restait la même chose.

Alle waarachtige vrienden van het tooneel in Nederland betreurden dien toestand, betreurden vooral de verspilling van eerbiedwaardige talenten in rollen, niet adequaat aan die talenten, zagen met leedwezen de wanhopige pogingen van sommige kunstenaars om een stuk te redden dat door onvoldoende bezetting vooraf veroordeeld was. Zoo herinner ik mij een voorstelling van Schönherr's *Glaube und Heimat*, waarbij de schitterende prestatie van Mevr. Mann niet in staat was te vergoeden wat aan haar omgeving ontbrak. Een of twee dagen later zag ik hetzelfde stuk bij Royaards. Hier had de leider niet de beschikking over een actrice, die zelfs maar bij benadering de figuur van Mevr. Mann (Frau Rott) kon nabij komen, maar toch, wat kwam het eigenaardige en ten onzent m.i. niet volkomen gewaardeerde stuk hier beter tot zijn recht! Hier was *eenheid*, eenheid van begrip van het werk, er zat gang in en gloed en kleur, waar allen geïnspireerd waren door den spelleider en diens voortreffelijke uitbeelding van de hoofdfiguur, terwijl op het Leidscheplein ieder

zoo wat voor zichzelf speelde en alle leiding ontbrak.

Nu is dat alles anders geworden; wie de fata van het Ned. Tooneel in het laatste seizoen met aandacht heeft gevolgd, heeft de verblijdende ervaring opgedaan, dat men hier de hand aan den ploeg heeft geslagen. Er is nu leiding, er wordt hard en conscientieus en ook met heel wat meer animo gewerkt, aan inscenering wordt groote zorg besteed, naar oordeelkundige rolverdeling wordt gestreefd, en in alles is de invloed merkbaar van den moedigen jongen leider, door twee ervaren regisseurs bijgestaan. Natuurlijk:

«quo semel est imbuta recens servabit odorem
testa diu»,

en zelfs de Heer Roelvink is niet bij machte om met een tooverslag alles te veranderen, maar men is op den goeden weg, en de Koninklijke Vereeniging heeft haren rang *naast* de N. V. «Het Tooneel» weder ingenomen.

Van deze twee gezelschappen is dan ook de naaste toekomst van het tooneel te Amsterdam afhankelijk.

Er was nog een derde, dat noode wordt gemist; de Nederlandsche Tooneelvereeniging, de door alle tooneelvrienden betreurde dappere phalanx, die den bestaansstrijd in Juli 1912 heeft moeten opgegeven. Het heeft geen nut, hier de oorzaken te bespreken die tot den val van dit gezelschap hebben geleid; zeldzaam was jarenlang zijn arbeidskracht en zijn cohesie, die zoo schitterend samenspel gaf; waar zijn ze gebleven, de «sociétaires»? Ternooy Apèl, Alex Post, Holkers dood; het echtpaar van der Horst naar den vreemde; de dames de Boer — van Rijk en Marie Faassen geengageerd bij een gezelschap waar haar speciale talenten niet juist tot hun recht komen. . . . .

De Nederlandsche Tooneelvereeniging is «opgevolgd» door «de Tooneelvereeniging», directeur Herman Heyermans.

Het zij mij vergund aan dat woord «opgevolgd» alleen een chronologische beteekenis toe te kennen. Want in alle andere opzichten is het nieuwe gezelschap in steeds toenemende mate een *antithese* geworden van de N. T. V.

De rustelooze werkzaamheid van den Heer Heyermans is te dezer plaatse meer dan eens erkend en gewaardeerd, doch wat heeft hij op tooneel-gebied gepresteerd? Zijn voorgangster werkte altijd met de meeste nauwgezetheid, alle voorstellingen waren *af*, alle vertooners waren er geheel *in*, het samenspel was spreekwoordelijk geworden.

Bij den Heer Heyermans komt het op één ding maar aan: spelen, spelen desnoods des middags en des avonds, desnoods op drie plaatsen tegelijk op éénen dag; met welke voorbereiding, met welke leiding, met welke rolverdeling is bijzaak: er moet geld worden verdiend!

«Wo's Geld nur in dem Kasten klingt,

Die Seele in den Himmel springt»!

De Directeur der «Tooneelvereeniging» zal zich wel geen illusies maken, hoe er algemeen over zijn gestie wordt geoordeeld; wat de Heer J. C. van den Tol in het nummer van 25 April van dit maandschrift uitsprak is de meening van velen. En de immanente gerechtigheid zal te avond of te morgen zich doen gelden tegenover dit gedoe; de Heyermans-exploitatie *kan* niet duren: dit artistieke lichaam lijdt aan arteriosclerose.

Zooals ik hierboven zeide, zal Amsterdam voor ernstig tooneelspel in het komend seizoen dus aangewezen zijn op twee gezelschappen: Royaards en het Nederlandsch Tooneel. Ze zullen beide zich hebben in te spannen om artistieke daden te doen, en de geschiedenis der laatste jaren leert, dat zij beide daartoe in staat zijn. Zij leert ook, dat dit niet behoeft te geschieden *ten koste* van financieel succes. Vatten beide hun taak ernstig op, en wordt er gewerkt zooals de beide leiders dat thans doen, dan behoeft aan de toekomst van het Amsterdamsch tooneel niet te worden gewanhoopt. Ik voor mij ben niet

zoo beducht voor de veelbesproken concurrentie der bioscopen. Vergis ik mij niet, dan is de eerste «rage» voor de bioscoop reeds voorbij, en bovendien is deze kunst-uiting van zoo principiëel anderen aard, dat er wel nooit vrees zal behoeven te bestaan als zou de kinomatograaf het tooneel gaan verdringen.

Iets anders is de armoede aan goede, werkelijk hoog staande nieuwe tooneelstukken. In de laatste jaren hebben zelfs de grootste productie-landen, Frankrijk en Duitschland, weinig of geen werk van den eersten rang gebracht.

Toch wil het mij voorkomen, dat na schifting van kaf en koren er van het laatste allicht genoeg te vinden is om een seizoen speelplan te vullen, terwijl een aantal stukken zich voor een reprise aanbevelen. De Heer Royaards heeft met *Mlle. de la Seiglière* ervaren welk succes te behalen is met een welgekozen greep in het theater van vroegeren tijd: het fiasco van de reprise van *de Fourchambaults* bij het Ned. Tooneel in het vorig seizoen komt naar mijn stellige overtuiging op rekening van de opvoering. Met vreugde zag ik dat de Kon. Vereeniging nu het oog geslagen heeft op Marivaux, en de reprise van *Richard III*, thans weder mogelijk geworden door de aanwezigheid van Louis Bouwmeester, zal den leider de gelegenheid geven om de volle maat te geven van zijn inscenerings-talent; dat hierbij geheel gebroken zal worden met de overlevering der vroegere monteering mag toch wel als zeker worden aangenomen. Mag ik de aandacht ook eens vestigen op *Francillon*, *Divorçons*, en *Denise*?

Wanneer bij beide gezelschappen de overtuiging voorzit, dat zij tot artistieke daden in staat zijn, wanneer de ernstige wil bestaat om de goede voornemens ten uitvoer te brengen, wanneer er gearbeid wordt systematisch en zonder overhaasting, dan kan van beide vruchtdragend werk worden verwacht.

C. A. V.

P. S. Het bovenstaande was geschreven voordat de ontzaglijke orkaan losbrak die gansch Europa in beroering heeft gebracht.

Het gemeenschapsleven van alle volken is verstoord; de maatschappij is ontwricht. De economische toestanden zijn over ons gansche werelddeel doodelijk getroffen, en voor geestelijk leven is geen aandacht, geen stemming. Hoe lang zal het duren tot het intellect zijne rechten herneemt?

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

Marguerite Gauthier heeft bij het Nederlandsch Tooneel eene verjongingskuur ondergaan.

Vooreerst een fonkelnieuwe inscenering, en wat de mannenrollen betreft een bijna geheel nieuwe bezetting.

De tijden zijn gelukkig voorbij, dat de klacht over ouderwetsche en verlepte aankleding van stukken bij het Nederlandsch telkens herhaald werd in recensies. Ook

de oude *Dame aux Camélias* is in fonkelnieuwe aankleding voor het voetlicht verschenen, en dat met een juist begrip van goeden smaak en inzicht in het milieu dat geschetst moet worden. Het holle, ijle, is verdwenen, en men is er in geslaagd ook op het breede en diepe tooneel van het Leidscheplein gezellige en intieme interieurs te zien te geven. Welk een rust was er in het slaapvertrek in het laatste bedrijf; herinnert men zich nog de onmogelijke slaapkamer van weleer? Alleen zal men, geloof ik, wel doen Mevr. Mann een ietwat gemakkelijker zetel te verschaffen om den laatsten adem uit te blazen: het lijkt neerzijgen in dien kleinen fauteuil scheen mij toe voor de actrice een forsche gymnastische toer te zijn.

Het tweede bedrijf gaf een elegant boudoir te zien, waarin de in zachten toon geschilderde japansche paneaux goed uitkwamen; bij de kaptafel was echter een tabouret die van veraf gezien een eenigszins zonderling effect maakte: alsof het een intiem meubel was, dat in een boudoir minder thuis behoort.

Met de lichteffecten zij de metteur en scène wat spaarzaam: al te sterke belichting is niet altijd in het belang der spelers.

De damesrollen waren in de oude handen. Mevr. Mann heeft als altijd de titelrol volkomen in haar macht; zij had ook harerzijds tot de nieuwe uitbeelding bijgedragen door een aantal nieuwe costumes, waaronder vooral die der beide eerste bedrijven uitblonken.

Mevr. Poolman kennen we sinds jaren als Prudence; Mej. Wolffers heeft zich het type der demi mondaine Olympia goed eigen gemaakt. Alleen is zij met het gebruik van handschoenen eenigszins in de war: bij het souper in I trekke zij *beide* handschoenen uit of ontbloote alleen beide *handen*; in IV behoort de gastvrouw op haar soirée *geen* handschoenen te dragen.

Nieuw waren verschillende heeren. In de eerste plaats de heer Gimberg die de rol van Armand van den heer de Jong had overgenomen. Zooals altijd was de heer Gimberg een perfect gentleman, maar voor de uitbeelding van Armand Duval is dat niet genoeg; waar het hier vooral op aankomt is jeugdige vuur en temperament, en dat zijn nu eenmaal eigenschappen die deze tooneelspeler niet in zijn mars heeft. Als hij hartstochtelijk verliefd moet zijn, weet hij den toeschouwer van zijn gemoedstoestand niet te overtuigen en vervalt hij in conventionele standen, gebaren en intonaties, die aantoonen, dat hij er niet *in* is. Duidelijk kwam dit aan het licht in het vierde bedrijf: daar, waar Armand voor een oogenblik de bruid wordt, die de trouweloze vrouw heftige verwijten doet, die haar hoont en vernedert en haar geld in 't gezicht werpt, — daar was de heer Gimberg heel goed. Het weeke, teedere ligt niet in zijn aard, en de rol van Armand had hem niet moeten zijn opgedragen.

De Heer Schwab typeerde verdienstelijk den sukkel Saint-Gaudens; de Heer Reule was een elegante Gaston en zeide de strophen aan het souper met gratie.

* * *
Het Ned. Tooneel heeft met lofwaardige vasthoudendheid in deze troebele tijden zich schrap gezet om zijne voorstellingen niet te onderbreken. Het handelt dusdoende zeer in het belang van zijn artisten en niet minder in het belang van het publiek, dat daardoor een spoorslag krijgt om zich te ontworstelen aan de obsessie van den oorlog.

En met groot genoegen kan ik constateeren dat de pogingen der Kon. Vereeniging in die richting succes hebben: ik woonde dezer dagen een op alle rangen goed bezette voorstelling bij van «de Derde Man».

Er zou op de factuur van dit blijspel nogal wat te zeggen zijn: de dialoog is hier en daar gerekt, en de behandeling voldoet niet aan het vereischte van regelmatigte ontwikkeling. Het stuk is afkomstig van zekeren

Sabitino Lopez, een Italiaansche naam, maar ik waag de onderstelling dat zich achter deze bersaliero een tedesco verschuilt, waarvoor de tekst ook eenige aanwijzing geeft; o.a. viel mij op het germanisme; «jonkvrouwelijke schuchterheid». We zouden dus te doen hebben met een jeugdigen Duitschen auteur, die nog niet is waar hij wezen wil, doch die in elk geval een dosis humor blijkt te bezitten die een belofte voor de toekomst bevat.

De schrijver, wie hij dan ook moge zijn, is goed geëind door zijn vertolkers, vooral Mevr. Gusta de Vos en den Heer van Kerckhoven; mej. Vermeulen gaf uitmuntende dictie in het derde bedrijf.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH BREVEN.

Het lang voorziene, meermalen voorspelde conflict tusschen de volken van Europa is dan eindelijk uitgebroken. De door diplomaten opgezette «haute comédie» is geeindigd in een geweldig-schokkende oorlogstragedie die thans door de soldaten op het wereldtooneel van Europa staat te worden afgespeeld en waarbij alle beschouwingen over het tooneel van planken en stukken décor, waarop ons eene afspiegeling van het leven wordt geboden, in het niet verzinken. Te vuur en te zwaard is de vredige spiegel vernietigd en grijpt de ruwe, meedoogenlooze werkelijkheid moorddadig om zich heen. Nog steeds, gelukkig, hebben de groote gebeurtenissen ons kleine land de rol toebedeeld van toeschouwers, voor zoover althans wat de beslissende tooneelen betreft. Wij zien toe hoe de voornaamste spelers, de slimme diplomaten, die handig en met sierlijk overleg de intrigues hebben gespannen, zich achter de coulissen hebben teruggetrokken en nu hun machtige legers ten tooneele voeren om met 't geweld van sabels en kanonnen den knoop, dien zij zelve zoo elegant en vernuftig hebben gelegd, eenvoudig door te hakken. Ongetwijfeld zal de oplossing van deze Europeesche worsteling van niet te onderschatten invloed kunnen worden op de huidige richting in de kunst. Het tijdperk van vrede en ernstige ontwikkeling dat achter ons ligt, is met een streep van bloed afgesloten en niemand zal nog met zekerheid kunnen zeggen wat ons daarna te wachten staat. Het op vredige welvaart parasiteerende materialisme zal blijken te hebben afgedaan, om voor een tijd lang weer plaats te maken voor idealisme, romantiek en heldenverering. In hoever dit invloed zal hebben op onze tooneellitteratuur moet worden afgewacht, zeker is dat die invloed zich wel degelijk zal doen gelden. Voor de roman-zoo goed als voor de tooneelschrijvers wordt — zij 't met kanongebulder en met opoffering van vele kostbare levens, — een nieuwe tijd ingeluid, waarin menschen zullen leven, toestanden en verhoudingen zullen ontstaan van «na den oorlog», die immers psychisch in vele opzichten zullen verschillen van die van «voor den oorlog.»

Het zal er voor hen op aan komen met den tijd mee te gaan en nauwkeurig de richting te speuren waarin moet worden voortgewerkt. Intusschen ziet de naaste toekomst voor het tooneel er op dit oogenblik nog heel donker uit. Komediebezoek is wel het allereerste wat, bij een economische crisis, wordt afgeschaft, vooral te Rotterdam zal dit bezoek in niet geringe mate afnemen, omdat, meer dan in elke andere stad van ons land, de bevolking de financiële nadeelen van den huidige oorlogstoestand ondervindt. Zoo ooit, dan is nu duidelijk gebleken, hoe Rotterdam, in al de lagen der bevolking, bijna geheel afhankelijk is van de scheepvaart; wordt die plotseling stop gezet, dan houden ook de voornaamste bronnen van inkomsten, voor de verscheidene categorieën tusschen bootwerker en cargadoor, ten eenemale op, zoodat groote zuinigheid, met het oog op de onzekere toekomst, een eerste voorwaarde wordt.

Daarbij komt dat de noodzakelijke steun aan duizenden en nog eens duizenden werkelozen verleend, teneinde hen voor broodsgebrek te bewaren, aanzienlijke sommen vergt, die allen uit de zakken der beter bedeelde burgers moeten komen. Geen hoopvolle teekenen dus voor tooneel-directies, die hun recettes met het oog op het beperkte spoorwegvervoer, grootendeels in de stad hunner vestiging zullen moeten innen. Het zou echter dwaas zijn en onverantwoordelijk om nu reeds bij de pakken neer te gaan zitten. Zoolang de schouwburg van overheidswege niet wordt gesloten en voorhands is daartoe nog geen reden, zullen directie en artiesten zich, evenals dit het geval is met zooveel anderen buiten de kunstwereld, door den slechten tijd moeten heen zien te slaan. Directies zullen, zoolang geen force-majeure toestand aanwezig is, aan hun contractuele verplichtingen jegens de artiesten moeten voldoen, blijven echter de zalen leeg dan ligt het voor de hand dat de, met het oog op normale tijdsomstandigheden afgesloten contracten, komen te vervallen en de artiesten met een verminderde gage genoegen zullen moeten nemen. Wat dat betreft mogen intusschen de artiesten van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap van geluk spreken dat de Vereeniging tot instandhouding is opgericht en de contributiën reeds zijn geind, zoodat, voorloopig althans, aan den slechten tijd, weerstand kan worden geboden. Zoo ooit, dan is thans het oogenblik aangebroken, om, met voorbijzien van alle principiele bezwaren, een krachtig beroep te doen op allen die het wel meenen met ons Rotterd. Tooneelgezelschap. Door thans toe te treden als lid der Vereeniging tot instandhouding van een Rotterd. Tooneelgezelschap helpt men op de verstandigste wijze mede om de komende crisis op tooneelgebied tot zoo gering mogelijke omvang te beperken. Ook zij, die zich geregeld van coupons voorzagen, *verzuimen* toch vooral *niet*, uit al te overdreven zuinigheid, *dit ook nu weder te doen*. Op het aldus verkregen waarborgkapitaal is bij de exploitatie van een tooneelgezelschap gerekend, daaruit kunnen de eerste verliezen worden gedekt, in de hoop dat later, wanneer de tijdsomstandigheden weder normaal zullen zijn, de geleden schade met woeker ingehaald zal kunnen worden.

Met rechtmatige trots mogen wij, Rotterdammers, er op wijzen dat wij, met onze bekende voortvarendheid, dadelijk gereed waren om in alle opzichten, met geld en goed, die hulp te verleen welke in de economische crisis noodig bleek, dat die hulp, indien de nood aan den man komt, zich ook zal uitstrekken tot het bedreigde tooneel, daarvan houd ik mij ten volle overtuigd.

Waar ons land buiten den oorlog blijft en, naar het zich laat aanzien, ook zal blijven, is het de plicht van elk individu zijn gezonde kalmte te bewaren en er toe mede te werken dat alles zooveel mogelijk zijn geregelde gang blijft gaan. Daartoe zal het gewone komediebezoek veel kunnen bijdragen, omd' immers onze geest, eenzijdig en

angstig beklemd gehouden door de oorlogsmisère, door eene belangwekkende tooneelopvoering, in andere banen wordt geleid en ons het zoo noodige geestelijk evenwicht, althans voor een groot gedeelte zal teruggeven.

Beschouwen wij dus in dezen angstigen, zorgvollen tijd het tooneel als een welkome, weldadige afleiding!

A. v. W.

HAAGSCHE KRONIEK.

Waar het eigenlijke tooneelseizoen in den Haag wel is waar is ingezet door het theater van Louis Bouwmeester Jr., maar er in het algemeen, tengevolge van den eerst den 27^{en} October verwachten terugkeer uit Indië van Eduard Verkade, den nog niet voltooiden bouw van den Kon. Schouwburg bij het oude Tournooiveld en het door den oorlogstoestand spoedig verlopen zomerseizoen in Scheveningen, weinig van belang te melden is, vind ik alle gelegenheid den lezer het grondplan, langs welks lijnen zich de toekomstige tooneelgebeurtenissen zich hier vermoedelijk zullen bewegen, voor te teekenen.

Het is voor ieder, die in een normalen groei van ons tooneel, als factor in het kultuurleven van een volk, belang stelt, een verheugend feit, dat de theatrale physiognomie, als ik het zoo mag noemen, van den Haag zich in de laatste jaren zoozeer gewijzigd heeft. Lange jaren alleen aangewezen op de artistieke lafenis welke Amsterdamsche en Rotterdamsche gezelschappen hier brachten, kon men, afgezien van het feit, dat het Haagsche beschavingsmilieu haar invloed ook op de samenstelling en het karakter der buitensteedsche troepen deed gelden, toch niet spreken van een typisch Haagsche traditie. Dit is nu nog wel niet volkomen het geval, maar er zijn nu ten minste teekenen, dat dit mettertijd tot een feitelijkheid zal kunnen worden. Kan den Haag naast de roemruchtige Amsterdamsche en in zekeren zin ook nog aparte Rotterdamsche tradities, welke laatste zich in de jongste dicennia vooral op het blijspel concentreerden, nog niets stellen van een dergelijke eerwaardigheid, niettemin ontwikkelt zich hier toch reeds iets van een zekeren hoofdschen stijl. Er komt een stemming van intiemere saamgehoorigheid tusschen tooneel en publiek. In het openbare leven worden de meest gaarne geziene acteurs en actrices bekende verschijningen, die men elkaar aanwijst. Binnen en buiten het theater ontstaat een band, een sfeer van geestelijke en maatschappelijke wisselwerking. Het tooneel begint uit de Haagsche samenleving reeds zijn leden te recruteeren. De vertegenwoordigers der andere kunstconfreerijen, de schilders en musici, architecten en kunstnijveren beginnen hunne belangstelling te toonen; en wie weet wat uit die belangstelling nog kan geboren worden.

Waar de Kon. Vereeniging het Ned. Tooneel, door het weder betreden van Louis Bouwmeester, in staat zal zijn de tot nu toe eerwaardigste tooneeltraditiën te bestendigen en dit vooral in de Kon. Schouwburg, terwijl het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, dat zich voortaan weer ruimer zal kunnen bewegen in het Gebouw en dit vermoedelijk wel weer voornamelijk in de lijn van het blijspel; waar Willem Royaards niet zal nalaten met zijn suggestief long runsysteem en zijn faam van artistiek regisseur en metteur en scène van breede allure, zijn kring van bewonderaars te boeien — dan zorgen, zoowel de leider van «Die Haghspelers», als het ensemble van Louis Bouwmeester Jr. voor een aparte en wellicht nieuwe noot ¹⁾. Dat de laatste voor het lichte frivolere Fransche genre, waarin hij specialiteit is geworden, in het, ook in de middenkringen tot zekere hoogte min of meer met Fransche voorkeur en dito neigingen opgevoede publiek zou vinden, was te voor-

¹⁾ De nieuwe koers welke Herman Heijermans, na zijn gezelschap tot minder omvangrijke verhoudingen teruggebracht te hebben, zal volgen, is nog moeilijker met zekerheid te ber

zien; dat die Haghspelers met hun society-plays, hun smaakvolle aan kleedingen en gekuischte dictie, zelfs een apart publiek zonder «vormen», dat verbaasde eigenlijk nog minder. Niet zoozeer omdat zij Engelsche distinctie, Iersche humor en het cynisme van algemeen West-Europeesche mondaine en artistieke levensschool brachten, als wel om het feit dat zij dit in een trant deden, welke met den toon van de Haagsche society in een onmiskenbaar harmonisch rapport stond.

Dat is dus, in breede trekken geschetst, het theatrale grondplan waarop het eerstvolgende Haagsche tooneel-seizoen zal komen te staan. Voeg daarbij, dat, naast het Gebouw, dat tot nog toe altijd onmisbaar bleek, vooral waar het vertooningen van weidschen omvang gold, de Kon. Schouwburg, waarvan juist dezer dagen het front weer vrij kwam, weer bespeelbaar wordt; dat ook Verkade, door toevoeging van diverse kleedkamers en van een vroeger den vlotten af- en aanloop van het publiek storende, thans in cirkelvorm heel praktisch geconstrueerde vestiaire, de rentabiliteit van zijn theater — hetwelk niet hij alleen zal bespelen — aanmerkelijk vergroot heeft; dat ten slotte ook de zaal van het Kon. Zoöl. Bot Genootschap voor verschillende gezelschappen bespeelbaar blijft, dan kan men met eenige optimisme tot de conclusie komen, dat het tooneel in den Haag, bij gunstiger omstandigheden, aan opgewektheid steeds kan winnen.

En vergeet dan niet, dat hoogst gezellige, wat uiterlijke inrichting betreft, haast voorbeeldige theatertje in Scheveningen, dat Seinpost heet, dat in het heete seizoen zoo menige zomervlinder lokt, en dat, in het badseizoen een domineerende factor, ook steeds meer in het kultuurleven der oude stad betrokken wordt.

Ik verneem dat er eerstdaags een groepje Haghspelers, niet als Haghspelers, maar als aparte combinatie »De Domkop« van Ludwig Fulda ten bate van het Roode Kruis ten tooneele zal voeren. H. DE BOER.

ENGELSCHE TOONEELSPEELSTERS UIT VROEGER DAGEN. ¹⁾

Vervolg.

Elizabeth Farren (1759—1829) was de dochter van een apotheker te Cork in Ierland en eindigde haar leven als gravin van *Derby*. Haar vader was eerst op rijperen leeftijd tooneelspeler geworden en ook haar moeder was van huis uit geen actrice, doch volgde het voorbeeld van haar man. Hun beide dochtertjes daarentegen speelden vanaf haar prilste jeugd tooneel en leerden al vroeg de zorg en ontbering kennen, welke de rondtrekkende gezelschappen in die dagen doormaakten.

Liverpool was de eerste plaats van beteekenis, waar Elizabeth Farren een vast engagement kreeg. Zij was toen vijftien jaar en begon reeds naam te maken. Drie jaar later had haar debuut te Londen plaats (1777) als miss *Hardcastle* in «*She stoops to conquer*», het bekende blijspel van *Oliver Goldsmith*.

In «*Haymarket*», dat toen onder directie stond van *George Colman* creëerde zij verschillende belangrijke rollen. Zij was o.a. de eerste Engelsche Rosina van «*de Barbier uit Sevilla*», dat Colman naar *Beaumarchais* bewerkt had onder den titel «*The Spanish Barber, or the careless Precaution*». Knap van uiterlijk viel zij bij het publiek zeer in den smaak en werd een geduchte concurrente van miss *Abington*, wier plaats zij weldra voor goed innam, toen deze actrice in 1782 *Drury-Lane* voor *Covent-Garden* verliet.

Door haar onbesproken gedrag was zij zeer gezien bij

¹⁾ Zie «*Het Tooneel*» Nos. 5, 7, 10 (43ste Jaargang).

de aristocratie. De hertogin van *Leinster* had haar in de hoogste kringen geïntroduceerd, waar zij behulpzaam was bij het instudeeren van rollen, een liefhebberij die de hooge adel naar het voorbeeld der Fransche druktoepaste. In Whitehall bij den hertog van *Richmond* leerde zij den graaf van *Derby* kennen, die zoo zeer onder haar bekoring kwam, dat hij dagelijks naar haar welzijn liet informeeren en daar meer belang in stelde dan in den toestand van zijn vrouw, al jaren lang bedlegerig. Weldra kon hij niet langer buiten haar omgang en beloofde haar te trouwen, zoodra zijn wettige gemalin er niet meer zou zijn. Deze stelde hun geduld jaren lang op de proef, want zij overleed eerst in 1797.

In dat zelfde jaar nam miss *Farren* afscheid van de planken en wel als lady *Teazle* in «The School for Scandal», één harer beste rollen. Kort daarop werd haar verbintenis ingezegend en werd zij ook aan het hof voorgesteld. Als bewijs hoezeer koningin *Charlotte* haar persoon op prijs stelde: Bij het huwelijk van de kroonprinses met den hertog van *Württemberg*, maakte zij deel uit van den bruiloftstoet. Zij schonk den graaf verscheidene kinderen en waakte er voor, dat in haar omgeving nooit over tooneel gesproken werd, als schaamde zij zich voor haar vroegere positie.

Dora Jordan (1762—1816), is in de Engelsche tooneelgeschiedenis niet minder bekend dan haar voorgangster, oók om het treurig verloop van haar privé leven. In tegenstelling met miss *Farren* stamde miss *Jordan* wèl uit een tooneelspelers familie, hoewel tamelijk onbekend. Zij zelf noemde zich bij haar debuut miss *Francis* en trad als zoodanig in de provincie en te *Dublin* op.

Niet bepaald mooi van uiterlijk, doch één en al charme met haar levendige oogen en aanstekelijken lach, werd zij

vanaf haar vijftiende jaar door het publiek reeds toegejuicht en gevierd. Op aanraden van *Tate Wilkinson* veranderde zij haar tooneelnaam in miss *Jordan* en bleef aan zijn gezelschap tot 1785 verbonden. Daarna trad zij voor het eerst te Londen op als *Peggy* in «The Country girl» een succèsstuk van «*Drury-Lane*». Binnen korten tijd zag zij heel Londen aan haar voeten.

Mocht miss *Abington* meer intellect bij haar spel aan den dag leggen, miss *Farren* meer op de finessen letten, miss *Jordan* was één en al «leven en natuur». Dit toonde zij vooral in de *Shakespeare*-blijspelen.

Nu dien ik echter nog iets uit haar eigen leven mee te deelen, dat niet minder dan haar kunst werd besproken. Evenals de bekoorlijke «*Perdita*» (miss *Robinson*), die de favorite van den prins van Wales, den lateren koning *George IV*, is geweest, werd mrs. *Jordan* de gunsteling van diens broeder, den hertog van *Clarence*, die als *Willem IV* over Engeland geregeerd heeft.

Een en twintig jaar heeft hun verhouding geduurd, waarbij zij den hertog tien kinderen schonk, die den naam van *Fitz-Clarence* kregen. Onverwacht maakte de hertog een einde aan hun intimiteit, waarom?... men is het nooit te weten gekomen. Wèl zou hij voor haar kinderen blijven zorgen, mits zij het tooneel vaarwel zei, doch dif was te veel gevergd, daarvoor had zij haar kunst te liet.

Op den duur werden haar de zorgen te machtig. Zij verliet Londen voor *Boulogne* en vestigde zich te *Versailles* onder den aangenomen naam van Mrs. *James*. De vroolijke «*Dorothy*», die duizenden met haar kunst vermaakt had, stierf in vergetelheid. Slechts een eenvoudige grafsteen op het kerkhof te *Saint-Cloud* herinnert aan die eens zoo gevierde tooneelster.

J. H. v. D. HOEVEN.

ADVERTENTIËN.

Firma J. N. MULDER

Breedstraat 50, UTRECHT,

COSTUMIER van:

De Koninklijke Vereeniging
„Het Nederlandsch Tooneel”
te Amsterdam,
Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap
(Directie v. Eysden)
te Rotterdam,

beveelt zich aan voor de levering
van **COSTUMES** benodigd
voor:

TOONEELVOORSTELLINGEN,
TABLEAUX VIVANTS,
GECOSTUMEERDE BALS,
HISTORISCHE OPTOCHTEN,
OPERETTES, enz. enz.

BOEK EN KUNSTDRUKKERIJ
V. H. ROELOFFZEN-HÜBNER
EN VAN SANTEN
AMSTERDAM

REPRODUCTIEN VAN TEEKENINGEN
EN PLATEN, OOK GEKLEURDE.
OPNAME NAAR SCHILDERIEN EN
NAAR DE NATUUR.

ABONNEERT U OP HET TOONEEL.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^V/_H ROELGFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN
ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Mededeelingen. — C. A. V.: Sursum Corda. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.: Jeanne Doré, Het Land van Belofte). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven. — F. Smit Kleine: Fransche Dramaturgie.

MEDEDEELINGEN.

De Redacteur van „Het Tooneel”, Mr. Dr. C. A. VAILLANT, is verhuisd van Heerengracht 211 naar Heerengracht 263. Telefoon 8302 Noord, Amsterdam.

De redactie verzoekt beleefdelyk mededeelingen omtrent wijzigingen van woonplaats, overlijden of bedanken voor het lidmaatschap te zenden aan den secretaris der betrokken afdeeling en **niet** aan de redactie van het blad.

SURSUM CORDA!

De afschuwelyke oorlogsorkaan, die door overmoedig cesarisme over Europa is losgeketend, heeft zijn fatalen invloed natuurlyk doen gevoelen in de tooneelwereld. Naar den schouwburg gaan is luxe, en de eenerzijds scherp gevoelde behoefte, anderzijds instinctmatig opkomende drang naar inkrimping van alle weelde-uitgaven heeft er toe geleid, allereerst afteschaffen de luxe van het schouwburgbiljet.

Toen het Nederlandsch Tooneel in Augustus zijn deuren opende, hoorde ik in een kring van trouwe schouwburgbezoekers uitroepen van verbazing. Wie zou er nu nog aan denken naar den schouwburg te gaan? 't Eerste wat men bezuinigen zou was wel de comedie! En dan, men was nu niet in een stemming om verstrooing te gaan zoeken in het theater. Het »Neerlandsch« was wel mal, het nog te probeeren; ze moesten maar sluiten, dat was veel verstandiger. En zoo voort.

Welnu neen! Het »Neerlandsch« is verstandiger geweest dan zij die zoo spraken; het heeft zijn deuren open-

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

gezet en opengehouden, met moeite, met aanzienlyke offers, en het heeft wèl gedaan.

De Raad van Beheer heeft terecht gemeend te moeten pal staan tegenover de oorlogspaniek, en zodoende te handelen in de eerste plaats in het welbegrepen belang van het publiek.

De mobilisatie moge bij ons heel wat verstoring hebben gebracht, vreezen hebben gewekt, de plotselinge stopzetting van het economisch verkeer moge ook aan Nederland een gevoeligen slag hebben toegebracht — tot heden bleven wij gelukkig gespaard voor de verschrikkingen van den oorlog zelf, en er bestaat redelyke hoop, dat een krachtige Regeering onze neutrale stelling zal weten te handhaven.

Intusschen bestaat de mogelijkheid dat de oorlog geuimen tijd zal duren. Daargelaten de weerkracht van Frankrijk, dat getuige de verplaatsing der regeering naar Bordeaux zich voorbereidt op een strijd tot het uiterste, en dat in tegenstelling met 1870 zich openbaart als een nation unie zooals weinigen hadden verwacht, heeft Engeland zich blykbaar voorgenomen nu eens voor goed afte rekenen met den teutonischen handelsvijand, al duurt de strijd ook jaren, terwijl de onmetelyke hulpbronnen van Rusland dit rijk in staat stellen den strijd eveneens langen tijd voltehouden. Aan de andere zijde de twee Midden-Europeesche grootmachten, die er zich rekenschap van geven, dat hunne machtspositie op het spel staat, en die alles in het werk zullen stellen om te overwinnen.

Is het nu aantemen, dat gedurende gansch dit onafzienbare tijdvak het geestelyk leven dood zal blijven in ons land, waarin de economische verhoudingen zich gaandeweg zullen herstellen, langzamerhand normaal zullen worden, zij het ook dat onder den druk der tijdsomstandigheden de economisch zwakkeren zullen bezwijken?

De nefaste gevolgen des oorlogs mogen zich ook in ons land nog zoo sterk doen gevoelen, het geestelyk leven voor ons volk herneemt gaandeweg zijn rechten. Sursum corda! Het is niet goed, het is niet gezond, ons te blijven blindturen op de schaduwzijden van den tegenwoordigen toestand, te jammeren en te weeklagen over de ellende die het oorlogsmonster veroorzaakt. Regeering en volk spannen hun krachten in om te zorgen voor de instandhouding van ons materieel bestaan; laat ons ook zorgen voor de belangen van ons geestelyk bestaan!

Panem et circenses eischte het Romeinsche volk als gelijkelijik noodige levensbehoefte; ook voor ons is naast

de zorg voor het dagelijksch brood de ontspannende inspanning van het tooneel een vereischte, willen wij niet geestelijk indrogen en achteruitgaan.

Dat de Raad van Beheer dit heeft begrepen, kan niet genoeg worden gewaardeerd; hij deed ten volle zijn plicht.

Maar nu rust op het publiek eveneens een plicht, en wel om ook in deze dagen, vooral in deze dagen, het tooneel te steunen en niet uit den schouwburg wegteblijven. Want zonder de medewerking van het publiek kan het tooneel er niet komen. Ook de schouwburgdirecties hebben het in deze dagen zwaar te verantwoorden; de toegangsprijzen zijn tot de helft teruggebracht om het publiek tegemoet te komen; men make daarvan gebruik.

Op het Leidscheplein wordt hard gewerkt, en dat nog wel terwijl de directie door de tijdsomstandigheden verplicht is geweest de salarissen der artisten tot de helft te reduceeren. De groote meerderheid van deze heeft zich daarbij nedergelegd, slechts enkelen hebben goedgevonden hun vol salaris te eischen. In hoeverre zij dusdoende den Raad van Beheer grond hebben gegeven om zich op art. 1639w B. W. te beroepen en ontbinding der contracten te kunnen verlangen, zal de rechter hebben te beslissen; of zij hunne intransigente houding tegenover de groote meerderheid hunner collega's kunnen verantwoorden valt te betwijfelen. In elk geval toone het publiek de energie van de directie en van de dappere overblijvende artisten, wier taak door den afval hunner collega's verzaagd wordt, te waardeeren. C. A. V.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

C. A. V. — (Jeanne Doré, Het Land van Belofte).

Tristan Bernard heeft een drama geschreven. In een brief aan Régis Gignoux, door het Leidscheplein-programma geciteerd, doet hij het voorkomen alsof dit de natuurlijkste zaak der wereld is. Hij zal wel vrijwel alleen staan in die meening; allen die zijn vroegere werken kennen waardeeren den gezonden humorist, die zoo uitmunt in de kunst een brok leven te observeeren met klaarheid en scherpte, en het met een blijmoedigen lach weertegeven op het tooneel. Hij beweert zijn eigen werkwijze niet recht te kennen, en toch, er is in den vorigen jaargang van dit blad door mij op gewezen, hoe eigenaardig gekarakteriseerd juist die werkwijze is, waarin terecht de geest van Molière is teruggevonden.

Wat hij zelf moge beweren, voor ons buitenstaanders is van den scherpzinnigen opmerker, van den fijnen humorist niets overgebleven in zijn drama, zijn melodrama *Jeanne Doré*.

Het gegeven is een vulgair gemengd bericht: de eenige zoon van een achtenswaardige weduwe, een jonge driftkop, heeft een liefdesverhouding tot een jonge getrouwde vrouw, en probeert voor haar geld los te krijgen van zijn peetoom. Als hem dit niet gelukt maakt hij ruzie en slaat zijn peetoom de hersens in, voor welk feit hij niet ten onrechte ter dood veroordeeld wordt. Dat zijn moeder wanhopig is spreekt van zelf; al haar pogingen om het jeugdige monster te disculpeeren mislukken natuurlijk, en «monsieur de Paris» alias de beul verschijnt op zekeren dag om hem te doen «éternuer dans le sac».

Misschien ware van dit simpele feit iets te maken geweest; ik stel mij zoo voor, dat de schrijver het zaakje zóó had kunnen belichten dat de eigenlijk getroffene bleek te zijn de arme moeder, de wrekende gerechtigheid, het hoofd opeischend van den verworping dien zij met een bijlslag velt, maar tevens met een slag vernietigend de

Mevr. Mann als Jeanne Doré.

existentie van de onschuldige moeder; het ware valsche sentiment, maar het had op het tooneel kunnen «pakken». En misschien heeft de auteur het zoo wel bedoeld, maar dan heeft het talent hem ontbroken om het stuk in elkaar te zetten: hij is er geen oogenblik in geslaagd ons medevoelen voor Jeanne Doré te wekken.

Twee maal heeft hij een scène à faire onder handen genomen, tweemaal is die mislukt: de eerste maal in de rechtzaal, waar hij de moeder als getuige à décharge laat optreden. Daar was iets van te maken geweest, maar Tristan Bernard heeft er niets van terechtgebracht dan een larmoyant tooneel waarin de moeder eenige gemeenplaatsen debiteert over de jeugd en de onbezonnenheid van haar zootje, en de matte scène maakt al even weinig indruk op de jury op het tooneel als op het publiek aan deze zijde van het voetlicht.

De tweede maal heeft hij er een heel tafereel, het slottafereel, voor genomen. Op den avond vóór de terecht-

stelling komt Jeanne Doré om nog een laatste maal de stem van haar zoon te hooren; door het luikje van zijn kerkerdeur steekt zij haar hand, en de ter doodveroordeelde meent dat zij Fanny is, de booze vrouw, op wie hij verliefd was en die de bron van alle ellende is geweest.

En wat is de indruk van deze scène? Geen andere dan deze, dat het kras is, dat de booswicht aan dat schepsel denkt en geen oogenblik aan zijn moeder, die gedurende de behandeling van zijn strafzaak hem steeds ter zijde heeft gestaan: quel goujat! De misselijkheid der figuur van den jongen moordenaar is van dien aard, dat wij de als tragisch bedoelde persoon der moeder niet zien. Ik herinner mij uit vroeger dagen een schilderij van Gabriel Max, dat op Arti enorme belangstelling wekte. Het was des Pfarrers Tochter von Taubenheim van Bürger; de schilder had de kindermoordenaar zoo uitgebeeld, dat het vermoorde wicht er rozig uitzag, terwijl de lijkkleur was aangebracht op de verwrongen trekken der rampzalige jonge moeder. Daar lag een wereld van gedachten in die schildering: de moeder had haar kind vermoord, doch de eigenlijke doode, zij wier leven voor altijd verwoest en vernietigd was, dat was de moeder zelve. Evenals den schilder ware het wellicht den tooneelschrijver mogelijk geweest, een soortgelijke verplaatsing te teekenen van het moreel effect eener daad; Tristan Bernard heeft het niet vermocht.

Slechts zeer enkelen is het gegeven, op een gewild oogenblik het blijspel-masker door het tragische masker te vervangen. Bisson deed het in «la Femme X», Tristan Bernard blijve, n'en lui éplaise, bij zijn oude werkwijze.

Een oogenblik komt die om den hoek gluren, In het rechtzaaltafereel treden als getuige à décharge op: een kruidenier, een breedsprakig gepensioneerd officier en een reclamelustige automobiel-fabrikant, en dáár komt de humorist Tristan weder zooals altijd voor den dag met heerlijk rake schildering van juist geobserveerde typen. Hij blijve bij dat beproefde genre!

Jeanne Doré is geschreven voor Sarah Bernhardt, en ik wil gaarne aannemen, dat deze buitengewone artiste van de titelrol iets moois heeft gemaakt; de rol was natuurlijk eveneens in goede handen bij Mevrouw Mann, maar toch was het mij alsof de tooneelspeelster als het ware vroeg om hetgeen de schrijver verzuimd had in de rol te leggen, alsof zij zich bewust dat zij geen emotie kon wekken.

Den heer Jan C. de Vos Jr. heb ik beklagd. Voor de eerste maal was hem een belangrijke partij opgedragen, maar die was nu eenvoudig zoo antipathiek mogelijk. Een aap van een jongen, dwaas verliefd op een intrigante, die bij zijn moeder dwingt om geld voor zijn liefje als ware 't om een nieuw pak kleren, die zomaar pardoos een gemeenen moord pleegt, daarna kinderachtig huilerig aan moeders schoot, eindelijk in de rechtzaal het uitgesproken type van den ellendeling, den »pleutre». Ik geloof dus niet gerechtigd te zijn den jongen tooneelspeler naar deze zeer ondankbare rol te beoordeelen.

De overige rollen zijn niet veel meer dan figuratie, den heer Schulze echter een woord van lof voor de typeering van den oud-officier, thans levensverzekeraar.

De mise en scène was behoorlijk; het welbekende spoortrein-apparaat van Anna Karenine heeft in het voorlaatste tafereel weder goede diensten bewezen; de regisseur houde mij enkele opmerkingen ten goede wat de terechtzitting betreft. Vooreerst waren de advocaten gekleed in Nederlandsche togaas: de Fransche hebben een hermelijnen «patte» op den rug. Bij het uitspreken van een doodvonnis houdt het Hof de barret op het hoofd.

En eindelijk klonk het eenigzins zonderling den president tot de moeder van den beschuldigde te hooren zeggen dat hij haar buiten eede zou hooren, waar hij verzuimd

had ook de voorafgaande getuigen te beeedigen; de verdediger liet zich een prachtig cassatie-middel ontglippen door zijnerzijds te verzuimen aantekening te vragen op het audientieblad van den gepleegden misslag.

Maar waarschijnlijk komt deze fout op rekening van den schrijver.

„Het land van Belofte” schijnt volgens het programma van het Leidscheplein een les te moeten zijn voor ons Hollanders om de zegeningen der kolonisatie niet uit het oog te verliezen.

Ik betwijfel of het lesje de Hollanders, en speciaal de Hollandsche vrouwen veel opgewektheid zal verschaffen. De existentie van een beschaafde onbemiddelde dame moge nog zoo moeilijk zijn, ik zie onze vrouwelijke landgenooten niet zoo grif ingaan op het vooruitzicht van een huiselijk verkeer met een volslagen bruto. Het type van den wife-beater moge iets aantrekkelijks hebben voor Albions maagden, de onze danken voor de eer, en zullen, dunkt mij, een nederig, zelfs een afhankelijk bestaan verkiezen boven de „onafhankelijkheid” aan de zijde van een man die door de heldin van het stuk terecht bij herhaling in het derde bedrijf een ploert wordt genoemd.

Jeanne Doré. — Voorlaatste tafereel.

Na een vrijwel overbodig eerste bedrijf geeft het stuk een tweede dat wat belooft, maar het derde brengt een tooneel van weerszinwekkende brutaliteit, en het vierde een volmaakt ongemotiveerde oplossing.

Het lijkt mij niet de moeite waard dit werk van Somerset Maugham uitvoerig te analyseren.

Te prijzen viel de mise en scène, die volgens het oordeel van kenners van het Wild West zeer natuurgetrouw was, en het spel der vertooners die allen er goed „in” waren. Een bijzondere vermelding verdient zeker wel de heer Ko van Dijk, die de antipathieke rol van den bruto Taylor wist te vervullen met groote kracht, maar tevens beleidvol de ruwe kanten wist af te vijlen.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

Van het Rotterdamsch tooneel valt vooral nog weinig nieuws te vermelden. Officieel zal het speelseizoen op 2 October worden geopend. Het is te verwachten dat wij dan eene voorstelling zullen beleven welke aan de hoogste eischen beantwoordt, want maar zelden werd een stuk onder gunstiger omstandigheden ingestudeerd dan nu het geval is. Deze repetities maken het ideaal van elk tooneel-artist tot schoone werkelijkheid, want gedurende de geheele maand September werd door het Rotterdamsch tooneelgezelschap nagenoeg niet gespeeld en ook het jachtende en daarom zoo vermoeiende reizen en trekken is door de oorlogsomstandigheden, niet mogelijk gebleken, zoodat rustiger voorbereiding wel niet denkbaar zal zijn. Wel is die rust een gedwongen weelde, doch eenmaal ons bij het onvermijdelijke neergelegd, kunnen wij ons slechts verheugen op de openingsvoorstelling in October voor het welslagen waarvan niet de minste ongunstige beroepsomstandigheid de artisten een haarbreed in den weg heeft gelegen. Wel geeft de titel van het openingsstuk: „de Suffragettes” weinig hoop op een belangwekkende tooneelgebeurtenis, doch in de benarde dagen welke wij doorleven is een onderhoudend blijspel of zelfs maar een grappige klucht een al te welkome afleiding om die niet met graagte tegemoet te zien.

Kan ik U dus niets vertellen over het tooneel van heden, over dat van vroeger bracht het toeval mij in kennis met een oud archief waarin mij werd toegestaan naar hartelust te grasduinen. Dit archief, waarschijnlijk afkomstig uit de nalatenschap van Willem van Zuylen, bevat de volledige correspondentie, boeken, contracten en bescheiden uit den tijd toen van Zuylen, in omstreeks 1883 de directie voerde van den nieuwen Rotterdamschen Schouwburg. Het moge een raadsel heeten hoe dat zoo in zijn geheel verzijld kon geraken en plotseling, na 31 jaar weer te voorschijn kon komen, waarheid is echter dat de inzage van deze oude brieven en paperassen (waaronder kernachtigen van Victor Driessens) een interessanten terugblik biedt op het tooneel dier dagen, toen Willem van Zuylen, nog betrekkelijk jong, op het hoogtepunt stond van zijn roem. Hoe innig het publiek met hem meeleeft en zich zijn belangen aantrok, getuigen vele anonieme brieven met vriendelijke raadgevingen, met bedekte liefdesverklaringen van jonge meisjes (wellicht waren het oude!) en van clandestiene tooneelschrijfsters, die vurige beden zonden het aangeboden gevoelsdrama eventueel terug te sturen zonder bewijs van herkomst, omdat pa of ma van de heel in 't geheim gepleegde zieleuitstortingen niet weten mocht. Volgend briefje, van een die zijn bewondering voor v. Zuylen en voor Louis Bouwmeester waarschijnlijk wilde uiten op één en denzelfden avond, van wege het economische voordeel, schrijf ik hier af zooals ik het aantrof: „den heer van Zuylen. Moest zich vereenigen met Louis Bouwmeester. Wij gelooven dat hem

dit voordeel zou geven. Vereenigd zijn zij sterk. Gescheiden beide zwak. Volg die raad Willem! Hij is van een vriend.” De toevloed van oorspronkelijke stukken schijnt in die dagen intusschen al even overstelpend te zijn geweest als ook heden nog het geval is. Bescheidenheid gebiedt mij U de namen der thans litteraire beroemdheden te noemen, die toen met steigend ongeduld en spanning, hetwelk zich in de correspondentie duidelijk afteekent, het resultaat hunner „bescheiden tooneelproeve” tegemoet zagen. Ik weet nu dat een onzer meest litteraire fijnproevers, wiens onmiskenbare verdiensten jegens ons tooneel en onze litteratuur alom erkend worden, in Januari 1883 een tooneelspel in 1 bedrijf aanbod getiteld „Huwelijks geluk” en het den 16^{en} Juni d.a.v. „zoo spoedig mogelijk,” terugverzocht. Waarom toch hebben tooneeldirecteuren altijd de hebbelijkheid gehad jonge, pasbeginnende tooneelschrijvers zoo langdurig te kwellen?! In dat onachtzaam terzijde leggen van dergelijke „bescheiden eerste proeven” schuilt een gebrek aan fijn gevoel, een meening welke ik, in 't belang van het zenuwgestel van onze hedendaagsche en toekomstige beginners, aan de tegenwoordig heerschende tooneeldirecteuren in goedmoedige overdenking geef. Ook zij immers zijn eenmaal begonnen! Het archief bevat er de meest doorslaande bewijzen van. Meer succes had bij van Zuylen de jolige bewerker van fransche drama's à grand spectacle. Ik kan niet nalaten den brief hier afteschrijven met weglating van de onderteekening, de huppelende stijl van deze merkwaardige aanbieding van een tooneelstuk doet òf een geroutineerd vakman vermoeden of iemand met een ontstellende dosis zelfingenomenheid, in elk geval geeft het schrijven een aardigen kijk op de serieuze wijze waarop in die dagen een stuk ter lezing werd aangeboden. „Den Heere Willem van Zuylen te Rotterdam.”

«Zooeven heb ik de laatste hand gelegd aan een door «mij bewerkt drama à grand spectacle in 5 bedrijven, naar Emile Souvestres werken vrij gevolgd; welk stuk «ik vermeen onder uwe directie met succes kan worden «opgevoerd; bevattende bij een uitgebreid personeel een «Eerste rol, een Eerste Komiek; (beide rollen voor U naar «Uwe keuze) een Eerste Marqué, een Eerste jonge rol, een «Fat, een Eerste damesrol, een soubrette of Coquette, «een Kameniersrol. Mocht zulks U convenieeren, schrijf «mij dan wanneer het u gelegen komt dat ik mij ten «Uwent bevinden zal, of op welke andere wijze gij het wenscht ter lezing te bekomen, waarvan ik U de preferentie geef.

Uw geeërd antwoord ten spoedigste verwachtende, heb ik na minzame groete de eer te zijn.

.....
 Willem van Zuylen bleek zoo verlekkerd op het aangeboden dat hij onder dezen brief als antwoord plaatste: «sturen, onmiddellijk”. Men ziet, de thans zeer bekende litteratuurvorschier en onbekend gebleven schrijver van het één bedrijvig «Huwelijksgeluk» had bij dit heerschap de kunst van stukken aanbieden eerst moeten afkijken. Misschien zou de ster zijner tooneelschrijversroem niet zoo spoedig, met zijn «eerste bescheiden proeve» zijn ondergegaan. Wat het weigeren van rollen betreft, ook dit kwam, evenals nu nog, toentertijd herhaaldelijk voor en wanneer men soms mocht beweren dat de artisten in vroeger jaren broederlijker met elkaar omgingen of meer collegialiteit toonden, dan zijn er in het archief krasse staaltjes van het tegendeel. «De verregaande onheusche bejegeningen die ik dagelijks van mijn confrères moet verduren, noodzaken mij U te verzoeken mij te ontslaan» zoo begint een schrijven aan den directeur v. Zuylen van een thans lang niet onbekend en zeer verdienstelijk ze tooneelregisseur.

Intusschen ware het voor de heden ten dage 31 jaar ouder en wijzer geworden briefschrijvers te wenschen dat dit archief

werd vernietigd of door de rechthebbende opgeëischt; wel bevat het, dit ter geruststelling, niet het minste compromitteerd document, doch het zal zeker niemand van hen aangenaam zijn dat hun contracten, sollicitatie, herhaaldelijke verzoeken om voorschot en geuite grieven, nu nog, na zoo'n langen tijd, voor menschen die buiten het tooneel staan, ter inzage liggen. Want wie kan zeggen dat vandaag of morgen niet anderen van dit archief kennis zullen nemen die er misschien een minder gewenschte en minder bescheiden openbaarheid aan kunnen geven, dan ik mij, om er bij belanghebbenden de aandacht op te vestigen, heb veroorloofd.

A. v. W.

FRANSCHÉ DRAMATURGIE.

Jules Lemaitre.

I.

Nauwlijks was de Europeesche oorlog — treurig overblijfsel van middeneeuwsch ras barbarisme, aangehetst door verfoeilijke volkshartstochten — uitgebroken of vèr van Parijs, waar hij zoo lang had gearbeid, ging *Jules Lemaitre*, de gezonde, loyale denker, romancier, criticus en dramaturg, de eeuwige rust in.

Hij was van 1853; behoorde, alvorens zich aan de letteren te wijden, tot het onderwijs en wordt in deze kolommen herdacht als auteur van de «*Impressions de théâtre*» en van de tooneelstukken *les Rois*, *le Mariage blanc*, *Le député Leveau*, *l' Ainée* en *la Massière*.

Zijn stijl is omschreven als in zuiver- en helderheid dien van Ernest Renan te evenaren en zijne litteraire ontleding werd zoo diep en fijn genoemd dat zij slechts onder de keurlingen van het lezend publiek of de fijnproevers van het letterkundig gerecht, bewonderaars kon vinden. Deze soort vrienden zullen die ontleding hierom vooral waardeeren, omdat zij een scalpel in de hand zien van een rustig, schrander, buitengewoon onderlegd opérateur, van degelijke gezondheid die zijn stift, bezigt om het dolzinnig opgevoerde schijnwezen, in verschillende uitingen van het Fransche leven door zijne weelderige zeden ontstaan, op de kaak te stellen.

Hij prijst matiging aan in de verbijsterende vaart van het maatschappelijk raderwerk en van de organen, waardoor het tot de menigte komt: de volkszedes van het tijdperk.

Nu is er niets wat voor de critiek van sommigen minder kan bestaan, dan een beroep van een litterair kunstkenner op de normale zedes en het normale volkskarakter ten behoud van volkskracht en volksdeugd — ook *Jules Lemaitre* heeft zich het vooroordeel zien aanwrijven dat hij zich beter moralist dan dramaturg toonde. Evenwel heeft het zedelijk gehalte zijner drama's weinig geschaad aan de plastische analyse zijner hoofdfiguren. Een fragment uit de comédie *Le Député Leveau* volge hier ten bewijs.

Leveau, oud-procureur, heeft als Kamerlid veel invloed en denkt Minister te worden. Een *liaison* met de markiezin de Grèges noopt hem zich door echtscheiding van zijne vrouw te ontdoen. Die vrouw is een eenvoudig wezentje van buiten; hare alledaagschheid is den nagebootsten Parijzenaar met hooge aspiratiën hinderlijk. Hij schaamt zich voor haar. Mevr. de Grèges verlaat juist de woning van Leveau als Mevr. Leveau binnenkomt.

Mevrouw. Is ze weg?*Leveau.* Ja.*Mevrouw.* En komt ze terug?*Leveau.* Natuurlijk, wanneer zij wil.*Mevrouw.* Ze zal niet terugkomen.*Leveau.* Waarom niet?*Mevrouw.* Omdat ik het niet wil.

Leveau. Hè? Kijk me eens aan. Wel, dat is toch grappig, tien jaar geleden zag je er niet zoo uit. Dat is begonnen toen ik naar Parijs woû. Drie maanden lang heb je nee' gezegd. Maar mijn wil is boven jou' koppigheid uitgegroeid. Daarna ben je als een lam geworden, dat moet ik je ter eere nageven. Maar nu schijnt het of ik met een dol schaap te doen krijg?! Goed zoo, dan weten wij waar we aan toe zijn. Waarom wil jij niet dat de markiezin hier in huis terugkomt?

Mevrouw. Omdat jij het met haar houdt.*Leveau.* Da's niet waar.

Mevrouw. Wacht een beetje.... eergister ben ik je achterna gegaan.... den heelen middag.... ik heb jullie allebei ergens zien ingaan.... eerst de een toen de ander.... ook weer zien uit gaan.... Wil je ook straat en huisnummer weten?

Leveau. Nou ja, je hebt gelijk. En wat dan nog?*Mevrouw.* Wat bedoel-je? Wat dan nog?*Leveau.* Dat het jou' schuld is.*Mevrouw.* Mijn schuld?

Leveau. Of, als je liever wilt, van de omstandigheden. Je weet drommels goed dat jij niet de vrouw bent, die mij past. Je bent immers niet in staat mijn levenscompagnon te zijn, m'n kameraad in den besten zin van het woord. Kan-jij nu menschen ontvangen? In een salon? Wat voor een figuur maak-je in gezelschap? Elken keer dat je je mond open doet, ben ik benauwd dat je iets dwaas zult zeggen. Je hebt zelfs geen flauw begrip van hetgeen ik uitvoer. Zoo iemand als jij kan toch niet mijn dagelijksch werk, en mijn maatschappelijk streven begrijpen?! Tien jaar lang ben je nu al een hinder, een sta-in-de-weg voor me geweest in plaats van een medehulp. Door jou' toedoen voel ik me neergeslagen, geknot in mijn vlucht. Het heeft maar weinig gescheeld, of ik had me kunnen overbergen. Daarom moet je je nu niet verwonderen dat ik buitenshuis ga zoeken, wat ik hier in huis niet kan vinden.

Mevrouw. Ja, ik begrijp maar al te best, dat ik je dikwijls gehinderd heb door m'n manieren.... en dat mijn pover beetje verstand niet halen kan bij het jouwe. Daar vraag ik je dan ook wel vergeving voor. Maar er zijn niet veel vrouwen, die je zóó zouden hebben liefgehad als ik en nog minder, die je zooveel rust voor je werk hadden gelaten. En heb ik nou zóóvéél misdaan door weinig verstand te hebben?

Leveau. Och zooveel misdaan wil ik niet zeggen, maar het blijft toch een leelijke tekortkoming.

Mevrouw. Je kende me toch en je hadt me dan niet moeten nemen.

Leveau. Ja, toen was ik nog zoo jong en jij was lief en ik dacht dat je ook zacht was.... en toen was ik nog niet op de hoogte van wat ik zelf waard was.

Mevrouw. En je vergeet nog iets: m'n huwlijksgift.

Leveau. Ja, ik vergeet nog je huwlijksgift. Tweemaal honderd duizend franken. Dat was nog al iets in een kleine stad. Maar met jou duizenden heb ik millioenen voor je verdiend.

Mevrouw. Die millioenen vervloek ik! Die zijn mijn ergste vijanden. Ik ben eigenlijk nog een beetje gelukkig geweest toen jij ze nog niet hadt. Dat geld heeft jou van me gebracht. Daardoor kon jij bij je markiezin komen en daardoor alleen heeft zij naar jou gekeken.

Leveau. Ik waarschuw je, Amélie. Spreek niet in dien toon over haar, want ik sta niet in voor mezelv'.

Er is in dezen dialoog een natuurlijke hartstochtelijk-

heid, die verstandelijk ingehouden, haar hoogtepunt bereikte bij deze woorden van het Kamerlid:

— En als je alles wilt weten, ja, ik heb die vrouw lief, ik kan je dat nu wel zeggen, nu je toch alles weet en jou' spionneeren me niet weinig gekalmeerd heeft. Ik heb haar en niemand anders lief en ik had er alles, alles voor willen geven als zij mijn leven had gedeeld.

Mevrouw. Nee, zeg zulke dingen niet, zeg dat niet, dat is wat al te hard. Heb dan toch een beetje meêlij met me. Ik voel me zoo diep bedroefd, en zoo heel lang al, al den tijd dat ik zwijgen moest. Misschien ben ik daardoor wat onhandig geweest toen ik met je sprak en heb ik je daardoor boos gemaakt.... Maar dat komt ook, zie-je, omdat ik dit leven niet langer kan uithouden, ik kan het niet — want ik val er bij neêr, mijn krachten zijn op!

Dat zijn woorden, niet gesproken of te spreken door een Fransche, een Hollandsche of een Spaansche vrouw, neen, overal waar normale vrouwen in beschaafde maatschappijen in dien toestand geraken, voelt men, dat zij dergelijke dingen zouden zeggen. Na deze natuurlijke woorden van de zuiverste smart in de diepste treurnis geuit, antwoordt Leveau, met een tirannieke zelfzucht die op het punt van triomfeeren staat, zeer kalm:

Leveau. Wel, als je dan niet meer zulk een leven verdragen kunt, dan bestaat er maar één middel om het te veranderen.

Mevrouw. Wat dan?

Leveau. Echtscheiding.

Mevrouw. Echtscheiding?

Leveau. Ja, zeker. Je bent door mij afschuwelijk ongelukkig, is 't niet zoo?

Mevrouw. Ja, afschuwelijk.

Leveau. Nou dan, vraag echtscheiding tegen mij aan.

Mevrouw. O, maar dat kan je niet ernstig meenen? Echtscheiding? Neen, nooit, nooit, nooit.

En in het verdere van den treffend volgehouden, steeds bij stijging van natuurlijke gevoelens voortloopenden dialoog, komen fijne menschelijke trekjes te voorschijn als alleen de volleerde menschenkenner er weet aan te duiden, in de eenvoudigste, dat zijn gezondverstandstermen. Bijvoorbeeld:

Leveau. Dus weiger je?

Mevrouw. O, zeer zeker.

Leveau. Maar, stijfkop, je weet dat ik niet meer van je hou', dat ik je ongelukkig maak, dat ik je bedrieg, en je weet dat ik van een andere vrouw hou'!

Mevrouw. Dat heb je me nog al eens gezegd en het is louter wreed *willen* zijn dat je het herhaalt,

Leveau. Neem me niet kwalijk, maar jij bent stijfhoofdig

en ondeugend, jij bent uitdagend en jij hebt er plezier in mij buiten mij zelf te maken.

Mevrouw. Ik?

Leveau. Ja, natuurlijk.

Mevrouw. 't Is waarachtig of je gek wordt! Wel nu nog mooier: *Jij* wilt niets meer van me weten en nu zou ik echtscheiding aanvragen?! Jij moet die aanvragen, omdat jij er zoo bijster op gesteld bent!

Leveau. O, als-je-blijft, jij weet heel goed dat *ik jou* van niets kan beschuldigen.

Mevrouw. Dat spijt me voor je. Met andere woorden: ik ben 20 jaar lang een echtgenoot geweest vol trouwe plichtsbetrachting en toewijding, maar dat alles komt er niet opaan voor jou.

Leveau. Nou te weerlicht, je bent van daag niet op je mondje gevallen. Wie kan jou zoo verstandig hebben gemaakt?!

Mevrouw. Niets dan mijn leed.

Leveau. En je blijft maar altijd weigeren?!

Mevrouw. Ja.

Leveau. En als ik nou eens wegging?

Mevrouw. Dan bleef ik toch altijd je vrouw. Daartegen kun-je nou eens niets uitrichten. Dat heeft God nu in Zijn rechtvaardigheid zoo gewild. Ik heb niet anders dan voort te gaan met mijn plicht te doen, en dan wreek ik me daarmee op je en doe je op mijn beurt leed aan. Ik heb niet anders te doen dan je vrouw te blijven, versta je me wel, je vrouw, je vrouw!

En wanneer nu ten slotte Leveau zijn laatste troeven uitspeelt en op voorwaarde van aanvraag tot echtscheiding harerzijds, toestemming belooft tot het huwelijk van hun beider dochter Marguerite, weigert Mevrouw maar aldoor tot het oogenblik dat zij in gesprek met Marguerite zelve bemerkt: hoe naamloos veel leed zij haar dochter bezorgt, door het vooruitzicht dat nu haar huwelijk met den man harer keuze onmogelijk wordt. Dan rukt haar moederlijk voelen alle koorden van, eigenbaat los en, haar kind zacht uit het vertrek geleidend, keert zij zich vastberaden naar dat van haar man en zegt:

— Je kunt tevreden zijn, Adolf, er wordt aan je verlangen voldaan, je krijgt echtscheiding.

Indien we nog kunnen hechten aan Boileau's *Artpoétique* in tijden dat Europa een massalen menschenmoord en barbaarsche gruwelen ziet gebeuren — zullen wij Jules Lemaitre als grafspreek nageven, Boileau's:

Rien n'est beau que le vrai, le vrai seul est aimable.

Ook in zijne door-en-door beschaafde en wellevende «*Impressions de théâtre*» heeft hij dat getoond.

F. SMIT KLEINE.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN
ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Berichten en Mededeelingen. — Vaillant: Het Nederlandsch Tooneel en de zes artisten. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.: Snijder Wibbel: Janus Tulp; Schirin en Gertraude; De dienstknecht in het Huis). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven. — H. de Boer: Haagsche Kroniek. — J. H. v. d. Hoeven: Engelsche Tooneelspeelsters uit vroeger dagen.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

„Ons Tooneel”.

De uitgeverfirma M. M. Couvée te 's Gravenhage heeft op zeer artistieke wijze doen verschijnen „Ons Tooneel”, een publicatie die in beknoptere vorm herhaalt wat voor een paar jaren bedoeld was door den heer Frank Luns met zijn „Dramatisch Jaarboek”. Bij de verschijning van laatstgemeld boek was de vrees gewettigd of de uitmuntende bedoeling van den ondernemer, een pendant te geven van het belangrijke Engelsche Stage-Book, succes zou kunnen hebben in ons kleine land, en inderdaad is het bij die ééne grootsche poging gebleven.

De heer H. de Boer te 's Gravenhage heeft nu een nieuwe poging gedaan in bescheidener formaat, doch de uitvoering is van dien aard, dat aan deze publicatie thans een rechtmatig succes mag worden toegewenscht.

„Ons Tooneel”, voorzien van een keurigen artistieken omslag, is zoowel wat inhoud als wat uitvoering betreft zeer goed geslaagd, en volkomen gewettigd is de hoop van den redacteur, die „voor heden en toekomst rekent op de sympathie en de medewerking van allen die in het tooneel in zijne verschillende vormen en uitingen belang stellen”.

Het werkje geeft vlug en vlot geschreven artikelen van de heeren de Boer, van Bruggen, Dr. Walch, Blok, Broedelet, Dekking en de Vletter, die de lezing waard zijn, maar bovenal munt het uit door wat daarin wordt genoemd de mimographische rubriek. Men vindt er een profusie van meerendeels zeer artistiek uitgevoerde portretten van tooneelspelers en opvoerings-beelden, die alle belangstellenden in het Hollandsch Tooneel zullen treffen. Om één voorbeeld te noemen: den prachtigen kop van Willem Rooyards in „Het Levende Lijk”.

De tekst is in hoofdzaak uitteraard gewijd aan beschouwingen over de praestaties van de verschillende tooneelgezelschappen, doch bijzondere vermelding verdient

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

een artikel van den heer Broedelet over de «Ontwikkeling der Tooneeltechniek», op welk artikel ook door „Het Handelsblad” terecht de aandacht is gevestigd. „Het Handelsblad” vindt echter goed aan die vermelding een liefelijkheid vastteknopen aan het adres van het van het Orgaan van het Tooneelverbond, die de redactie daarvan niet onbesproken mag laten. De anonyme commentator der Nieuwe Uitgaven schrijft aan ons adres: „Het orgaan van het Tooneelverbond zou hier een taak kunnen hebben, *doch laat die liggen.*” Wij kunnen op deze anonymiteit alleen dit antwoorden: onze kolommen hebben steeds volgaarne opengestaan voor alle bijdragen in den aard als de bedoelde, maar reeds onze voorgangers in de redactie hebben er zich met een zucht bij neer moeten leggen, dat zij zoo ongeveer nooit een bijdrage mochten ontvangen van buitenstaanders over tooneelbelangen. Laat de geeerde schrijvers tot ons komen; niets zal ons aangenamer zijn. De lieden achterna te loopen ligt niet op onzen weg en achten wij infra dignitatem.

REDACTIE.

HET NEDERLANDSCH TOONEEL EN DE ZES ARTISTEN.

Wij ontvingen het navolgend schrijven:

AMSTERDAM, 5 Oct. '14

*Aan den Hoofdredacteur van «het Tooneel»
Den Weledelgestrengen Heer Vaillant
te Amsterdam.*

Hooggeachte Heer,

Hierbij heb ik de eer U te doen toekomen de geheele briefwisseling, gevoerd tusschen den Raad v. Beheer der Kon: Ver: Het Ned: Tooneel en zes zijner artisten, welke U in staat zal stellen, bij nauwkeurige lezing, een onpartijdig oordeel te vellen, wanneer gij Uw lezers van «het Tooneel» wilt inlichten. Tot onze zéér gróóte spijt heeft het Hoofdbestuur van het Ned: Tooneelverbond, dat wij een exemplaar der bedoelde correspondentie aanboden, opdat (zooals wij in een begeleidend schrijven mededeelden) «wanneer in het officieele orgaan van den Bond over de zaak gesproken zou worden, de Redactie precies op de

hoogte zou kunnen zijn van het verhandelde» U niet met dit stuk in kennis gesteld, en eveneens tot ons *buitengewoon* leedwezen heeft U, geachte Heer Hoofdredacteur, uwe inlichtingen slechts bij één der partijen gevraagd. Daardoor is het kunnen gebeuren, dat, in weerwil van onze voorzorgen om het Hoofdbestuur de gelegenheid te geven zich op de hoogte te stellen, in het officieele orgaan van 't verbond onze houding absoluut onjuist wordt voorgesteld. En dit is des te meer te betreuren, omdat het nu zoo lang moet duren vóór uwe lezers een juister overzicht van de zaak krijgen, wijl het orgaan slechts ééns per maand verschijnt. Een ééns gevestigde indruk wordt niet zoo snel weer uitgewischt.

Daarom is ons beleefd doch dringend verzoek, of u de begane vergissing in het volgend nummer van 't Tooneel zoo duidelijk en ondubbelzinnig mogelijk zoudt willen herstellen. Ik geloof niet dat gevolgen van 't geschilderde propoorties zullen aannemen; ik ben er bijna van overtuigd; maar hoe 't ook zij: de geschiedenis van het Tooneel in Nederland wordt opgebouwd uit de gegevens, die 't officieele orgaan zal verschaffen, en dit bewustzijn maakt het voor ons van zoo gróóte waarde dat de *Waarheid* niet in 't gedrang komt.

Met de meeste hoogachting hebben wij de eer te zijn namens

«de zes artisten»

BETTY HOLTROP—V. GELDER.

Inderdaad blijkt uit de overgelegde correspondentie, dat de zes artisten niet zonder meer de integrale betaling van hun salaris hebben geëischt, maar dat zij tegenover de opschortende voorwaarde, door den Raad van Beheer verlangd, immers de voorloopige reductie tot de helft en de afhankelijkstelling van het restant van de eventuele resultaten der loopende campagne, hebben gesteld de ontbindende voorwaarde, krachtens welke hun volle betaling zou worden gereserveerd, *tenzij* de recettes over 1914—1915 een lager bedrag zouden aanwijzen dan die van het vorig seizoen.

Of intusschen deze laatste eisch gerechtvaardigd was, of de zes artiesten, de betaalkracht van de Kon. Vereeniging afhankelijk stellende alleen van de *recettes*, daarbij niet over het hoofd zagen dat:

there are more things in heaven and on earth
than are dreamt of in their philosophy,

m. a. w. of de *recettes* wel uitsluitend zijn de determinerende factor voor de rentabiliteit eener schouwburgonderneming, en of zij dus niet hoog spel hebben gespeeld en de belangen hunner 33 collega's ernstig in gevaar hebben gebracht... daarover zou nog wel een woordje te zeggen zijn, ware het niet dat dank zij de tusschenkomst van den *vrede-rechter* de strijd is bijgelegd, en napleiten niet meer van pas schijnt.

Ik meen hier trouwens een dagblad-bericht te mogen rectificeren, dat tot misverstand aanleiding heeft gegeven. Kort na de schikking werd bericht, dat de zes artisten nu *toch* tegen 1 April hunne verbintenis met het Ned. Tooneel hadden opgezegd, en zóó gesteld wekte deze mededeeling den schijn, dat dit zou zijn geschied *na* en *niettegenstaande* de minnelijke regeling, terwijl integendeel deze vervroegde ontbinding der contracten juist bij deze regeling was overeengekomen en daarvan een integreerend deel uitmaakte.

VAILLANT.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

(C. A. V. — Snijder Wibbel; Janus Tulp; Schirin en Gertraude; de Dienstknecht in het Huis.)

Snijder Wibbel van den Duitschen schrijver Müller-Schlösser schijnt in Duitschland succes te hebben gehad; het Nederlandsch Tooneel heeft daarin aanleiding gevonden om het hier te lande te introduceeren, ten einde aan Louis Bouwmeester en zijn zuster mevr. Mann gelegenheid te geven de maat van hun talent in het komische genre te geven.

Ik meen dat de beide artisten door deze proefneming niet bijzonder gediend zijn. Het stuk heeft een tamelijk koel onthaal gevonden; misschien ligt de schuld ten deele aan het tempo waarin het is gegeven, en had het beter indruk gemaakt wanneer het als een grove klucht was opgevat en niet als een zuiver blijspel; maar toch komt het mij voor dat de groote fout zit in het ontbreken van een pittigen dialoog.

Het geval van het snijdertje dat levend dood is en zijn eigen begrafenis bijwoont is op zichzelf grappig genoeg, en ik stel mij zoo voor, dat een ervaren tooneelschrijver er een dankbaar onderwerp in had kunnen vinden.

Maar een grappig gegeven is volstrekt niet genoeg om een goed kluchtspel te maken; ook hier komt het aan op de kunst om ook deze lichte spijs smakelijk toetebereiden en goed optedissen, en deze kunst verstaat de auteur blijkbaar niet; de geestige dialoog ontbreekt en de schrijver verlaat zich ten onrechte geheel op de grappigheid van zijn opzet. Daarbij komt nog dat hij de fout begaat zijn hoofdpersoon gedurende het grootste deel van het stuk eer passief dan actief te laten optreden. *Snijder Wibbel* zit veel te lang in zijn keldertje!

Bij het zien van dit stuk kwam mij onwillekeurig een ander voor den geest, en wel bij het tooneel waarin de verwanten en vrienden in de woning van den vermeenden overledene komen voor de begrafenis, en waarin zij een voor een in hun kleinzielig egoïsme voor den dag treden. Eenzelfde psychologie heeft *Tristan Bernard* geschetst in een een-akter die te Parijs succes had, doch tot heden in ons land niet is opgevoerd; ik bedoel *la Gloire Ambulancière*, een trouvaille van een titel die de bedoeling van het stuk in twee woorden aangeeft: de egoïstische glorie die verwanten en vrienden vinden in het zich aanstellen als stelden zij werkelijk belang in het leed dat hen metterdaad koud laat en waartegenover zij hun eigen belangzuchtige overwegingen kwalijk verbergen onder het mom van medelijden en hulpvaardigheid.

Tristan Bernard heeft bij de uitwerking van dit denkbeeld zich weinig bekommerd om de fabula die hij er aan ten grondslag legde; het gebeuren is van een bijna platte banaliteit, en doet alleen dienst om de handelende personen in hun minderwaardige mentaliteit te laten voor den dag komen. Juist daardoor is intusschen zijn teekening te meer geslaagd, en geeft hij ons een brok psychologie van het beste allooi.

Müller-Schlösser heeft zijn »geval« grappig gevonden

en zich omtrent de psychologische ontleding verder geen oogenblik bekommerd. Zoo wekt het stuk een glimlach, die verdwijnt zoodra men den schouwburg verlaten heeft; een indruk blijft er niet van over.

Ik hoop dat het Nederlandsch Tooneel ons broeder en zuster Bouwmeester eens zal laten zien in een blijspel van beter allooi; zou een reprise van *Groote Stadslucht* of van *Bartelman's Lijden* niet aantebevelen zijn?*)

In beide stukken, eveneens van Duitschen huize, was hij indertijd voortreffelijk, en beide stukken staan op een heel wat hooger peil dan *Snijder Wibbel*.

* * *

De Heer Royaards heeft het moeilijke seizoen aangevangen met een weder-opvoering van den nationalen *Janus Tulp*. De keuze was gelukkig en het was te verwachten dat van de ouderen velen hun doux souvenirs zouden willen ophalen, terwijl de jongeren de gelegenheid zouden aangrijpen om kennis te maken met dit Nederlandsche standaardwerk

De gemakkelijke geschiedenis van den rijk geworden Figaro, wiens Hollandsche naam sinds jaren de aanduiding van een type is geworden, heeft ook nu weder succes gehad, dank zij het spel van de heeren Musch en van Praag. Of zij echter in staat zijn geweest de herinnering uitte wisschen aan befaamde voorgangers, met name aan Willem van Zuylen? . . .

* * *

Ernst Hardt heeft zijn Schirin en Gertraude een spel van scherts gedoopt. Un homme averti en vaut deux, want bij het eerste bedrijf en zelfs bij het tweede ziet het er niet naar uit dat de fabel bijzonderlijk tot het gebied der scherts zal gaan behooren. Wel zien wij een vrij potsierlijken graaf, omgeven door kluchtspel-figuren als zijn slotvoogd en zijn knecht Hussein, maar zulke figuren heeft ook niemand minder dan Shakespeare in zijn verschrikkelijkste drama's. En als de schrijver het gewild had zou de bigamie van zijn held den kruisridder inderdaad ook tot een zwart drama hebben kunnen leiden, waarin b. v. de persoon van Schirin de zwartoogige een actieve rol had gekregen, en par ricochet ook de blondlokkige, godvruchtige Gertraude een hyena van wreedheid had kunnen worden. Gif, dolk, oubliettes en wat dies meer zij was in dit middeleeuwsche slot te verwachten.

Maar in het derde bedrijf stelt de auteur ons gerust, als wij de twee egades zich als kinderen zien vermaken ten koste van den afstandschen graaf, en we weten nu voor goed dat we met een deugdzaam blijspelletje te doen hebben, dat als opera-libretto een pendant van de *Entführung aus dem Serail* zou kunnen worden. De auteur heeft geen ijselijkheden in den zin; als de graaf in den duisternen nacht van de trappen valt en op een baar wordt binnengedragen, weten we al vooraf dat hij nog springlevend zal zijn, en als hij de maat laat nemen van het ledikant om te onderzoeken of het wel breed genoeg is voor hem en zijn twee vrouwen, grijpen we niet naar ons vestiaire-nummer om aan de kuische blikken onzer jongedochteren het zedekwetsend tafereel te onttrekken dat dreigt te komen: we zijn gerust dat er niets ergs zal gebeuren, al heeft een smakelooze calembour op het woord houri in het tweede bedrijf ons een oogenblik doen twifelen aan den goeden smaak van den schrijver.

In de twee laatste bedrijven zijn werkelijk ook wat actie, ze zijn niet vervelend als de eerste twee.

Van de vertolking valt niet veel te vermelden. Dat de heer de Vos Sr. in de twee eerste bedrijven verlegen was met zijn figuur van kruisridder van peperkoek, kan hem moeilijk euvel worden gedeut; in de twee laatste, waar

hij rechtuit een kluchtspelfiguur kan en moet zijn, wist hij den juisten toon te treffen, en zijn jeu de scène aan het slot van het stuk was zeer vermakelijk.

Mevrouw Fie (waarschijnlijk een verkorting van den meer welluidenden voornaam Sophie) Carelsen had een rol die voor haar plastiek geknipt was, maar bovendien trof mij haar uitmuntende dictie. De phraseologie waarmede Schirin aan het slot van II haar mededingster weet te overreden om vriendschap te sluiten is absoluut zinledig en kan niet eens aanspraak maken op den naam van paradoxen, maar zooals Mevr. Carelsen de holle phrases zeide sloegen ze in en maakten ze de vriendschapsgezindheid van Gertraude haast aannemelijk.

Mej. Emma Morel deed haar best, aan de partij van Gertraude een Griseldis figuur te geven; zij hoede zich voor misbruik van de falset stem.

* * *

De Dienstknecht in het Huis is een pendant van *De Vreemdeling* van J. K. Jerome, het vreemde stuk dat in 1911 door het Nederlandsch Tooneel is opgevoerd. Evenals daar wordt ook hier door den schrijver gebruik gemaakt van een symbolische figuur om de vooroordeelen, de fouten, de wanbegrippen der hedendaagsche maatschappij te belichten. Ook hier treedt een apostel op in de gedaante van den zonderlingen huisknecht Manson, alias den bisschop van Benares, en deze apostel slaagt er in, den boozen geest Mammon uit het huis te verdrijven, de Eerzucht te breidelen, het Dogma te overtuigen van dwaalbegrip, te breken met de Traditie, en de Volkskracht en het Kinderlijk Geloof tot hun recht te doen komen, doordat hij, Manson, het Geweten incarneert.

De auteur van het thans door de Haghspelers vertoonde stuk, Charles Rann Kennedy, is m.i. gelukkiger geweest dan zijn voorganger. Hij heeft de klip vermeden waarop Jerome was gestrand, die zijn symbolische figuur had geplaatst tusschen menschen van vleesch en bloed, hij heeft al zijn dramatis personae genomen uit aangekleede begrippen en zodoende meer eenheid teweeg gebracht. Zeker, er behoorde voor de toeschouwers in den beginne eenige moeite toe, zich te acclimateeren in dit voor hen vreemde milieu; maar eenmaal het postulaat aanvaard, werd ons het volgen van den gedachtengang des schrijvers gemakkelijk, vooral waar de auteur er in geslaagd bleek, zijn begripsfiguren voor het meerendeel juist geteekend en belang inhoezemend te teekenen, en de dialoog kort maar krachtig is. Het minst geslaagd scheen mij de belichaming van het Dogma, welke figuur in strijd met haren aard weifelend en eer week was, terwijl men hier juist den meest onverzettelijken weerstand tegen het Geweten hadden kunnen verwachten. Voortreffelijk was echter de tekening van den Mammon, geincarneerd door een Anglicaanschen Bisschop, waarvan de heer Cor Ruys een kabinetstukje had gemaakt, en ook de Volkskracht die in den heer Hissink een flinken vertegenwoordiger vond. Mevr. Enny Vrede symboliseerde in haar sneeuw-reine kleeding, sprekend met een voix blanche, uitnemend het Kinderlijk Geloof. De spelleider Eduard Verkade had voor zich gereserveerd de rol van den apostel, en zelden heb ik met zooveel genoegen den tooneelspeler gevolgd; hij verstond de kunst om op altijd kalmen, waardigen toon de stem van «het Geweten» te doen klinken met een kracht die onweerstaanbaar wilde zijn en dat ook was; doch meer nog trof mij de zeer kunstzinnige samenstelling van het geheel. Daar was de juiste stemming, waartoe de «kleinigheden» van de regie zooveel bijdroegen: de prachtige goudbruine toon van het ensemble, het passend gewaad van den apostel, de bescheiden muziekbegeleiding en sourdine, die den indruk der snel opvolgende tafereelen verhoogde.

Het zal den heer Verkade een voldoening zijn geweest,

*) Het Ned. Tooneel voorkwam inmiddels mijn wensch: *Groote Stadslucht* is reeds weder gespeeld, en had weer het oude een welverdiend succes. Daar is nog zooveel goeds in de oude doos!

dat een voor de tijdsomstandigheden zeer talrijk publiek met onverdeelde aandacht de vijf bedrijven van het vreemde maar belangrijke stuk volgde.

C. A. V.

P. S. De Raad van Beheer van het Ned. Tooneel voorkwam mijn wensch, hierboven uitgesproken, door een reprise van *Groote Stadslucht*, die intusschen reeds heeft plaats gevonden, en die volgens mijn verwachting weer een succes is gebleken.

Het stuk is door de afwezigheid van Louis Bouwmeester jarenlang van het repertoire gebleven, en zoo was het voor het meerendeel van het publiek een revelatie. Niet precies voor schrijver dezès, die zich herinnert hoe hij indertijd als abonné van de Haagsche voorstellingen van het Ned. Tooneel zich beklaagde over de eindeloze serie van de voorstellingen van dit blijspel, die het telkens weer op het affiche deed terugkeeren. Maar ik moet erkennen dat de wederopvoering thans mij weder hetzelfde genoegen heeft gedaan als de eerste kennismaking. Daar zijn weinig stukken die zoo van het begin tot het eind amusant en onderhoudend zijn.

Bouwmeester draagt het geheel, en van zijn onbetaalbare entrée met den uitroep „blijf der af!” tot het slot weet hij het publiek in een onbedaarlijke lachbui te houden. Ik vermoed dat deze vis comica van onzen grooten tooneelspeler aan menigeen tot dusverre onbekend was; behalve Bouwmeester herinner ik mij alleen Possart die eveneens in het blijspel, ja zelfs in de klucht even groot was als in de tragedie. Wie dezen kant van Bouwmeesters talent nog niet kent verzuime nu de gelegenheid niet!

De reprise van thans had overigens een zeer gewijzigde bezetting, en in menig opzicht hadden de nieuwe titularissen een zware taak tegenover de herinnering aan hun voorgangers. In de eerste plaats de heer Schulze, vroeger de malle Bernhard, die nu tot den ouden dokter Crusius was gepromoveerd, en daarin te kampen had met de herinnering aan Jacques de Boer. Hij deed het verdienstelijk, maar toch wilde het mij voorkomen dat de figuur iets te week was, te weinig dokter, te veel neigde naar den Evangelischen Pfarrer.

Zijn vroegere rol, Bernhard Gempe, vervulde nu de jeugdige heer van Dalsum, en hij deed het onverbeterlijk; ik wist niet dat er in dezen jongen man zooveel komische kracht zat.

Vortreffelijk werd ook de partij van de booze Mevrouw Crusius vervuld door mevr. van Korlaar, die met de herinnering aan wijlen Mevr. Stoetz te kampen had, en die deze geweldige proef glansrijk doorstond.

Pittig als altijd was Mevr. Lobo in Frau Dr. Lenz, Mevr. Hopper daarentegen scheen zich in haar rol thuis te voelen als een visch bij een groenvrouw. En van de heeren Reule en Fernantzen valt niet veel goeds te zeggen. 't Is merkwaardig dat de eerste somtijds zoo flink voor den dag komt, en dan weder terugvalt in zijn oude fout van stijfheid en linksheid. Hoe kwam hij b. v. op het ongelukkige denkbeeld om in III bij een gesprek met en ten huize van zijn schoonvader den hoed geruimen tijd op het hoofd te houden? Hij is te beschaafd man om niet beter te weten, en waar bleef de regisseur om het hem te herinneren? De heer Fernantzen had een tekort aan savoir vivre dat de figuur hopeloos deed mislukken.

Maar deze tekortkomingen namen niet weg dat het stuk dank zij Bouwmeester, de dames van Korlaar en Lobo en de heeren Schulze en van Dalsum een succes had, minstens even groot als twintig jaar geleden.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

Pierre Claveau. — Suffragettes. — Tristan Bernard, Het Cafeetje.

Een Rotterdamsche Hollander die onder een franschen naam een Engelsch stuk schrijft naar onmiskienbaar duitsch voorbeeld, is een man, die in de dagen onzer angstige neutraliteitsspanning, nooit genoeg kan worden gewaardeerd. Hollanders bezitten over 't algemeen slechts weinig nationaliteitsgevoel en verlangen niets liever dan voor een buitenlander te worden aangezien. Het best merkt men dat op in een badplaats, daar laat de een zich doorgaan voor een Engelschman, de ander voor een Franschman — ja, zelfs voor een Duitscher, maar zeker zouden ze zich zeer miskent en beleedigd gevoelen wanneer ze voor een Hollander werden gehouden. Tot een dier slappe Vaderlanders behoort ongetwijfeld de Heer Pierre Claveau. Ik weet niet voor welk een landsman hij zich, op een badplaats, gaarne laat aanzien, zeker is dat hij, als kluchtspelschrijver, zich het air aanmatigt van cosmopoliet, want om met je geest vier landen te omvademen is een gedurfd pogen waartoe men zich licht iets meer en beter moet achten dan de inboorling uit een drassig land waar zelfs het rustig bestaan van mollen en kikkers bij de Wet is geregeld.

Doch ik dwaal van mijn onderwerp af, laat ik u mogen bekennen: niet ongaarne. Mollen en kikvorschen zijn nuttige beesten, voor ons van meer belang dan kiesrechtvrouwen voor de Engelschen. En ook de klucht die de Heer Pierre Claveau van deze militante dames heeft geschreven is jammer genoeg, bij de vertooning gebleken een mislukte geschiedenis te wezen. Of eigenlijk was juist het ontbreken eener geschiedenis de oorzaak der mislukking.

Het geheele geval komt hierop neer dat door snood verraad van Jim Smith, de hoofdredacteur van de «Suffragette» en de man van Mrs. Jenny Smith, presidente van de kiesrechtvrouwen, alle vernielingsdaden van de dames uitloopen op een fiasco, de doorprijemde Velasquez blijkt een waardelooze copie, de in brand gestoken villa's het eigendom van kiesrechtvrouwen en de bom waarmede de minister van Justitie moet worden opgeblazen is onschuldige kinderspeelgoed. Jim Smith is de geheimzinnig-gemaskerde onbekende die de tegenstanders der suffragettes omtrent haar plannen inlicht en overigens een broer zou kunnen wezen van den engelschen held in «de Roode Pimpernel». Het grapje loopt uit op een totale débacle der suffragettes, waarvan een zich overgeeft aan de zegeningen der fysieke cultuur, een ander den meer practischen weg van het huwelijk opgaat en de presidente, Mrs Jenny Smith, door haar echtgenoot-in-ware-gedaante, gedwongen wordt haar snood bedrijf te staken op straffe van hopelooze belachelijkheid.

Dat deze klucht, ondanks de uitmuntende vertooning, maar niet over het voetlicht wilde komen, ligt bij een gemis aan kijk op het tooneel, aan een averechts begrip

hetwelk de auteur er op nahoudt omtrent een schouwburg-publiek.

Le théâtre c'est l'art de préparation, doch deze voorbereiding moet dusdanig geschieden dat het effect eveneens beantwoordt aan deze andere stelling: le théâtre c'est l'imprévu. Met voorbereiding nu van hier en daar wel wat al te groote onbenulligheden heeft de schrijver zijn klucht trachten te vullen. In 't eerste bedrijf lang, o, veel te lang gepraat over een bom die gelegd moet worden, in het tweede even lang geredeneer over de bom die gelegd *zal* worden, eindelijk het leggen van de bom en dan in het derde bedrijf nogmaals een verhandeling over de bom die gelegd *is*. Als de beeldspraak niet te gewaagd was zou ik schrijven dat die bom mij leelijk de keel heeft uitgehangen, en toen bovendien de Engelsche minister niet bleek te weten dat een bom een ding is dat uit elkaar springt, kon mij deze geheele bommengrap niets meer «bommen». Wat den Heer v. Eijsden bewogen kan hebben dit stuk als openingsvoorstelling op het repertoire te nemen, mag een raadsel heeten. Om het publiek te doen lachen is meer geest, en meer vernuft noodig dan waarover de Heer Pierre Claveau beschikt. Aan de vertooners ligt het zeer zeker niet dat deze als klucht geannonceerde spotternij met de Engelsche strijdbare kiesrechtvrouwen, zoo kalm werd opgenomen. Zij deden hun uiterste best, maar het mocht niet baten omdat de schrijver het vermogen heeft gemist zijn figuren vast te houden. Zoo werd de hoofdrol, de presidente van de suffragettes, reeds na de eerste tooneelen van het eerste bedrijf finaal losgelaten en werd in het tweede plotseling onze belangstelling gevraagd voor een reporter die een zeker vijf minuten lange monoloog lang niet onverdienstelijk voordroeg om daarna even onbeholpen te verdwijnen als hij gekomen was. Dit was het debuut bij het Rotterdamsch Tooneelgezelschap van den Heer Pierre Mols. Ook de Heer en Mevrouw Chrispijn Jr. hadden een rol in dit stuk, doch van zoo weinig betekenis dat daaraan hun waarde voor dit gezelschap niet te toetsen valt.

Van de overigen noemen we gaarne Elsa Mauhs, allerliefst en bekoorlijk als eene suffragette, die behalve het kiesrecht, zich ook het kusrecht voorbehoudt, en (eveneens een nieuw lid van het R. T. G.) Mevr. Cato Mertens—de Jaeger die als honger kunstenaars zeer voldeed. Het Duitsche kluchtspelerement werd vertegenwoordigd door Mevr. Poolman, die, geheel in den stijl, een kiesrecht furie verbeeldde, die op geen Fransch of Engelsch tooneel mogelijk zou zijn, evenmin als 's ministers bediende die van elk glas champagne een slok neemt alvorens de gasten er zich aan mogen laven. Dit bedenkfel getuigde van zeer goeden smaak, helaas alleen van dien des snoepers.

Le petit café, het geestige blijspel van Tristan Bernard is den lezers van het Het Tooneel bekend uit opvoeringen te Amsterdam. Royaards vertoonde het en Chrispijn Jr. heeft het, tijdens zijn Directeurschap reeds, meen ik, tot de 100e vertooning gebracht. Thans heeft Chrispijn in de rol van Albert, de Kapitalist-Kellner, ook ons met deze pracht-creatie verblijd. Het was zijn eerste optreden bij het Rotterdamsch Tooneelgezelschap in een rol van betekenis en ik durf wel zeggen dat hij er de — voor Amsterdamsche acteurs dikwijls zoo halstarrige Rotterdamers voor goed mee veroverd heeft. Wij kenden hier alleen de vertooning van Royaards, welke al geheel lang niet bij die van het Rotterd. T. gezelschap achterstond, behalve dan dat de hoofdrol door Chrispijn Jr. zoo veel beter werd gespeeld dan, bij de N. V. Het Tooneel, door den Heer van Praag. Hoe Tristan Bernard zich dezen Kapitalistischen kellner heeft voorgesteld? Zeer zeker toch als een kellner. Chrispijn nu leek te veel «heer»

en te weinig kellner, ik bedoel hiermede dat hij, bij zijn werkzaamheden in het cafeetje juist het karakteristieke van het beroep miste, er was in zijn creatie, en dit was toch wel noodzakelijk, niet genoeg verschilt tusschen kellner en heer, waardoor men b.v.b. de bezoekers van het nachtrestaurant eer voor kellners had versleten dan Chrispijn Jr. Overigens een creatie die er wezen mag. Chrispijn heeft een aangenaam week timbre in zijn geluid, hetwelk vooral in het, zoozeer naar het sentimenteele overhellend, derde bedrijf uitstekend te pas kwam, doch daarentegen in het eerste en tweede bedrijf wel iets minder had gekund. De grappige tooneelen in het nachtrestaurant heeft Chrispijn met verbazende knapheid binnen de grenzen van het blijspel weten te houden, hierin trouw bijgestaan door Mevr. v. Eijsden—Vink, die de vurige Hongaarsche zeer binnen de perken hield en toch het juiste effect te bereiken wist. Henri Morrien speelde den oude, snoeplustigen heer Veauchenu, wel niet zoo puntig en geestig en karakteristiek als Willem Royaards, maar toch heel goed, hoewel een beetje conventioneel van grime. Nico de Jong was de man van de «oorlogsplannetjes», meneer Egredon, ook aardig, maar lang zoo geestig niet als de onvergetelijke creatie die van Warmeloo heeft geleverd van dezen zaakwaarnemer. Nico de Jong zoekt den humor steeds te veel in zijn neus, bij elk type dat deze tooneelspeler in den laatsten tijd heeft uit te beelden bedient hij zich van altijd dezelfde neusklanken. Een gemoedelijk herbergier was Henri Poolman, een ideale spoeljongen Victor Faassen en allerliefst Elsa Mauhs als de dochter die Engelsch leert en piano speelt.

Dat toch velen in dit vriendelijke, door den decorateur Poutsma zoo knus in elkaar gezette cafeetje, de oorlogsellende komen vergeten!

A. v. W.

HAAGSCHE KRONIEK.

De Koninklijke Haagsche Schouwburg heeft de enkele weken, welke hij thans reeds weer in gebruik is genomen, zijne reputatie van optisch en accoustisch moeilijk te overtreffen speelgelegenheid opnieuw weten te bevestigen ook in het meer modern artistieke gewaad waarin hij thans gehuld is, terwijl ook de nieuwe architectonische indeeling om de eigenlijke zaal heen, in meer dan een opzicht beter aan de eischen van schoonheid en geriefelijkheid is gaan voldoen. Wie thans bij avond van af de Lange Voorhout, Tournooiveld, of van de zijde van het terecht niet minder befaamde Haagsche Bosch het voormalige paleis nadert, herkent in de feestelijke aanblik, welke het thans biedt, welhaast den ouden gevel niet meer. Door eene onoordeelkundige behandeling was vroeger de kleur de oorspronkelijke blanke architectuur tot een duister gevelaspect vertroebeld. Thans straalt deze weer in feeënrieken luister; de tijd zal haar heur patina in een parelig blanken toon hergeven, en de bezadigde energie van den gemeentearchitect, de heer Gort, zal het dan ook wel zoover gebracht hebben, dat de gevel al zijn oude versieringen en attributen, welke hem in den loop der tijden waren ontvallen, weer heeft. Ook de ambitie van Jhr. de Stuers heeft er toe meegewerkt, dat oude gevelbekroningen, allegorische reliefs, weer werden aangebracht. Zeer ingenieus, en bij een kunstzinnig architect als ons de heer Gort heeft getoond, haast vanzelf sprekend is de gedachte, de foyers naar het front te verplaatsen. Door al dat feestelijk beweeg en lichtgeschitter achter de ramen, welke men uit het oude mooi verweerde glas der oude vensters heeft kunnen reconstrueeren, is de luister van het gevelaspect niet weinig verhoogd en oefent het een aanlokken invloed uit op het passeerende publiek. De entree is thans in het midden der rotonde aangebracht;

Haagsche Schouwburggevel.

daar achter staat in het mooi naar voren komende front der loge trap de controle en wordt het publiek naar zijne verschillende afdeelingen verwezen. Die hal zelf maakt een prachtigen opwekkenden indruk door hare stijlvolle architectuur, en wanneer hier eenmaal de wandversieringen van Henricus, waarvoor men eenige muurvlakken klaarblijkelijk reeds heeft geprepareerd, prijken, en men de rose marmersoorten heeft aangebracht, welke door den oorlogstoestand in België zijn achtergebleven, dan heeft ook deze blanke klare hal hare warme koesterende noot, die als een architectonisch stemmende inleiding weldadig zal werken op de artistieke ontvankelijkheid van het publiek.

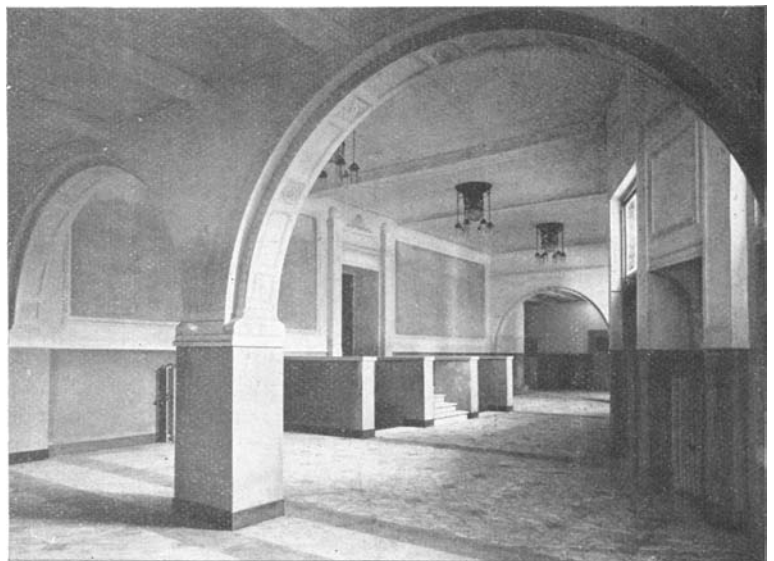
Door de verplaatsing der foyers naar 1^e en 2^e etage, is terzijde meerdere ruimte verkregen voor de vestiaires en voor de nooduitgangen. De foyers zelf zijn ook een prachtige vooruitgang op het vroeger bestaande. De eerste rangen hebben een groote foyer, de eigenlijke restauratie-zaal, eene intiemere foyer, meer als damesfoyer bedoeld en een rooksalon, welke niet de minst intieme is door een rustig afgestemd licht en de warme tint daarvan. De foyers der andere rangen deelen in een dergelijken vooruitgang. De heer Gort heeft ook meer dan gebruikelijke aandacht gewijd aan de kleedkamers, die helder en geriefelijk zijn. We hebben hiervoor nog wel geen Parijsche toestanden, maar ik betwijfel niet of de actrices en acteurs zullen, wat eventueele wenschen ten opzichte van het kleedkamersprobleem betreft, dat zich nog maar in zijn eerste phase bevindt en dat voor een goede gedisponeerdheid van den optredenden artiest toch van zooveel belang is, bij den Haagschen gemeente-architect een welwillend gehoor vinden.

In de zaal is over 't algemeen de accoustiek dezelfde gebleven, hoewel deuren er hebben plaats gemaakt voor gordijnen. De bekleeding, oorspronkelijk rood, is thans in een gouden toon gestemd, corresponderende met het goud van het zich niet meer ontronnende maar opensplijtende gordijn; het brandscherm is nu werkelijk van ijzer, en op de manteaux begint reeds de versiering van Henricus, een decoratieve styleering, een Medusakop in 't midden, een Walkure en een Noorsche Wodankop links en rechts. Van daar af dwaalt het oog onwillekeuring naar boven, naar de nieuwe lichtkroon in het plafond, welke Henricus' fraaie schildering met een gedempte glans overstraalt. In twee groepen zijn de comédie en de tragedie gesymboliseerd. Zij vullen de korste zijden van het ovaal, terwijl in het midden van een der langste zijden een figuur in dansbeweging

de verbindende, den oorsprong van het drama symboliseerde schakel vormt. In korten tijd is hier een reuzenwerk tot stand gekomen. Iemand die de moeilijkheden van het vak kent, verbaast zich over de resultaten, over de evenwichtige compositie, de harmonie van een palet dat bestaat uit de koesterendste kleuren en dat een gansche scala doorloopt van het juichende geel en goud over oranje en groen, naar de koelere kleuren van het spektrum: het stralende blauw, stillere lila en droever violet. Henricus heeft hier zijn faam als verluchtungskunstenaar op een werkelijk ongemeene wijze gehandhaafd.

In het première-leven valt thans iets van belang aan te stippen. De Haghespelers behaalden succes, triomfen met eene vertooning van «De afschuwelijke Ferante» van wie de koninklijke tooneelspelers van Amsterdam «De derde Man» speelden. Het was het stuk, waar Verkade zijn versterkingen uit Rotterdam; Cor van der Lugt-Melsert en Mien Duymaer—Twist naar het front bracht, in een kamp om de gunst der Hagenaars, die werkelijk tot een zege leidde.

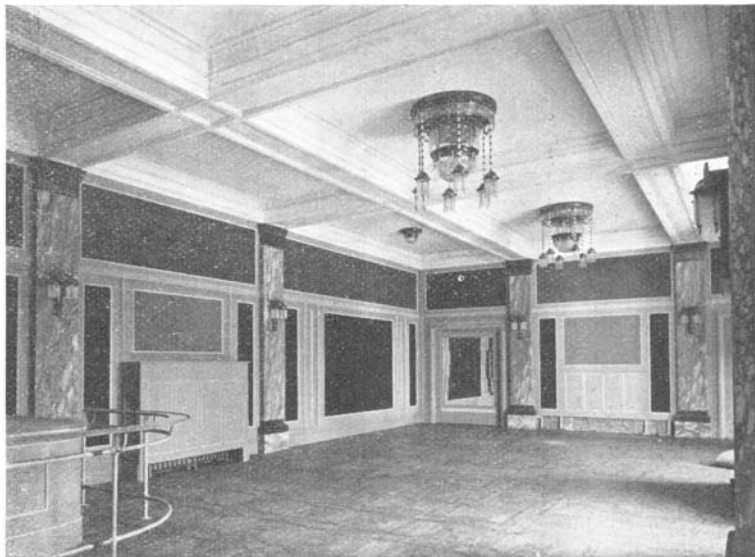
De hoofdfiguur is een type — de verdieping tot karakter is maar oppervlakkig — dat een mengeling schijnt van historische tooneelfiguren. Aan Mephisto, don Juan, Cagliostro, Svengali, Cyrano, zelfs aan den Bijbelschen Belial schijnt Sabatino Lopez voor zijn leelijke Ferante de trekken te hebben ontleend. Het tragische van zijn bestaan schuilt bij Cyrano in diens formidabelen neus, bij Feranti in diens leelijkheid; maar van die leelijkheid weet deze Cyrano in bankierstenuë — want Ferante is bankier — een deugd te maken. In een, soms van valsch, vernuft fonkelende rede, weet hij den eigenlijken lady killer van het stuk te overbluffen met de paradoxale stelling, dat de leelijke man veel sterker is in zijn liefdeskamp, dan de mooie, omdat de vrouw in den mooien man geneigd is een middel te zien tot bevrediging van haar eigen liefdesverlangen, terwijl dit in zijn, Ferante's geval uitgesloten blijft en men hem, den leelijken man, om hemzelve neemt en zijn innerlijke waardij. En waarlijk deze daemon van het vernuft, die als een Mephisto of een Cagliostro met hogere en lagere bovenzinnelijke machten schijnt te zijn begaafd, weet als de Belial der Bijbelsche geschiedenis, het zoet vergift der verleiding te druppelen in het oor der begeerlijke Armida, tot wier slaapvertrekken hij weet te stijgen in een zomerzwoelen Italiaanschen nacht. En als dan vóór het beslissende moment Armida's echtgenoot thuishoort en Armida smachtend vlucht, dan weet hij den armen ontroonde weer te

Grote Hal.

overbluffen met de overtuiging van iedereen, welke hij juist te voren geeselde, de overtuiging dat het immers belachelijk is ook maar een oogenblik te veronderstellen,

anders dan Ferante's pleegkind, maar wij weten het wel beter, wij gelooven toch ook een weinig, dat zij met hare bekocrijke gratie eene zeer naë verwante van de gesym-

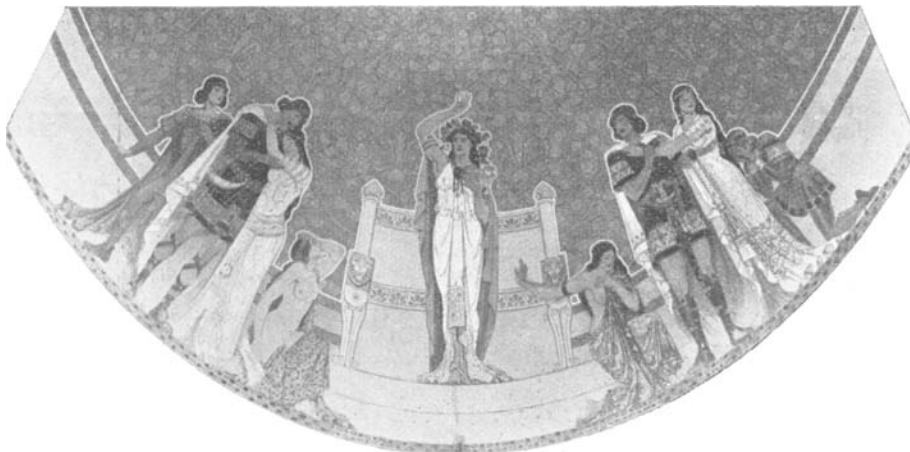

Groote Foyer.

dat hij, de leelijke Ferante, in staat zou zijn een vrouw zoo schoon als de mooie Armida, te overheerschen. En hetzelfde publiek, dat hem zoeven bewonderde in zijne ontkenning, juicht hem ook nu weer toe. Is het ver-

boliseerde, verpersoonlijkte Muze, Cecilia zelf is.

Cor van der Lugt speelde met vuur en overtuiging de rol van Ferante. Maar zijn welverdiend succès getuigt meer voor de buigzaamheid van zijn talent en goed tooneel-

Tragedie.

wonderlijk, dat men zulk eenen vernuftsridder ten slotte volkomen de bekoorlijke, karaktervolle Cecilia gunt en eene ernstige liefde waardig! In het stuk is Cecilia niets

begrip, dan dat hij ons overtuigen kon van het feit, dat hij voor zulk een rol de man is, een rol die gespeeld moet worden met romantisch brio en die b.v. geheel zou liggen

Komedie.

in de lijn van een Willem Rooyaards. Ik geloof zelfs dat Verkade voor deze rol een meer typische bezetting zou kunnen vinden. De opbruisende figuur van den vrijheids-ridder Trombini werd sterk getypeerd door Anton Verheyen, die zich een prachtige kop had gemaakt. Tilly Lus was, met bekoorlijkheid en teere gratie, de bekoorlijke Cecilia en Mien Duymaer eene verleidelijke Armida van zich gevierd weten de streelende lichaamspracht.

Eene pikante, maar toch met kiesheid behandelde noot vormde de balkonkamerscène. Het publiek ziet daar op het gordijn van een verlichte kamer het silhouetten-spel van Armida's zich langzaam ontwikkelende ontkleeding. Dat is zeer fantastisch en zeer bekoorlijk, en, het moet gezegd, het mishaaft, dat weten wij nu allen langzamerhand voor goed, den »Reinen« niet.

H. DE BOER.

ENGELSCHE TOONEELSPEELSTERS UIT VROEGER DAGEN.

Vervolg.

Sarah Siddons. (1755—1831). De grootste acteur van het Vereenigd koninkrijk *David Garrick* heeft nog getuige mogen zijn van het debuut van Engeland's eerste tragédienne, de wereldberoemde *Sarah Siddons*. Zij was toen bij de twintig en sedert een paar jaar de echtgenoot van den acteur *William Siddons*. Dit huwelijk was tegen den zin van haar vader *Roger Kemble* tot stand gekomen. Sarah had zich daar niet aan willen storen, waarop Kemble Siddons uit zijn gezelschap ontsloeg. Om aan de kost te komen, ging zij toen in betrekking als gezelschapsdame, doch toen haar man in de provincie een engagement had gekregen, sloot zij zich bij hem aan.

Omstreeks 1775 liet Garrick haar naar Londen overkomen, waar zij in Drury-Lane voor het eerst als Portia in «De Koopman» optrad. Het volgend seizoen deed Garrick de directie aan zijn opvolger over, die Mrs. Siddons te verstaan gaf elders haar heil te zoeken. Opnieuw trok zij toen de provincie in en eindigde met een vast engagement van vier jaar in den schouwburg te Bath. Hier maakte zij langzamerhand naam, vooral door haar creatie in «Fatal Marriage» van *Southerne*.

Met haar broeder *John Philip Kemble* trad zij in verschillende Shakespeare-drama's op en haar vertolking van «Lady Macbeth» werd voor haar een ware triumpf. Algemeen wordt deze rol tot haar beste creaties gerekend en als «Tragic muse» heeft *Sir Reynolds* haar dan ook in zijn bekend schilderij vereeuwigd.

Haar groote successen te Bath en Bristol trokken de aandacht van de directie van Drury-Lane, waar zij in 1782 wederom optrad als Isabella in het reeds genoemde drama «Fatal Marriage». Het volgend seizoen werd hier haar twee jaar jongere broeder John Philip eveneens geëngageerd. — Na de heropening van dezen schouwburg in 1794 werd ook haar broeder *Charles Kemble* aan Drury-Lane verbonden.

Behalve in haar Shakespeare creaties onderscheidde Sarah Siddons zich in het repertoire van *Kotzebue*, b.v. in «The Stranger» en in «Pizarro», die door *Sheridan* voor het Engelsch tooneel bewerkt zijn. Later trad zij nog een tijdlang in den Covent-Garden op, toen haar broeder John Philip dezen schouwburg gepacht had. Eerst in 1812 nam zij als «Lady Macbeth» afscheid van het tooneel. Wel bleef zij zich voor haar kunst interesseeren en hield met haar vriendin, de schrijfster en actrice Mrs. *Inchbald* vele lezingen over Shakespeare, doch de Engelsche «*Rachel*» dankt hoofdzakelijk haar naam aan de schitterende «vertolkingen» van den grooten Meester en in het bijzonder aan lady «Macbeth».

De echtgenoot van Sarah's jongsten broeder *Charles Kemble* is eveneens een actrice van groote bekendheid geworden. Zij was van Fransche origine, *Marie Thérèse de Camp*, dochter van een officier in Oostenrijkschen dienst en heeft haar opleiding in Engeland genoten. Haar specialiteit was het meer luchtige genre, de soubrette rollen.

Fanny Kemble, Charles' dochter scheen in den beginne niet veel voor de planken te voelen en is noodgedwongen actrice geworden, toen haar vader in financieele moeilijkheden verkeerde. Wel werd zij met groote belangstelling door het publiek ontvangen, doch haar ware liefde had het tooneel niet. Zij toonde meer aanleg voor schrijfster en heeft op vermakelijke wijze in haar «Records of a girlhood» het één en ander over haar uitgebreide familie meegedeeld. Ook hield zij even als haar beroemde tante Sarah, lezingen over *Shakespeare* tijdens haar verblijf in Amerika. Zij heeft al de «Kembles» overleefd, want zij stierf in het jaar 1893, als laatste telg van dit eens zoo veel besproken tooneelgeslacht.

Eliza O'Neill (1791—1872). Terwijl het publiek nog treurde over het heengaan van *Sarah Siddons*, werd onverwacht haar plaats ingenomen door een jeugdige, bevallige actrice, die met haar treurspelrollen niet voor Sarah behoefde onder te doen.

Miss O'Neill was een Iersche — haar vader schouwburg-directeur te Drogheda — waar zij vanaf haar twaalfde jaar reeds had meegespeeld. Toen zij ongeveer twintig was, trad zij met zulk een succes te Dublin op, dat Mr. *Jones* op haar verzoek ook haar broeder en vader engageerde. Hier bleef zij drie seizoenen, waarna zij naar Londen overstak en in Covent-Garden niet minder populair werd dan Sarah Siddons. Haar hartstochtelijk, gevoelig spel, bracht het publiek in ontroering, al moest men toegeven, dat haar uitbeeldingsvermogen aan begrip te kort schoot. Hierin was zij tegen haar groote voorgangster niet opgewassen, wel door haar schoonheid, die iets klassieks had. Door haar huwelijk met *Sir Becher* bleef Miss O'Neill slechts vijf jaar aan Covent-Garden verbonden. Eenmaal van adel, wilde zij evenals Lady *Derby* (Miss Farren) niets meer van het tooneel weten, waaraan zij toch naam en positie te danken had.

J. H. v. D. HOEVEN.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^V/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN
ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Berichten en Mededeelingen. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.: Fanny's Eerste Tooneelstuk; de Afschuwelijke Ferante; Als de kersen bloeien; De Koopman van Venetië). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Met het oog op de tijdsomstandigheden, die inkrimping der uitgave van het Orgaan noodig maken, zal «Het Tooneel», voorloopig slechts 4 pagina's druks beslaan.

REDACTIE.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

(C. A. V. Fanny's Eerste Tooneelstuk; de Afschuwelijke Ferante; Als de kersen bloeien.)

Alweder een stuk van Shaw, den zeer productieven schrijver, die nu eenmaal in de mode is. De heer Royaards heeft begrijpelijker wijze zich aangetrokken gevoeld tot een zijner laatste producten: «Fanny's Eerste Tooneelstuk». Of het echter een succes zal blijken betwijfel ik, het stuk heeft m. i. te veel fouten.

Vooreerst wat de constructie betreft. Het publiek wordt nu zoo langzamerhand er aan gewend, aan moderne tooneelstukken niet de eischen te stellen die onze vroegere generaties gewoon waren te vorderen. De heeren tooneel-schrijvers doen tegenwoordig wat hun goeddunkt en zij denken er niet aan, hun arbeid optezetten en ten einde te brengen op het van ouds bekende stramien. Maar wat Shaw hier van onze aandacht vergt gaat toch wat al te vér.

«Fanny's Eerste Tooneelstuk» heeft drie bedrijven, voorafgegaan door een proloog en gevolgd door een epiloog,

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

die beide met het stuk zelf niets te maken hebben dan allen dit, dat er in geredeneerd wordt over wat er wel zal kunnen komen en wat er geweest is. De proloog heeft de onvergefelijke fout van niettegenstaande de Shawsche geestigheden en boutades veel te lang en ronduit vervelend te zijn, en menigeen werd geneigd te vragen: meneer Shaw, hebt ge ons nu daarvoor naar den schouwburg geroepen? En de epiloog, een satire op de hedendaagsche kritiek, moge voor de impia gens waartoe ook schrijver dezes behoort de belangrijkheid hebben gehad van het aanschouwen van eigen afstraffing, — het gros der toeschouwers zal er wel heel weinig belang in hebben gesteld en zich hebben afgevraagd waartoe dit aanhangsel diende aan een stuk dat op zichzelf waarlijk ook al met van gereetheid is vrij te pleiten, getuige b.v. de eindelooze predicatie van Mrs. Knox in het derde bedrijf.

En het stuk, Fanny's stuk nl. zelf? Als altijd een philippica van den auteur tegen hedendaagsche Engelsche toestanden, zooals wij die van hem kennen. Maar waar hij in vroegere stukken zich tot een bepaalde categorie van menschen beperkte (in «the Widower's Houses» brandmerkt hij de kapitalistische huiseigenaren, die hun medemenschen medoogenloos exploiteeren, in «a Doctor's Dilemma» moet de medische faculteit het ontgelden, in «Arms and the Men» geeselt hij het militarisme) wil Shaw hier het bekrompen kleinzielige van de heele gemiddelde burgerklasse belichten, die hij aan de kaak stelt door de tegenstelling met de begrippen van het opkomend geslacht.

Hij doteert het eenzame echtpaar Knox met een dochter, en het niet minder eenzame echtpaar Gilbey met een zootje, die beiden zoo geweldig uit den band springen en met de muts gooien naar de in het gezin gangbare begrippen der conventionele moraal, dat in de beide gezinnen een ware revolutie uitbreekt. Als altijd doet hij dit met de verve, den tintelenden geest die wij van hem kennen, en over het algemeen is daardoor het stuk wel onderhoudend.

Maar op de keper beschouwd is toch hier weder in nog hoogere mate dan in zijn oudere stukken de groote fout merkbaar, dat hij zijn denkbeelden niet weet te belichamen in menschen van vleesch en bloed, maar tot caricaturen zijn toevlucht neemt. Een caricatuur is Margaret Knox, die plotseling jette son bonnet par dessus les moulins, als een cocotte een nacht doorboemt met een vreemden sinjeur, een politie-agent twee tanden uit den mond slaat, veertien dagen in de gevangenis te brom-

men krijgt, en op die heldendaden trotsch is, bewerende dat zij nu eerst het leven heeft leeren begrijpen. Een caricatuur ook de cocotte Dora Delaney, die met een bij dat soort van dames hoogst onnatuurlijke effronterie als een bom binnenvalt in het huisgezin-Gilbey en zich daar aanstelt als ware zij in een bar. Caricaturen de ouders der «wilde» kinderen, zoowel de beide vaders die lawaai maken zonder een enkel verstandig woord te spreken, als de beide moeders, de eene een bigotte theetante, de andere een imbecille, die nota bene de brutale Blonde Doortje een compliment maakt over haar hoedje! Caricaturaal is de scène waarin Margaret haar verloofde Robert Gilbey op de tafel gooit eerst om hem te zoenen, daarna om hem met haar vuisten te bewerken, caricaturaal de aanwezigheid van Blonde Doortje in den familiekring in het derde bedrijf, caricaturaal de dithyrambe van den Franschen zeeofficier op Engeland, die alleen dient om den auteur de gelegenheid te geven zijn landgenooten eens met bijtenden spot te lijf te gaan.

't Is gewaagd, te willen proteteeren omtrent den levensduur van letterkundige werken; toch wil het mij voorkomen, dat Hervieu's «Course des flambeaux» niet voor altijd van het repertoire zal verdwijnen, en dat het belangstelling zal wekken, wanneer de Shawsche elucubrations niettegenstaande al hun geest lang vergeten zullen zijn.

«Fanny's Eerste Tooneelstuk» is koren op den molen van den heer Marcellus Emants, die de waarde van de snobistische Shaw-successen zoo terecht in zijn laatste rede ter Vergadering van het Tooneelverbond heeft betwist.

De heer Royaards heeft aan de opvoering van het stuk als altijd heel wat moeite besteed. De regie was in de puntjes verzorgd, zoowel wat het middenstuk zelf als wat voor- en naspel betreft.—Jammer vond ik alleen de scène, waarin (in den epiloog) de critici van de zaal uit op het podium stijgen. Ook bij de voorstelling van «Androcles en de Leeuw» door «Het Ned. Tooneel» is van dezen «truc» gebruik gemaakt, maar daar kon het er meê door, omdat daar de diapason naar de klucht overhelde. Waar dit hier niet het geval was, had deze herinnering aan de «revue» achterwege behooren te blijven.

Het spel der vertooners was zeer ongelijk. In de omlijsting (pro- en epiloog) gaf de heer Rooyaards een in elk geval interessanten graaf O'Dowda te zien, al had ik mij dezen Ierschen Italiaan anders, minder zwaar en zwiëriger voorgesteld. Zijn dochter, voorgesteld door een beginnelinge, Mej. van Geuns, had wel getracht te typeeren, maar naar mijn meening een glad verkeerd type uitgekozen: was dat poezige wezentje met haar bewegelijke maniertjes de schrijfster van een brutaal stuk als «Fanny's Eerste Tooneelstuk»? De heer Van Ollefen was zoo mat en eentoonig mogelijk in den rol van den impresario. Van de critici kwam de heer Alex. Faassen naar voren door zijn altoos warme dictie, en de heer Arnoldi wist van een kort rolletje toch iets belangrijks te maken.

In het stuk zelf kwam de palm toe aan de oude garde: Vrolik, Musch, Mevr. Sablairolles en Mevr. Royaards, die ieder voor zich volkomen in de huid van het voortstellen personage staken en ieder voor zich er iets aardigs van maakten. Absoluut er naast was Mej. Kinsbergen in de rol der cocotte Blonde Doortje, die zich op het tooneel bewoog als (zoowel de Franschen zeggen) le diable dans un bñitier. Tot hare verontschuldiging moet worden opgemerkt, dat het onverantwoordelijk schijnt, aan een debutante een zoo ontzettend moeilijke taak op te dragen, waarvoor niet alleen een groot natuurlijk talent maar en vooral ook een rijpe ervaring en tooneelroutine onontbeerlijk is. Daarom zou het niet aangaan de jonge tooneelspeelster voor het totaal mislukken dezer creatie

aansprakelijk te stellen. Hoe het zoo eenigszins had kunnen zijn heeft zij kunnen zien van haar collega Mej. Holtrop in de partij van Margaret Knox. Ook een gevaarlijke rol, vol voetangels en klemmen, waarin een iets te veel alles had kunnen bederven. Maar de intelligente artieste had haar partij volkomen in haar macht en gaf een uitnemend geacheveerde typeering van de excentrieke jonge dame uit den huize Knox; bijzonder goed was met name het verhaal van haar escapade aan haar moeder. Met den zeeofficier van den heer Tourniaire kon ik mij niet best vereenigen, dat was m.i. in geen geval een officier, en had veel meer van een braven handelsreiziger.

Het succes dat de heer Verkade te s'Gravenhage gehad heeft met «De afschuwelijke Ferante» had ook te Amsterdam een buitengewone opkomst bevorderd, en het publiek was blijkbaar zeer tevreden; er werd ten minste met religieuze aandacht geluisterd en aan het slot behoorlijk geklapt.

Men kreeg als naar gewoonte een uitmuntend verzorgde regie waar te nemen; het tweede bedrijf b.v., de kijkkast in den verlichten salon, de bescheiden nachtelijke muziek (de sentimenteele Contes d'Hoffmann waren hier zeer op hun plaats), het zachte aanroepen van Mevrouw Armida (tout un poème dans un nom), het transparant waarachter Mej. Duymaer van Twist zich o! zoo discreet ontkeedde, het changement à vue waardoor wij opeens in den salon werden verplaatst — dat alles werd gegeven zooals de goede smaak van den heer Verkade dit gewoon is te doen.

Dan kreeg men den heer van der Lugt Melsert te zien in een zeer eigenaardige karakterrol: een leelijke kerel, die zijn fysieke tekortkoming gebruikt om bij vrouwen succes te behalen, en wien dit wonderwel lukt, dank zij zijn bijzonder radde tong, en ook dank zij de volmaakte onbenulligheid van de twee vrouwen die de schrijver hem als wederpartij geeft. Maar daarover aanstonds; laat mij beginnen met te constateeren, dat Ferante werkelijk een mooie speelrol is, het gronddenkbeeld, de leelijkheid als brug tot de liefde, vernuftig gevonden. Want men heeft ten onrechte gesproken van een modernen Cyrano; de beroemde Gasconjer was alles behalve gelukkig zijn amours; en ook met Priola is Ferante niet te vergelijken, want bij dezen is de leelijkheid innerlijk.

Het komt mij zoo voor dat een meester in den dialoog, laat ons zeggen b.v. Lavedan of Donnay, vooral niet te vergeten Sacha Guitry met zijn eigenaardige methode, iets heel pittigs en geestigs van het gegeven hadden gemaakt; Sabattino Lopez is het niet gelukt, een geheel te maken dat den toeschouwer pakt; hij heeft al zijn kracht uitgeput in de persoon van Ferante.

»De afschuwelijke« is niettegenstaande zijn leelijkheid, ja zelfs dank zij zijn fysieke minderwaardigheid een Don Juan, wien geen vrouw wederstaat; er gaat van hem een karma uit, dat betooverend werkt. Het wordt aange-toond door de verovering die Ferante maakt eerst van de schoone Armida en daarna van de liefvallige Cecilia. Maar de fout van den schrijver is deze, dat beide gevallen ons voorkomen weinig concludent te zijn. Het eerste slachtoffer is wat de Franschen noemen une femme facile, van wie het gansch niet onaannemelijk is, ja zelfs psychologisch zeer goed verklaarbaar, dat het excentrieke van een béguin voor den leelijken Ferante haar toelacht, en in de geheele scène van haar bezwijken voor den verleider vervult zij dan ook een louter passieve rol: het is de marionet die door den aanvalleur wordt gebracht daar waar en op het oogenblik dal hij het wil. En de overgave van Cecilia wordt gemotiveerd door een bewust worden van dankbaarheids-verplichting en medelijden tevens, dat ons in het jonge meisje in het geheel niet verbaast; van haar nemen wij grif aan, dat zij Ferante's

aanzoek aanneemt zonder zich te bekommeren over zijn fysieke kwaliteiten; maar dan verdwijnt ook het element van het donjuaneske in de figuur van de hoofdpersoon.

Met de mannelijke tegenspelers van Ferante is het al niet beter gesteld: Maurizio de Curtis, Armida's echtgenoot, is een povere figuur, en de advocaat Bartes is een gek, of liever wat onze oosterlijke naburen eigenaardig noemen «ein Geck».

In één woord: de schrijver heeft geen zorg besteed aan het milieu waarin hij zijn held laat optreden en daardoor wordt Ferante's doen en spreken grootendeels schermen in de lucht.

Intusschen blijft de moderne Don Juan een belangwekkende creatie, en de heer van der Lugt Melsert heeft hem uitgebeeld met een zorg en een toewijding die allen lof verdienen; ik zie bij de andere Nederlandsche gezelschappen niemand die hem hier zou kunnen vervangen. Van de overige spelers valt uit den aard der zaak niets te zeggen, omdat hun rollen alle tezamen niets beduiden; een woord van waardeering alleen voor de geslaagde grime van den heer Verheyen als Ridder Tromboni.

Zouden de leden van het gezelschap-Verkade er aan willen denken, dat voor het groote schip van den Stadschouwburg meer stemuitzetting wordt vereischt dan voor het intieme zaaltje in den Haag? Sommigen waren moeilijk verstaanbaar.

.

Het nieuwe stuk van Dr. J. van Epen, «Als de kersen bloeien..» heeft op mij geen aangename indruk gemaakt. Het is de analyse van een zielkundig probleem, een cas de conscience, zelfs meer dan een cas de conscience; opzichzelf een zeer aannemelijk thema voor een tooneelstuk; maar de wijze waarop de auteur het ons voordraagt wil er bij mij niet in. De inhoud van het stuk is in het kort de volgende.

Een welgesteld gentleman-farmer op onze Veluwe, Johan Kramer, sinds verscheidene jaren weduwnaar, besluit de verhouding tot zijn brave huishoudster Anna Bos, die reeds vijf jaren bestaat, te regulariseeren door een huwelijk; de vier en vijftigjarige Kramer en de ruim dertigjarige Anna geven den indruk dat zij een volkomen tevreden paar zullen worden of liever blijven. Op den dag waarop dit besloten wordt, krijgt Kramer bezoek van zijn zoon Tom, jong doctorandus in de astronomie, die papa's huwelijksplannen volkomen billijkt en hem tevens mededeelt dat ook hij verloofd is, en wel met de 26-jarige studente Rosette Bonpré, die eveneens spoedig ten tooneele verschijnt. De beide paren maken tot wederzijdsch genoeg kennis met elkander, en als het scherm op het eerste bedrijf valt, doet niets het harde drama vooruitzien dat hier staat te worden afgespeeld.

Het wordt ons al heel spoedig duidelijk in het tweede bedrijf: de oude, maar levenslustige en levenskrachtige heerenboer is bijzonder goede maatjes met zijn aanstaande schoondochter, die van haar kant zich meer in haar schik voelt met den vroolijken schoonvader in spe dan met haar verloofde, die van den morgen tot den avond in niets anders belang stelt dan in zijn wetenschappelijke formules omtrent de dubbelsterren. Het mallen van den ouden heer met het jonge meisje heeft de jalouzie wakker gemaakt van Anna Bos, die haar angsten en vreezen mededeelt aan Tom; beiden zien de hartelijke verhouding tusschen Kramer senior en Rosette met leede oogen. Een telegram roept Tom op reis, Rosette blijft op de Veluwe, en de bom barst los, doordat Anna haar verloofde heftige verwijten doet over wat zij beschouwt als ontrouw aan het gegeven woord. Aarzelden wij nog om de gegrondheid van Anna's verwijten aan te nemen, het volgend tooneel bewijst dat zij juist gezien heeft: Rosette valt pardoos in de armen van den ouden heer en doet hem

à brûle pourpoint een liefdesverklaring. Vergeten wij vooral niet te vermelden, dat de schrijver in dit bedrijf tot twee malen toe den ouden heer een flauwte laat krijgen als de door hartstocht opgezweepte golven hoog gaan. Die flauwtent, manifestaties van aderverkalking en prodromie van de beroerte die den man tusschen het tweede en het derde bedrijf zal treffen, komen den auteur uitnemend te stade om voor zijn geval zool niet een oplossing, ten minste een derivatief te brengen.

Zoo is dan in het tweede bedrijf alles als in een kegelspel dooreen gegooid; van het vreedzame interieur van I is niets overgebleven: Anna Bos voelt zich verlaten en verraden, Tom ziet dat zijn verloofde hem den bons geeft nota bene voor zijn eigen vader, Rosette geeft zich wel rekenschap van het eigenlijk monsterachtige van haar vlamming voor den vader van haar beminde, en papa zit met het geval verlegen tusschen de twee vrouwen die om hem twisten. De schrijver heeft een geweldigen knoop gelegd; hoe zal hij dien ontwarren? Het derde bedrijf brengt geen oplossing: de moreele warboel wordt door de vier Beteiligte besproken, bejammerd, beredeneerd, maar geen van allen weet het woord te zeggen dat oplossing van den kluwen zal brengen; Tom gaat na een onaangename scène met papa weg; Rosette laat zich overtuigen dat zij toch werkelijk niet met den ouden heer kan trouwen en verdwijnt eveneens. Kramer blijft achter met Anna, die niettegenstaande alles het beeld der dienende liefde gebleven is, en al is de verhouding tusschen deze twee nog niet heelemaal couleur de rose, we hebben goede hoop dat het tusschen hen wel weer gaan zal, vooral als, gelijk te verwachten is, de gezondheidstoestand van den ouden heer steeds meer zorg zal vereischen: in het verzorgen en vertroetelen van den zieke zal het geschokte gemoed van de nog altijd liefhebbende vrouw rust terugvinden.

Mijn eerste bezwaar tegen het stuk is dit, dat de schrijver de conflicten onnoodig scherp gemaakt, op de spits gedreven heeft. De strijd van twee vrouwen om een man was reeds meermalen het dankbaar onderwerp van een drama; hiermede niet tevreden, verscherpt de auteur opzettelijk het conflict door er den factor in te brengen die het op de grens van het weerzinwekkende brengt: de mededingster van Kramer's verloofde is zijn eigen aanstaande schoondochter, de bruid van zijn zoon, zoodat vader en zoon nu medeminnaars worden. Er is in die toestanden iets terugstootends, wij gevoelen een zekeren wrevel, die ons doet verlangen van het gezelschap dat ons daar te aanschouwen wordt gegeven ontslagen te zijn. De schrijver heeft zelf een oogenblik althans het bedenkelijke van zijn postulaat gevoeld; hij laat Kramer tot zijn zoon zeggen of het nu wel zoo juist noodig is dat zij elkaar als medeminnaars zullen haten, *N. B.* omdat zij toch beiden liefhebben en daarin geen verwijt te vinden is. De slappe paradox is kort geleden ook al op het Leidscheplein gedebiteerd en zelfs in daden omgezet, maar daar kon het ermee door: in de klucht *Schirin en Gertraude*. Maar hier zijn wij in een ernstig stuk, en daarenboven geldt het hier vader en zoon! Tot mijn verbazing schijnt de auteur daarin zoo weinig bezwaar te zien, dat hij zelfs op een oogenblik papa bij den zoon de herinnering doet wakker worden aan zijn overleden moeder; 't was werkelijk wel het moment voor de oproeping van die herinnering!

Maar ernstiger grief nog tegen het stuk is m. i. het ontbreken van moral sense in al zijn personen. Hoe nu! het verschrikkelijkste gebeuren grijpt plaats: de bezadigde vijftiger wordt als een schooljongen verliefd op een jong meisje, dat de bruid van zijn eigen zoon is, en hij behandelt zijn eigen pas gekozen aanstaande als oud vuil; het meisje ziet er hoegenaamd geen bezwaar in, haar

verloofde te verruilen voor diens vader, de zoon houdt met den oorsprong zijns levens naar aanleiding van dat alles een conversatie die geen hoogen dunk geeft van zijn begrip van eigenwaarde en geeft van het gezelschap den brui; de verschoppeling, de huishoudster, die vijf jaren lang lief en leed met Kramer heeft gedeeld, heeft een opwelling van rechtmatigen afschuw van wat zij ziet gebeuren, maar keert ten slotte zonder bezwaar terug in haar rol van dienaress des heeren. En dat alles gebeurt zonder dat iemand blijk geeft van moreel evenwicht. Komt dan bij papa geen oogenblik van besef van zijn verantwoordelijkheid zoowel tegenover Anna als tegenover zijn zoon? Heeft dat jonge meisje dan geen notie van vrouwelijke eigenwaarde, als zij den zoon troqueert voor den vader?

Waar in de figuren van het stuk dat gemis aan moreel evenwicht bestaat en op geenerlei wijze wordt verklaard of aannemelijk gemaakt, kan de dialoog, al wordt er nog zoo lang en zwaar geredeneerd, ons geen belang inboezemen, Er is een schijn van diepzinnigheid, maar de kern ontbreekt.

De heer Jan C. de Vos heeft alles gedaan wat mogelijk was om *Als de kersen bloeien* te doen gelukken. Hij heeft van den slappen vijftiger gemaakt wat hij kon en hem altans uiterlijk, dat wil zeggen in houding, gebaar en intonatie, het gewicht en de waardigheid verleend die de figuur innerlijk miste. Zooals de Vos over zichzelf sprak als van dien knoestigen eik, sloeg het in, al gaf eenig nadenken de overtuiging dat de «eik» meer speciaal de kenteekenen had van waterriet, door den wind bewogen. Dat hij als regisseur dat zwaarwichtige tempo had opgelegd, was eveneens juist gezien: het was het eenige middel om wat ledig was voor vol te doen doorgaan.

De andere drie deelnemers aan den grooten strijd waren minder gelukkig; het kwam mij voor dat noch mevr. Gusta de Vos, noch de heer en Mevr. Lobo zich in hun rollen thuis gevoelden.

Zeldzaam thuis in zijn rol was echter de heer Hein Harms, die van den ouden tuinman Jaap een kabinetstukje maakte. Het rolletje is heel klein, maar het werd door den heer Harms onverbeterlijk getypeerd. Als hij ooit jubileert, dan zij het als Ouwe Jaap

* * *

P. S. De reprise van den «Koo; man van Venetië» verdient nog met enkele woorden te worden vermeld. Zij had plaats na langdurige voorbereiding door den heer Roelvink in overleg en samenwerking met den heer Schwab.

Bij deze wederopvoering is gestreefd naar een dieper doordringen in den aard van het stuk en ook naar een tooneelmatige adaptatie die de bezwaren zou ondervangen van de onvermijdelijke tooneelverwisselingen der Shakespear-stukken.

Dit laatste is bij gebreke van een draai tooneel alleen te bereiken door een insceneering in den geest van het Münchener Künstler-Theater, d. i. door een proscenium, een «brug» met twee «torens» en een achterdoek dat enkel dienst doet om de tonaliteit van het milieu aan te geven.

De Kon. Vereeniging is in deze naar het mij voorkomt slechts ten deele geslaagd. Wel bereikte men het hoofdoel, nl. de verkorting der tusschenbedrijven door het genoemde proscenium en de vaststaande brug en torens, maar de insceneering had iets halfslachtigs, doordat men zich niet, zooals een paar jaren geleden Verkade deed, gehouden had aan het beginsel der «aanduiding», maar hier en daar toch getracht had naar realistische uitbeelding. Dit onzekere, dit hinken op twee gedachten moest zich wreken, en het deed dit ook, b.v. in het laatste tafereel.

De tooneel-aanwijzing is daar: «een laan in het park

van Belmont»; en in plaats daarvan kregen wij te zien een soort van voorgalerij van het landhuis, met de voorstukken der vorige tafereelen en een rood stralende lamp, die absoluut afweek van het in den tekst voorkomende «kaarslicht», en die allerminst zich leende tot de nocturne die hier door den auteur bedoeld werd.

Bovendien komt het mij voor dat dit werk van Shakespear minder dan eenig ander de realistische mise en scène kan missen, omdat het als *blijspel* (en dit karakter van het werk heeft men terecht juist op den voorgrond willen stellen) te veel verliest als het milieu niet scherp geteekend, dus meer dan «aangeduid» wordt.

Een der glanspunten van het stuk is de veglione in het tweede bedrijf, en ik moet eerlijk bekennen dat de wijze waarop die hier werd uitgebeeld mij toescheen een al te groot tekort aan fantasie te geven. Dan was mij de oude brug over het canal grande liever met de dolle feestvierende menigte. Herinnert men zich de voorstelling daarvan bij de Meiningers? Ik bedoel niet de *Neo-Meiningers*, maar het schitterende ensemble van de 90-er jaren, met Ludwig Barnay in de rol van den Jood? Dat realisme is niet verouderd, en ik geloof dat het Nederlandsch Tooneel thans in staat zou zijn geweest, den «Koopman» in die lijn te monteeren.

Wat intusschen als wel geslaagd is te beschouwen is wat ik hierboven noemde het dieper doordringen in den aard van het stuk. Het was nu niet meer de vertooning van de geschiedenis van Shylock, met Portia's bruidswerving als stoffage, het was nu het geheel zooals de auteur het zich als *blijspel* heeft gedacht.

De *toon* van het werk was gansch anders en veel juister. Er zat nu gang in het stuk; wat vroeger langdradig en vervelend scheen deed zich geheel anders voor; de belangstelling was niet meer zooals vroeger geconcentreerd op Shylock.

Wel was Bouwmeester weer de oude, onverwoestelijke, dat wil zeggen niet een jood, (zooals hij geworden was bij de opvolgers van onze grooten tooneelspeler in de rol) maar *de jood*, d.w.z. de incarnatie van den wrok van een ganschen stam tegen de Gojim die hem eeuwen lang hadden verdrukt, — maar toch scheen het hem te zijn opgelegd, de zij het ook nog zoo machtige tooneelfiguur ondergeschikt te maken aan het geheel, zeer ten bate van dat geheel, dat nu niet meer was de omlijsting van de hoofdpersoon, maar een integreerend deel van het schilderij uitmaakte.

Bijzonder werkte daartoe mede de vervulling der rollen van Portia en Bassanio; Mevrouw Hopper, die de rijke erfgename uitbeeldde niet als een waardige matrone, maar als een vroolijk, dartzel meisje vol levenslust en fantasie, die ze zeer terecht ook in het travesti volhield, en de heer Reule, die met buitengewonen zwier en gratie een werkelijken «jeune premier» te zien gaf. Maar ook de overigen waren goed in den toon van het door den auteur gewilde *blijspel*, met name het flirteerend paar Gratiano—Nerissa (Gimberg—Emma Morel), Lancelot (v. Kerckhoven) en niet te vergeten de prins van Arragon (Jan C. de Vos Jr.), die de bruidswerving terecht als een dolle klucht speelde.

Dank zij hen, waarschijnlijk door de oordeelkundige tooneelleiders geïnspireerd, was de opvoering van den «Koopman» een succes.

C. A. V.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

Glorie. — Willem Adriaanse — De Venus met den papagaai. —
Lothar Schmidt.

Vergeleken met Van Rijn en Zoon, het vorig stuk van den Heer Adriaanse, een pseudoniem waarachter zich een stadgenoot verschuilt, valt er in zijn talent een gelukkige vooruitgang te constateeren. De dialoog in Glorie klinkt, hoewel hier en daar niet geheel vrij van boekentaal, natuurlijk, soms merkwaardig frisch, er zit helaas niet genoeg voortgang in om voortdurend te blijven boeien. Het snoeimes zou in dit stuk van groot nut zijn geweest, de fout zit echter nog niet zoozeer in den uitgesponnen dialoog, dan wel in de karakterontleding der twee hoofdpersonen. De telkens wisselende meeningen (want tot meer dan meeningsverschil komt het niet in dit stuk) van den koopman Koltman zijn geheel onverantwoord gelaten, terwijl daarentegen geen kleur te schril werd gevonden om den schoonzoon Mr. Bart van Meerten, af te schilderen als een ongevoelig strever naar Glorie. En welk een armzalige glorie! Mr. v. Meerten, man van geringe afkomst, die het door eigen studie gebracht heeft tot schrijver van wetenschappelijk werk en invloedrijk lid van de Kamer, tot aanstaand minister zelfs, is onder des auteurs pen vandaan gekomen als een harteloos egoïst, die zijn vrouw slaat, zijn moeder grievend beledigt, en zijn schoonvader Koltman, tegenover diens dochter, diep vernedert. En dat allemaal terwille van de twijfelachtige glorie om de menschen naar hem te doen opzien, over hem te doen spreken en door hen benijd te worden. Iets ernstigs, waardoor de carrière van Mr. Bart van Meerten eenigermate gevaar zou kunnen loopen, gebeurt er niet. Deze man moet zich in zijn positie al heel wankel gevoelen om al zijn hardheden te kunnen rechtvaardigen. En toch wordt hij ons afgeteekend als nog al vast in het zadel te zitten. Naar eenzelfde soort glorie intusschen verlangt ook de koopman Koltman. Hij is trotsch op zijn, door grootvader reeds gevestigden naam in de handelswereld, trotsch in het veilig gewaand bezit van kostbare, antieke meubelen en zeldzaam porselein. Vreemd genoeg laat hij echter de leiding zijner zaak over aan zijn zoon Frank en occupeert hij zich alleen met het geldelijk beheer eener liefdadigheidsstichting. De schrijver tracht dit aannemelijk te maken door vader Koltman te teekenen als een soort zwakkeling, sterk in zijn liefde voor vrouw en kinderen, doch zich niet flink en doortastend genoeg voelend om te zijn opgewasschen tegen den noodigen durf in het moderne zakenbedrijf. Het is duidelijk dat hier iets wringt, dat de auteur, jammer genoeg, de zuivere teekening zijner figuur heeft opgeofferd om tot een derde bedrijf te komen. Want, opgezet als nu, is Koltman een man die genieten wil van de glorie welke anderen hem moeten bereiden. Dit loopt intusschen mis, zijn zoon Frank, ons geteekend als een wel heel zorgeloos type, speculeert en verliest

40 mille. Een oude bediende komt Koltman waarschuwen. Men zou zeggen dat een verlies van 40 mille voor een zaak die reeds twee geslachten bestaat en een soliede klank heeft, geen onoverkomelijk bezwaar is, doch het blijkt dat reeds na een jaar de firma Koltman en Zoonen (de oude spelling met twee o's is niet onwillekeurig) zoo totaal aan lager wal is, dat de schoonzoon Bart heeft moeten ingrijpen teneinde zijn schoonvader voor erger te behoeden. Het is, nadat Koltman zelf zich met de leiding zijner zaak is gaan belasten, zoo ver gekomen dat hij geld van de stichting zich heeft toegeëigend. Wel een zonderlinge débacle, waaruit blijkt dat Koltman nog minder voor koopman deugde dan zijn zoon. Bart, die niet het minste medegevoel toont, heeft geholpen uit eigenbelang, om schandaal te vermijden, zooals alles wat hij het gansche stuk door doet en zegt, terwille is voor zijn eigen positie welke hij, door allerlei voor de buitenwereld onbeduidende huiselijke voorvalletjes in gevaar denkt. Deze man mist innerlijk, is een onmenselijk stuk bruto en doorzichtig egoïsme, want als hij zijn vrouw, die na de klap, van hem weggelopen is, komt terughalen en zij weigert langer van zijn verdwaasde en fanatieke gloriezucht waaraan haar huiselijk geluk en haar liefde werden opgeofferd, mee te genieten, vertelt hij haar heel cynisch, teneinde zijn houding tegenover vader en zoon Koltman goed te praten, dat zonder zijn doortastende maatregelen haar vader in de gevangenis zou zitten. En alsof dit nog niet voldoende ware, haalt Bart zijn schoonvader ten tooneele en verplicht hem deze schande aan zijn dochter te biechten. Tevoren al, tegenover zijn vrouw, heeft Koltman zonderlinge en onverklaarbare bekentenissen gedaan en de arme vrouw verweten dat zij het was die hem van zijn zaken heeft afgehouden. Want ook hij heeft altijd gehaakt naar de glorie, ook hij wilde benijd worden en had, dit bekennt hij zijn dochter, daarvoor gaarne de liefde en genegenheid van zijn huiselijken kring gegeven. De heer Koltman ontpopt zich in het laatste bedrijf als een man, met niet het minste ziertje levensbegrip, zoodat we ook voor hem slechts matig sympathie kunnen gevoelen. Het eind is dat door Bart's zorgen de familie Koltman zich moet bekrimpen in een klein huis te Nunspeet, de zoon Frank naar Indië gaat en de dochter verplicht is weer tot haar man terug te keeren.

Door de betrekkelijk onbeduidende kleinigheden, welke de auteur heeft trachten voor te stellen als groote, voor Bart's positie zeer gewichtige feiten, vermag het gegeven niet te boeien, wordt het zelfs onbelangwekkend en lichtelijk vervelend. Ook het spel wekte hiertoe mede. Nico de Jong als Koltman, verviel na de débacle al te veel in een grauwe zeurtoon, daarmede in overeenstemming, doch door niets te motiveeren (tenzij door des schrijvers wil) was zijn plotseling onverzorgd uiterlijk. Het korte, nauwsluitend colbertjasje bij dien verwarden grijzen baard en gebogen houding was geen gelukkige kleeding. Doch het dient te zijner verontschuldiging gezegd: de auteur maakte het hem door de verrassende overgang van Koltman's gemoedstoestand, niet gemakkelijk. De Heer Tartaud, als Bart, vermocht de dikopgelegde zelfzucht van dezen strever door zijn spel niet te verdoezelen. De eenige, aan wie het volkomen gelukte aan de uit te beelden figuur iets sterk menselijks bij te brengen was Mevr. Tartaud—Klein als de getrouwde dochter die door haar man wordt verwaarloosd en geslagen. De vroolijke noot in al de mistroostigheid bracht Chrispijn Jr. als de zoon Frank, een niet onverdienstelijk geteekend type. Er treden in dit stuk twee moeders op, een deftige en een minder voorname, door de dames v. Eysden—Vink en Poolman—Huysers uitstekend gespeeld. Heel goed van grime was van Hees als een oud-gediende op het kantoor van Koltman en bevregend Vervoorn als een huur koopmanstype.

De heer Poutsma schilderde voor dit stuk twee zeer gelukkig geslaagde kamerdecors.

Een „niet-erotisch” blijspel noemen Lothar Schmidt en Emil Schöffer de Venus met den papegaai. En inderdaad beweegt zich de handeling in sferen die wel aldoor om Venus heenhangen, doch verre blijven van elke erotische gedachte. Het snobisme in kunst en kunstbeschouwing is in dit aardige blijspel op grappige wijze verpersoonlijkt in de figuur van Meggenscheidt, een rijk koopman, die voor tonnen gouds een Van Dijck heeft gekocht: de Venus met den papegaai. Een schilder maakt van het doek een copie, vele voornamen in den lande komen op hun reis ter bedevaart naar Venus met den papegaai en teekenen hun naam in een daarvoor expresselijk vervaardigd album. Ook de volledige Van Dijck-litteratuur heeft Meggenscheidt zich aangeschaft. Zijn schoonzoon, een kunsthistoricus, put daaruit de onwederlegbare bewijzen dat de v. Dijck niet echt is, hij zal echter van deze ontdekking geen gebruik maken zoolang de Venus nog in het bezit is van zijn schoonvader. Meggenscheidt wil er nu wel af en geeft het ten geschenke aan het stedelijk museum welks directeur, Lessenthin, in ruil voor den koninklijken gift een hooge onderscheiding in 't vooruitzicht stelt en zoo terloops Meggenscheidt nog een wel aardig Italiaansch barok-schilderij aansmeert. De schoonzoon, ook al vanwege de echte Van Dijck, aangesteld als assistent van Lessenthin, bewijst zijn chef de valsheid van 't doek. Deze zit nu danig met 't geval verlegen en komt Meggenscheidt polsen om te weten of deze ook van de valsheid afgewist toen hij 't schilderij zoo gul afstond. Meggenscheidt echter is koopman en, op de hoogte gebracht door zijn schoonzoon, houdt hij zich van den domme en krijgt inmiddels het Italiaansche barok-schilderij thuis gestuurd dat Lessenthin hem voor een klein prijsje verkocht heeft. Dit doek, schoongemaakt, blijkt een echte Van Dijck te wezen, zoodat de snuggere Lessenthin een echte Van Dijck aan Meggenscheidt heeft verkocht nadat hij alles in 't werk heeft gesteld om er een valsche voor in de

plaats te krijgen. Natuurlijk moet alles geheim blijven de valsche Van Dijck blijft als een echte in Lessenthin's museum en de echte Van Dijck als een onbekend schilderij in 't huis van Meggenscheidt, die met den ruil slechts matig tevreden is, want: «Wat heb je aan een Van Dijck als je niet zeggen mag dat het een Van Dijck is?» Dan had hij van zijn valsche Venus met den papegaai vrij wat meer voldoening, eer en genoeg beleefd!

Bij mijn weten is dit het eerste blijspel op het gebied der kunsthistorie. Lothar Schmidt heeft er velen gemaakt op ander, erotisch, gebied. Dit schijnt ook voor 't publiek aantrekkelijker te zijn, want, vreemd genoeg, kon deze merkwaardig frissche en vlotte vertooning slechts flauwtjes inslaan. Dat is heel jammer, want de Venus met den papegaai is een prettig, zeer onderhoudend blijspel dat voor wie de kunsthistorische ontdekkingen en tegenstrijdige uitspraken van den laatsten tijd pleegt te volgen, wel geen luidruchtig, doch een stil, maar innig genoegenschafte.

Chrispijn Jr. is een zeer intelligent acteur, die het typeeren zijner figuren niet zoekt in pruik en schmink, doch in spel. Zijn kunsthistoricus is in alle opzichten een zeer bijzondere vermelding waard. Naast hem dient dadelijk Nico de Jong genoemd, die aan den museum-directeur Lessenthin, ook iets geheel eigens wist te geven. Vermakelijk als immer was Henri Poolman als de snob Meggenscheidt en zeer voornaam en gracieus Mevr. v. Eysden—Vink als zijne echtgenoot die haar heil zoekt in de innerlijke cultuur. En hoe allerliefst alweer Elsa Mauhs als de verliefde dochter.

Aan de vertooning werd veel zorg besteed. Het heiligdom waar de Venus met den papegaai haar plaats had gekregen, was voornaam en rustig voor 't oog. De regie viel zeer te loven, alleen zou ik gaarne gewild hebben dat het hinderlijk krom-spreken van den Amerikaan ware vermeden. Dit klinkt onaangenaam en is trouwens geheel overbodig. Merkwaardig, dat een zoo modern tooneel-schrijver als Lothar Schmidt zoo'n anthiek blijspelfiguur niet versmoord heeft.

A. v. W.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELGFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN

ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Berichten en Mededeelingen. — Officieel. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.); Pro Domo. — A. v. W : Rotterdamsche Brieven.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Met het oog op de tijdsomstandigheden, die inkrimping der uitgave van het Orgaan noodig maken, zal «Het Tooneel», voorloopig slechts 4 pagina's druks beslaan.

REDACTIE.

OFFICIEEL.

Buitengewone Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zaterdag 23 Januari 1915, des middags te 1½ uur in Krasnapolsky, te Amsterdam.

Punten van behandeling: Statutenwijziging.

De Secretaris

J. H. MIGNON.

Het Hoofdbestuur stelt de navolgende wijzigingen voor:

OUD.

ART. 2. c. het bevorderen van oorspronkelijke tooneel-litteratuur;

d. het uitgeven van een tijdschrift, gewijd aan de algemeene belangen van het Nederlandsch tooneel;

e. het houden van voordrachten, bijeenkomsten en openbare vergaderingen en het doen geven van voorstellingen door personen, die tot de bestaande schouwburgen behooren, of tot tooneelkunstenaars worden opgeleid;

h. de taak van het Nederlandsch tooneel in Noord- en Zuid-Nederland bij de Regeering voor te staan.

ART. 5. Het lidmaatschap wordt verloren door schriftelijke opzegging voor 1 Augustus en door schrapping wegens wanbetaling.

NIEUW.

ART. 2. c. het bevorderen van oorspronkelijke tooneel-letterkunde;

d. het zoo mogelijk uitgeven van een tijdschrift of jaarboek, gewijd aan de belangen van het Nederlandsch tooneel;

e. het houden van voordrachten, bijeenkomsten en openbare vergaderingen en het doen geven van tooneelvoorstellingen door tooneelkunstenaars of door hen, die als zoodanig worden opgeleid;

h. het opkomen voor en het bevorderen van de belangen van het Nederlandsch tooneel in Noord- en Zuid-Nederland bij de lands, provinciale en gemeentebesturen.

ART. 5. Het lidmaatschap eindigt door overlijden, door schriftelijke opzegging voor 1 Augustus of door schrapping wegens wanbetaling.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

ART. 9. Studenten eener Universiteit en van de Polytechnische school kunnen ook dáár, waar reeds eene afdeeling gevestigd is, eene afzonderlijke studentenafdeeling vormen. De jaarlijksche bijdrage harer leden wordt voor de helft gestort in de algemeene kas.

ART. 12. Op de jaarlijksche algemeene vergadering, die in Mei gehouden wordt in eene der gemeenten, waar eene afdeeling is gevestigd, wordt de algemeene begrooting voor het volgende maatschappelijke jaar vastgesteld en het verslag van den algemeenen secretaris, loopende van 1 April des vorigen jaars tot 31 Maart, uitgebracht, Over hetzelfde tijdsbestek strekken zich de verslagen uit, die de afdeelingen aan het Hoofdbestuur hebben in te zenden vóór of op 1 April.

ART. 19. Het Hoofdbestuur bestaat uit 9 leden, van welke 3 leden in Amsterdam moeten wonen. Het wordt door de algemeene vergadering gekozen voor den tijd van drie jaren, in dier voege, dat ieder jaar 3 leden volgens rooster moeten aftreden. De aftredende zijn herkiesbaar.

Het verbond vergoedt reizen verblijfkosten aan de leden van het Hoofdbestuur, die zich in zijn belang op reis begeven.

ART. 20. Het Hoofdbestuur dat uit zijn midden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester kiest, vertegenwoordigt het verbond in rechten. Het voert de besluiten der algemeene vergadering uit, beheert de financiën door tusschenkomst van den penningmeester,

ART. 9. Studenten aan inrichtingen voor hooger onderwijs kunnen ook dáár, waar reeds eene afdeeling is gevestigd, eene afzonderlijke studentenafdeeling vormen. De jaarlijksche bijdrage harer leden wordt voor de helft gestort in de algemeene kas.

ART. 12. Op de jaarlijksche algemeene vergadering, die in Mei gehouden wordt in een der gemeenten waar een afdeeling is gevestigd, wordt de algemeene begrooting voor het volgende maatschappelijke jaar vastgesteld en het verslag van den algemeenen secretaris, loopende van 1 April des vorigen jaars tot 31 Maart, uitgebracht, Over hetzelfde tijdsbestek loopen de verslagen, die de afdeelingen aan het Hoofdbestuur hebben in te zenden vóór of op 1 April.

ART. 19. Het Hoofdbestuur bestaat uit 9 leden, van welke 3 leden zoo mogelijk in Amsterdam moeten wonen. Het wordt uit de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond door de algemeene vergadering gekozen voor den tijd van drie jaren; ieder jaar treden 3 leden volgens rooster af. De aftredende zijn herkiesbaar.

Het verbond vergoedt reizen verblijfkosten aan de leden van het Hoofdbestuur, die zich in zijn belang op reis begeven.

ART. 20. Het Hoofdbestuur dat uit zijn midden een voorzitter, een secretaris, een archivaris en een penningmeester kiest, vertegenwoordigt het verbond in rechten. Het voert de besluiten der algemeene vergadering uit, beheert de financiën door tusschenkomst van

en doet jaarlijks vóór 1 Januari rekening en verantwoording van zijn beheer aan de afdeeling, daartoe door de vergadering aangewezen. Onthoudt deze afdeeling hare goedkeuring, dan wordt er rekening en verantwoording gedaan aan eene buitengewone algemeene vergadering, binnen den tijd van eene maand bijeen geroepen.

ART. 21. De tooneelschool wordt bestuurd door een Commissie van Beheer en Toezicht, waarin zitting hebben 4 leden van het Hoofdbestuur; 2 leden van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 2 leden van het Comité van dames-patronessen door deze colleges zelf aan te wijzen en 3 leden door de algemeene vergadering te kiezen. Deze laatsten worden benoemd voor den tijd van 3 jaren. Jaarlijks treedt een hunner volgens rooster af, zij zijn dadelijk herkiesbaar.

Het verbond vergoedt reisen verblijfkosten aan de leden der Commissie van Beheer en Toezicht, die zich in zijn belang op reis begeven.

ART. 22. Het reglement der tooneelschool wordt door het Hoofdbestuur in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht, ontworpen en vastgesteld door de algemeene vergadering.

Wijzigingen kunnen door het Hoofdbestuur niet in het reglement worden aangebracht, dan na gepleegd overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en behoudens goedkeuring door de algemeene vergadering.

ART. 23. In de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht kan elk der afdeelingen zich door een afgevaardigde laten vertegenwoordigen.

De gedelegeerden der afdeelingen hebben in de vergaderingen der commissie eene adviseerende stem.

den penningmeester en doet jaarlijks vóór 1 Januari rekening en verantwoording van zijn beheer aan de afdeeling, daartoe door de vergadering aangewezen. Onthoudt deze afdeeling hare goedkeuring, dan wordt er rekening en verantwoording gedaan aan eene buitengewone algemeene vergadering, binnen den tijd van een maand bijeen te roepen.

ART. 21. De tooneelschool wordt bestuurd door eene Commissie van Beheer en Toezicht, bestaande uit vijf leden, waarin zitting hebben 3 leden van het Hoofdbestuur en twee personen door de algemeene vergadering te verkiezen uit eene voordracht van het Hoofdbestuur van minstens twee personen voor elke vacature. De Commissie van Beheer en Toezicht kiest twee dames-patronessen, die inzake de school adviseerende steun hebben.

De leden van de Commissie van Beheer en Toezicht, die geen leden zijn van het Hoofdbestuur, zoowel als de dames-patronessen hebben twee jaren zitting. Jaarlijks treedt een hunner volgens rooster af. Zij zijn terstond herkiesbaar.

Het verbond vergoedt enz.

ART. 22. Het reglement der tooneelschool wordt door de Commissie van Beheer en Toezicht ontworpen en onder goedkeuring van het Hoofdbestuur vastgesteld. —

ART. 23. Elke afdeeling heeft het recht een harer leden als gedelegeerde bij de Tooneelschool aan te wijzen, die ten allen tijde de lessen kan bijwonen.

ART. 24. Het Hoofdbestuur kan, na overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht een propagandacommissie instellen voor de tooneelschool. Deze commissie bestaat uit een lid van het Hoofdbestuur, een lid der commissie van Beheer en Toezicht door elk dier colleges aan te wijzen en uit drie leden, door de algemeene vergadering uit de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond te benoemen.

Deze propagandacommissie kan na vaststelling van het reglement door het Hoofdbestuur een fonds instellen tot steun van de tooneelschool. —

ART. 25. Het verbond geeft een tijdschrift uit, dat de leden kosteloos ontvangen. Dit tijdschrift is het officieel orgaan voor de mededeelingen van het Hoofdbestuur en wordt geleid door een redacteur voor den tijd van 2 jaar, uit eene voordracht van het Hoofdbestuur, woont de algemeene vergadering bij en ontvangt daarvoor vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

ART. 27. Er zal geene verandering of wijziging in deze statuten gebracht worden, tenzij het Hoofdbestuur een voorstel dienaangaande doet, of ten minste 3 afdeelingen eene verandering of wijziging noodig achten.

Elk voorstel tot wetsverandering zal vóór 15 Februari aan alle afdeelingen bekend moeten zijn.

Veranderingen of wijzigingen in de statuten komen niet in werking, vóór dat de Koninklijke goedkeuring, indien deze dan nog noodig is, daarop is verkregen.

ART. 28. Het verbond, zijn zetel hebbende in Amsterdam, erkend als zedelijk lichaam bij Koninklijk besluit van 18 Maart 1871 No. 7, bestaat voor den tijd van 29 jaar en 11 maanden, in te gaan 19 December 1870, den dag, waarop de statuten door eene algemeene vergadering van afgevaardigden zijn vastgesteld.

Bij het verstrijken van genoemd tijdvak wordt het verbond opnieuw aangegaan voor den tijd van 29 jaar en 11 maanden.

ART. 25. Indien de geldmiddelen dat veroorlooven zullen de leden van het Verbond het tijdschrift of jaarboek kosteloos ontvangen. —

Het tijdschrift wordt geleid door een redacteur voor den tijd van twee jaren uit een voordracht van het Hoofdbestuur door de algemeene vergadering te benoemen. — De redacteur is verplicht voor het officieel verslag van het verhandelde op de algemeene vergaderingen zorg te dragen en ontvangt daarvoor vergoeding van reisen verblijfkosten.

ART. 27. Er zal geen wijziging in deze statuten gebracht worden, tenzij het Hoofdbestuur een voorstel dienaangaande doet, of ten minste drie afdeelingen een wijziging noodig achten.

Elk voorstel tot wetsverandering zal vóór 15 Februari aan alle afdeelingen bekend moeten zijn.

Wijzigingen in de statuten treden niet in werking vóór de Koninklijke goedkeuring, indien deze dan nog noodig is, daarop is verkregen.

ART. 28. Het verbond, zijn zetel hebbende in Amsterdam, erkend als zedelijk lichaam bij Koninklijk besluit van 18 Maart 1871 No. 7, bestaat voor den tijd van 29 jaar en 11 maanden, in te gaan 19 December 1870, den dag, waarop de statuten door eene algemeene vergadering van afgevaardigden zijn vastgesteld.

Bij het verstrijken van genoemd tijdvak wordt het verbond telkens opnieuw geacht te zijn aangegaan voor den tijd van 29 jaar en 11 maanden.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

(Pro domo.)

De heer van Riemsdijk heeft zijn intrede gedaan op het Leidscheplein.

Dat wil zeggen (en hiermede in de eerste plaats heeft de tooneelkritiek van doen): de tooneelschrijver van Riemsdijk «wordt gespeeld» in den Stadsschouwburg.

Ook in levenden lijve heeft de heer van Riemsdijk er

zijn intrede gedaan, nl. als lid van den Raad van Beheer der Kon. Vereeniging «het Nederlandsch Tooneel»; op gevaar af van den schijn op mij te laden een oratio pro domo (de goede goden vergeven mij dezen ongewilden calembour!) te houden, verklaar ik gaarne, dat deze komst van den heer van Riemsdijk op het Leidscheplein mij genoegen heeft gedaan. Want de omstandigheid dat hij de Voorzitter is van het Verbond waarvan dit tijdschrift het orgaan is mag mij niet weerhouden om van de medewerking aan den arbeid van den Raad van Beheer door dit nieuwe lid veel te verwachten.

Ik heb gezien dat niet allen er zoo over denken, met name niet Dr. Walch, die het noodig heeft gevonden in Groot-Nederland een krasse diatribe tegen deze benoeming te schrijven. Eerlijk gezegd heeft dit artikel van Dr. Walch mij bevreemd en pijnlijk getroffen; onder de collega's tooneelrecensenten heb ik tot dusverre dezen Hagenaar gewaardeerd wegens zijn zaakkundige en humane wijze van beschouwing van personen en zaken. Hier echter komt Dr. Walch voor den dag met een fellen aanval, waarbij hij, den tooneelarbeid van den heer van Riemsdijk in krasse termen geringschattende, op dien grond zijn optreden in het bestuur van de Kon. Vereeniging een ramp voor die vereeniging en voor ons nationaal tooneel oordeelt. Ik begrijp die redeneering niet: het staat Dr. Walch natuurlijk volkomen vrij, de drama's van den heer v. R. niet naar zijn smaak te vinden, maar is dat een reden om den schrijver onwaardig te achten, zitting te nemen in het leidend college van ons eerste tooneelgezelschap?

Ik laat voor een oogenblik daar, dat de werken van den heer v. R. nu eenmaal van alle Nederlandsche tooneelproducten op het meest afdoende succes kunnen bogen; ik laat daar, dat ook volgens het oordeel zelfs van hen die met zijn werk niet bijzonder ingenomen zijn, de heer v. R. in elk geval de groote eigenschap bezit van als niemand ten onzent «tooneel» te kunnen maken (wat dan ook de voornaamste reden van zijn succes is), en dus een kijk op het tooneel te hebben die niet alledaagsch is. Maar waar het voor alles op aankomt is dit, dat de heer van Riemsdijk het tooneel kent en tevens dat er in ons land niet veel zijn die voor het tooneel voelen, en er voor over hebben, als hij.

Waarlijk, waar wij allen het betreuren dat ons tooneellevens te kampen heeft met de lauwheid, de onverschilligheid van zoo velen, daar heeft de warme belangstelling, de groote toewijding van een man als de heer van Riemsdijk beter lot verdiend dan de smadelijke disqualificatie van Dr. Walch, enkel en alleen op grond dat de richting waarin de tooneelschrijver van Riemsdijk zich beweegt niet in zijn smaak valt. Ik voor mij acht het een geluk voor ons tooneel, dat de heer v. R. er zijn tijd en arbeid voor over heeft; ik meen dat de Raad van Beheer van het Nederlandsch Tooneel met de medewerking van dit nieuwe lid mag worden gelukgewenscht.

Dat ik het met het uitgangspunt van Dr. Walch ook niet eens ben, en de drama's van den heer van Riemsdijk allesbehalve verwerpelijk acht, heb ik meer dan eens te kennen gegeven. Wat *Pro domo* betreft heeft de reprise bij het Nederlandsch Tooneel de scenische hoedanigheden van dit stuk door een hernieuwd en ondubbelzinnig succes opnieuw in het licht gesteld.

In no. 6 van den vorigen jaargang heb ik niet nagelaten verschillende bedenkingen uittespreken omtrent de letterkundige waarde van dit drama, en mijn bezwaren zijn bij deze tweede serie van voorstellingen niet weggenomen. Het wil mij nog altijd voorkomen, dat de schrijver ten onrechte een psychologischen ondergrond heeft gezocht

in de voorgeschiedenis van de familie de Grancé, en dat onder andere de episodische figuur van de dochter van den graaf òf onvoldoende is uitgewerkt òf beter achterwege ware gebleven, terwijl de biologische beschouwingen die de zoon in de nachtelijke scène met zijn vader ten beste geeft op dat oogenblik zonderling voorkomen. Aan het stuk ontbreekt mijns inziens de romantische structuur aus einen Guss, de auteur schijnt zijn onderwerp nog niet volkomen te beheerschen.

Maar meer nog dan bij de vroegere voorstellingen bleek nu weder de scenische kracht van de verschillende tafereelen, waartoe de opvoering dezen keer niet weinig bijdroeg.

Bouwmeester zelf had een gelukkiger grime in de eerste bedrijven en was meer dan vroeger de edelman, al blijf ik het betreuren dat de auteur zijn stuk niet een eeuw vroeger heeft laten spelen: zoo'n teruggekeerde émigré, qui n'a rien appris ni rien oublié, zou m. i. heel wat beter gelegen hebben in de lijn van onzen tooneelspeler.

De nevenfiguren waren op een enkele uitzondering na veel gelukkiger dan vroeger. Vooreerst de prachtige oude gravin van Mevrouw Holtrop, een aristocrate jusqu'au bout des ongles, wier spel in het laatste bedrijf bewonderenswaardig was; dan de heer Reule die de vergelijking met zijn voorganger, hoe goed die ook was, niet behoeft te schromen; verder Mevr. Lobo, die de dévergondage van de dochter fijner nuanceerde dan hare voorgangster. En door de kleine rollen, die meer als stoffage dienst doen, werd de schrijver nu heel wat beter gediend. Mevrouw Mann gaf meer relief aan de «vieille garde» in de nachtkroeg en maakte de levensbiecht van de cocotte bijna aannemelijk door de soberheid van haar voordracht; de Kroonprins van den heer de Vos Jr. had werkelijk prinselijke allures (alleen waarom had hij zich omhangen met een grootkruislint, dat men toch niet draagt als men een beleefdheidsbezoek gaat brengen?); zelfs de heer van Schoonhoven wist van zijn Goliathrolletje iets aardigs te maken; alleen de heer van Dalsum schoot tekort in de verschijning van den ouden jachtopziener.

Maar bovenal was het verschil in de regie aanmerkelijk. De behuizing der de Grancé's was hier werkelijk zooals zij zijn moest: voornaam en niet pover als in de Amstelstraat, «Alcazar» was nu een heusche bar met een heuschen barman, de stoffage was heel wat beter, al schenen de leerlingen van de Tooneelschool nog wat vreemd te staan voor wat zij hadden voor te stellen, en al was het jammer dat geen van de dames zich de weelde van een hoed had veroorloofd die hier een der allernoodzakelijkste toiletartikelen is; de sombere stemming na het vertrek van vader en zoon de Grancé was misschien niet op het leven gecopieerd, maar het scenisch effect, het tableau vivant maakte een mooi slot aan het bedrijf; de rechtzaal-scène was nu conventioneeler, maar deed minder vreemd aan dan de lugubere mise en scène van de vorige maal; alleen waarom had men de bank van het Hof niet voorzien van het onontbeerlijke groene laken? En in welk land ter wereld geeft men aan een beschuldigde een fraaien fauteuil ter ZED.'s dispositie, nog wel met de woorden: «geef meneer (sic) een stoel?» Dit moment was eenvoudig oerkomisch.

Mag ik ten slotte de regie opmerkzaam maken op een detail in het derde bedrijf, dat voor de optiek uit de zaal bepaald hinderlijk was? Ik bedoel dit: in het groote tooneel tusschen vader en zoon vindt de heer Bouwmeester het goed, de kap van de lamp te slaan, en met de lamp in de hand telkens het gelaat van den zoon te belichten. Waartoe dit jeu de scène dienen moet is mij niet duidelijk geworden, maar wel weet ik dat het onbeschermd elektrische lampje in hooge mate hinderlijk is voor de toeschouwers en storend werkt op de aandacht; de regisseur

geve er zich rekenschap van door het tooneel van de zaal uit in oogenschouw te nemen.

C. A. V.

P. S. Door plaatsgebrek moet een recensie van *Het Offerlam*, van *Grompie* (bij Royaards) en van *Zijn Evenbeeld* (bij Verkade) achterwege blijven.

ROTTERDAMSCH BREVEN.

Eva staakt! (klucht van Kastner en Kestmar).

Als ik burgemeester was zou ik de vertooning eener stakende Eva, binnen de muren der aan mijn herderlijke hoede toevertrouwde gemeente, onherroepelijk verbieden. En ik zou dit doen op deugdelijke gronden, primo, omdat ik ieder tooneeldirecteur, in deze benarde tijden, gaarne een buitenkansje zou gunnen en secundo, wijl ik niet zou dulden dat vanaf het tooneel den draak werd gestoken met de, in mijn kwaliteit immers van burgervader, door mij tot in den treure opgezegde huwelijksgeboden. Eva is nu eenmaal aan haren Adam gehoorzaamheid verschuldigd en heeft hem te volgen waarheen hij ook gaat. Buitendien zou ik, mijn verbod nader toelichtend, er op wijzen dat in deze klucht een, let wel, oude professor optreedt wien geen geld te veel is om Adam en Eva aan elkander te koppelen met het kennelijk doel uit die vereeniging een zuigeling te zien geboren worden, op wiens kinderlijke kaken hij een anti-snor en baardgroeimiddel hoopt toe te passen. Waar blijft het verheven begrip van de liefde en de kinderzegen bij dezen ouden knaap, wanneer hij alleen zijn chèqueboek opent opdat Eva toch niet staken zal. En waartoe dient het, zou ik verder uitleggen, dat in mijn gemeente geld wordt ingezameld voor het oprichten eener particuliere zuigelingenkliniek, wanneer vanaf het tooneel, met een wicht van zes weken gesold wordt als ware het een mud aardappelen. En ga in deze zaak, welke minder oppervlakkig is, dan gewone gemeentenenaren bevroeden kunnen, het standpunt eens na van den werkgever!

Moet de man worden aangemerkt als de werkgever van de vrouw? Eva immers verzaakt niet, doch staakt. Ik zou, als burgemeester, niet gaarne de verantwoordelijkheid op me willen nemen van een dergelijke opvatting en vreezen dat al de getrouwde Eva's in mijne gemeente het werk, als deze Eva, zouden neerleggen. En waar zou ik dan met mijn ambtenaren van den burgerlijken stand moeten blijven! Dan komt in dit stuk nog een gewetenloos knecht voor, die pertinent weigert de moeder van

zijn kind te trouwen, alleen omdat hij geen geld heeft. Nogmaals, zou ik vragen, moeten daarvoor onze ministers zich afbeulen om zedelijkheidswetten saâm te stellen, als vanaf het tooneel maar doodleuk wordt gedaan alsof die wetten niet bestonden. Ook wordt er in dit stuk onophoudelijk gezoend. Naar mijn burgemeesterlijke opvatting zou dit niet mogen plaats hebben, ik zou dit desnoods nog willen toestaan wanneer er gedaan werd alsof, maar zoo echt en zoo dikwijls als dit hier gebeurt en bovendien tusschen jongelui, zou ik niet tolereeren. Een schouwburg is eene openbare gemakelijkheid en evenmin als mijn Schiedamsche collega toestaat dat in het openbaar wordt gezoend of gevreid zou ik permissie willen geven dat vanaf een eveneens openbare gelegenheid als het tooneel, dergelijke, een solied burger van de wijs brengende zoenpartijen plaats vinden. Wanneer twee jonge menschen willen trouwen, heeft de Overheid daar niet tegen, doch wel degelijk moet zij bezwaar maken wanneer het publiek bij hun huwelijksintimiteiten tegen betaling kan worden toegelaten.

Zoo zoude ik betoogen... indien ik burgemeester ware!

Ik ben echter slechts correspondent en als zoodanig alleen verplicht mijn geachte lezers op de hoogte te houden van de stukken die hier worden opgevoerd. Hetgeen intusschen in dit geval een hoogst lastig vraagstuk is. Want hoe zal ik u al de grappen, de dwaasheden, de malle verwarringen en de waanzinnige situaties uit deze klucht kunnen oververtellen, zonder zelf danig in de knoop te geraken. Trouwens zou voor hen, die deze Kerstmisgrap nog willen gaan zien, de aardigheid er dan vrijwel af zijn, omdat juist in de onverwachte wendingen het kluchtige effect schuilt. Laat ik u daarom alleen mogen verklappen dat Eva een bekoorlijk meisje is, slechts eenige uren getrouwd met een jong advocaat, die voor zijn huwelijk alles in orde heeft behalve een practijk. Dat Eva in het eerste bedrijf staakt omdat hij geen practijk heeft, in het tweede omdat hij er wel een heeft en in het derde omdat hij, naar allen meenen, een kind heeft. Doch tenslotte komt natuurlijk weer alles netjes op zijn pootjes terecht en kunnen de verstoorde wittebroodsweken een aanvang nemen.

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap krijgt langzamerhand routine in het vertoonen van zulke onmogelijke grollen. Het gaat alles even vlot, even vlug en even kwiek, zonder dat het af en aandraven en loopen ook maar een enkele maal hapert. Maar is daar dan ook niet Henri Poolman, die den mallen toestand prachtig bij elkaar weet te houden en bij zijn verschijning als de professorale strike-breker lachsalvo's door de zaal doet knallen? En is daar niet Elsa Mauhs, die als Eva, de staakster, de smarten van den veelgeplaagden echtgenoot, door Chrispijn Jr. gespeeld, tot een ware Tantaluskwelling maakte? Ook Nico de Jong deed een lofwaardige poging om van een modieuzen oom een aardig type te maken. Hij toonde in dezen rol nog op andere wijze te kunnen typeeren dan met behulp van een neusklank. Henri Morrien was zijn zoon die wil echtscheiden omdat zijn vrouw verzet is op hondjes en deze dierenminnende dame werd op elegante wijze voorgesteld door Mevr. Chrispijn—Mulder. Frisch en aardig speelde C. van Hees een huis-knecht die op de gebeurtenissen van veel invloed is, evenals Mevr. Vervoorn—Karstel die de moeder van de fatale baby voorstelde. Er treedt in deze klucht ook nog een gezellige poedelhond op, van wien echter op het programma met geen enkele aanduiding wordt gerept, hetgeen jammer is want dit lieve beest verdient voor zijn debuut bij dit gezelschap een extra klontje.

Eva staakt, is een klucht die heeft ingeslagen, er is aldoor hartelijk, gul en uitbundig gelachen. En daar ging het dan toch maar om!

A. v. W.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN

ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD; Berichten en Mededeelingen. — Officieel. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V): Zijn Evenbeeld; Het Offerlam; Grompie; Tournée Dhayrmond; Zenuwachtige Vrouwen; Pygmalion — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Met het oog op de tijdsomstandigheden, die inkrimping der uitgave van het Orgaan noodig maken, zal «Het Tooneel», voorloopig slechts 4 pagina's druks beslaan.

REDACTIE.

OFFICIEEL.

Het Hoofdbestuur maakt hiermede bekend dat de buitengewone algemeene vergadering, welke was uitgeschreven op Zaterdag 23 Januari jl., niet is doorgestaan omdat van een aantal personen bericht van verhindering was ingekomen.

De voorstellen tot herziening der Statuten met de daarop ingediende amendementen zullen thans worden behandeld ter jaarvergadering in de maand Mei e.k. te houden, en zulks op grond van formeele bezwaren door een der Afdelingen aangevoerd tegen het behandelen van Statutenwijziging op een andere dan de gewone jaarvergadering.

Het Hoofdbestuur voornoemd

De Secretaris

Utrecht, 25 Jan. '15.

J. H. MIGNON.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

(Zijn Evenbeeld; Het Offerlam; Grompie; Tournée Dhayrmond; Zenuwachtige Vrouwen; Pygmalion.)

De algemeene vergadering der leden van het Tooneelverbond is deze maand niet doorgestaan, en daardoor

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

heeft de redactie de beschikking gekregen over de plaatsruimte die aanvankelijk voor het verslag der genoemde vergadering was gereserveerd.

Ik maak er aanstonds gebruik van om een woord te zeggen over de stukken die in het vorig nummer ten gevolge van plaatsgebrek onbesproken hebben moeten blijven.

In de eerste plaats het nieuwe stuk van Mevrouw Simons—Mees, *Zijn Evenbeeld*, dat door het gezelschap Verkade is gegeven.

De schrijfster teekent ons den bekenden driehoek: man en vrouw, door incompatibilité d'humeur gescheiden, en daarnaast of liever daartusschen het kind, de oogappel van beiden. Men herinnert zich hoe twee Fransche auteurs hetzelfde thema hebben behandeld: Hervieu in *le Dédale*, Brieux in *le Berceau*. Bij beiden is het onderwerp de mogelijke verzoening der echtgenooten door de automatisch werkende tusschenkomst van het kind, dat een nieuwen trait d'union vormt of in elk geval zou kunnen vormen, en de scheeve positie waarin de moeder geraakt tegenover haar tweeden man, den opvolger van den vader van het kind, waaruit dan het dramatisch conflict ontstaat, dat ieder der beide auteurs op zijne wijze tracht optelossen.

Bij Mevrouw Simons wortelt de situatie in denzelfden grondslag; maar de bedoeling van haar werk is een geheel andere. De facheux troisième, de tweede man, is bij haar niet aanwezig, zij heeft het conflict gezocht in de rivaliteit der beide echtgenooten ten opzichte van de aanhankelijkheid van het kind en ook van de zorg voor en den invloed op zijne geestelijke wording. Zij heeft ons geteekend het kind van twee menschen, wier levensopvatting en levensrichting eenvoudig diametraal aan elkander zijn tegenovergesteld: zij, een diep voelende, stille natuur, die afkeerig is van wereldschheid, en haar geluk vinden in haarzelve en haar intérieur; hij, de Lebemann, wiens gansche existentie draait om uiterlijk vertoon en mondaine genoegens; daartusschen de zoon, die volgens de natuurwet aan zijn moeder is gehecht, doch wiens mentaliteit voortdurend wijst op zijn afkomst van den mondainen vader, behept met al diens neigingen en begeerten. Het conflict is dus zuiver innerlijk: het ligt in de tragische en uitteraard steriele pogingen van de moeder om in de ziel van het kind uitteroeien wat atavisme er in heeft gebracht; bij al haar pogingen om van haar zoon den mensch te maken dien zij naar haar levensopvatting het leven waard oordeelt, stuit zij op de

haar maar al te wel bekende eigenschappen van den vader die zij in het kind terugvindt.

Een hoogst belangwekkend thema, dat Mevrouw Simons stelt met die zekerheid van opzet en dat talent in fijn genuanceerde teekening dat wij kennen van de verdienstelijke schrijfster van *de Veroveraar* en vooral van *Sint-Elisabeth*.

Weinig Nederlandsche auteurs weten als zij het zielsbestaan van zulk een vrouw, zulk een man en zulk een kind blootteleggen.

Dit, moeten wij aannemen, is dan ook haar doel geweest, en daarmee moeten wij tevreden zijn. Want tot een belangwekkende dramatische *handeling* heeft de schrijfster haar gegeven niet weten te ontwikkelen. De eenige handeling is eigenlijk deze, dat de vader, die om niet duidelijk verklaarde redenen tot zijn vrouw wil terugkeeren, de bereiking van dit doel afdwingt door de bedreiging van den zoon aan de omgeving van de moeder te onttrekken, en dat de arme vrouw, die haar kind niet wil verliezen, à son corps défendant in een uiterlijke verzoening met den vader berust. Een slot dat er geen is, en dat bezwaarlijk bevredigen kan.

Maar, zooals gezegd, als fijn uitgevoerde teekening van een belangwekkende *situatie* heeft het werk op waardering aanspraak.

De vertolking was aan zeer goede krachten toevertrouwd; Mevr. van der Horst, toevallig in ons midden als Belgische réfugiée, is geknipt voor de Dulderinpartij der moeder, de heer van der Lugt Melsert was goed op zijn plaats in de rol van den vader, Mej. van Ees evenzeer in die van den zoon, en de eenige bijrol, de vriendin, vond in Mej. Duymaer van Twist een vertolkster zooals de schrijfster maar kan hebben gewenscht.

* * *

Het Offerlam van Walther en Stein was een voor den Kersttijd geknipt vroolijk spel. Eigenaardig is het wel, hoe de gondgedachte van het stuk, het binnenvallen van een dame van de «halve wereld» in een feest van de «heele» wereld en de daaruit voortvloeiende verwickelingen, hier zoo geheel anders wordt behandeld als in dat andere stuk dat wij allen kennen en dat hetzelfde gegeven tot grondslag heeft: Feydeau's *Dame de chez Maxim's*. Wie herinnert zich niet de dolle verwickelingen waartoe de komst van de m^one crevette op het feest van den deftigen generaal Petypon du Grelé aanleiding geeft?

Intusschen is de echt-Fransche wijze waarop de schrijver zijn dankbaar gegeven heeft ontwikkeld hier van dien aard, dat het stuk allerminst voor een spectacle de famille kan dienen, terwijl dit wonderwel het geval is met de klucht van de beide Duitsche schrijvers: la fille y conduira sa mère! Het gevolg van de methode van de heeren Walther en Stein, die zorgvuldig alle peper bij de toebereiding van het gerecht vermeden, is wel dat ook het Attisch zout een tamelijk tekort aanwijst, en speciaal wat de structuur van het stuk betreft, dat de hoofdpersoon, de demi mondaine, die de oorzaak is van al de beroering in het burgerlijk milieu, zoodanig is verdoozeld dat zij eigenlijk een vrij onbeduidende nevenfiguur is geworden, terwijl alle licht is komen te vallen op het toevallige slachtoffer van de verwarringen en quiproquo's, den onbenulligen professor von Griebenow.

Maar het moet gezegd worden dat deze truc van de schrijvers, om terwille van de Salonfähigkeit van hun stuk het zwaartepunt te verplaatsen, hun wonderwel is gelukt; alleen hebben zij aan de vertolking van de persoon van den professor enorme eischen gesteld: hij heeft het heele stuk te dragen, dat met hem staat of valt.

Bij het Neerlandsch *staat* het stuk, en stevig ook, dank zij de verwonderlijke praestatie van den jongen van

Kerckhoven. Ik had reeds meermalen de gelegenheid, de goede kwaliteiten van dezen jeudigen tooneelspeler te vermelden, maar wat hij in *het Offerlam* ten toon spreidt overtreft al wat wij tot nu toe van hem zagen.

Van het eerste optreden van den professor tot het einde toe is hij de spil waarom alles draait; zijn prachtige grime (waar haalde hij het vroeger welbekende masker van een eminent Nederlandsch staatsman van daan?), zijn koddige intonatie van vermoorde onnoozelheid, zijn altoos bewegelijk gebarenspeel, zijn talent om voortdurend het tooneel te «vullen», de rapheid waarmee hij sprak en deed, dat alles tezamen gaf een geheel dat niet te verbeteren was, en het gelukte hem de zaal van het begin tot het einde in een onbedaarlijke stemming van hilariteit te houden.

Het ligt in den aard der zaak, dat daartegenover het spel der anderen, wier rollen ook heel wat bescheidener proportien hadden, in de schaduw werd gesteld. Toch dienen te worden genoemd en op de dagorder vermeld de gracieuse Mej. Vermeulen als het vrouwtje van den professor en vooral de heer de Vos Jr. als Hans von Prochnow. Deze laatste was in ongunstige conditie door het éclatante spel van den heer v. Kerckhoven, maar deed toch een prijzenswaardige poging om aan zijn veel bescheidener rol een eigenaardig komisch cachet te geven, wat hem ook gelukte: zijn eerste tooneel vooral met Erich was goed geslaagd.

* * *

Wat zou het lot geweest zijn van *Grompie*, als de hoofdrol door een tweeden rangs-artist vervuld ware? Stellig geen vijf en twintig voorstellingen, zooals het stuk nu reeds lang achter den rug heeft. Maar Royaards speelt *Grompie* met zijn groote virtuositeit, en hij heeft het succes afgedwongen.

Het stuk is een middelmatige Conan Doyle-novelle, met een Sherlock Holmes die aanvankelijk den indruk geeft van aftandsch te zijn, maar die in werkelijkheid nog de oude vos blijkt te zijn. Voor de liefhebbers der detective-literatuur is het een spannend avontuurtje, maar voor anderen in elk geval de moeite waard, Royaards te zien in een rol die hem past als een handschoen, en die hij speelt met zeldzaam brio, volkomen in de huid van het personage dat hij voorstelt. Hij wordt behoorlijk ter zijde gestaan door den heer Arnoldi en de dames Demmink en le Maire; de laatstgenoemde is een kamerkatje qui ferait damner un saint! Minder voldeed mij de heer Vrolik; van den salonfähigen schurk was m. i. meer te maken geweest.

* * *

De maand Januari heeft ons de kennismaking gebracht met het ensemble van Mad. Dhayrmond, dat te 's-Gravenhage reeds sedert eenigen tijd voorstellingen had gegeven.

Als openingsvoorstelling ging Bataille's *Vierge folle*, te Amsterdam bekend door de opvoeringen van het gezelschap-Royaards, en dat ook in dit tijdschrift reeds is besproken, o. a. naar aanleiding van een voorstelling die de schrijver dezès er van in het Gymnase mocht bijwonen in 1910.

Mijn oordeel over het stuk heeft zich niet gewijzigd; als vroeger trof mij weder het opzettelijke, het gekunstelde in de structuur van dit werk, het gemis aan harmonie met het werkelijke leven, dat de groote fout is in zowat alle tooneelproducten van Bataille, en dat ten gevolge heeft gehad dat ook *la Vierge folle* na een luidruchtig boulevard-succes reeds lang in de vergetelheid is geraakt. De tijd heeft gelijk gegeven aan René Doumic, die den moed had om in tegenstelling met zijn Parijsche collega's den staf te breken over dit soort van romantiek, dat hij »le théâtre dans la lune» noemde.

Maar ook nu weder is de handigheid van den tooneel-schrijver aan het licht gekomen, zijn scenisch, en het was te begrijpen dat Mad. Dhayrmond het aangegrepen heeft om er de rol in te vervullen die haar althans een persoonlijk succes kon bezorgen. Deze tooneelspeelster is een artiste de race, die klaarblijkelijk de rol van Fanny Armour heeft zien spelen door de voortreffelijke Berthe Bady en zich alle moeite heeft geven om zich de opvatting en uitbeelding van dit voorbeeld te adapteeren, wat haar grootendeels is gelukt.

Bijzonder kwam dit uit in de beide groote scènes van het tweede en derde bedrijf, de eerste waarin de arme vrouw met angstige spanning wacht wat haar nietswaardige echtgenoot zal doen met den sleutel dien zij hem heeft toevertrouwd, de tweede waar zij den trouweloze in Engeland komt opzoeken. Vooral in dit laatste tafereel wist zij de ontzachelijke gamma van gewaarwordingen door rijke nuanceering van intonatie en diep gevoeld spel tot haar recht te laten komen. Zóó gespeeld was deze rol alleen werkelijk op zichzelf de moeite waard om het stuk te gaan zien, en vergaten wij de omgeving die minder dan middelmatig was.

Naar ik hoorde is Mad. Dhayrmond eene der slachtoffers van den oorlog; verbonden aan het Théâtre des Variétés te Antwerpen, maakte zij ook daar la pluie et le beau temps van de voorstellingen, had in de Scheldestad een welbekenden cours de diction et de déclamation, en vluchtte met eenige collega's naar Nederland. Ik hoop haar spoedig weder in een belangrijke rol te zien; haar voorbeeld zal naar ik verwacht ook van verschillende van haar collega's goede artisten kunnen maken; vooralsnog ontbreekt het de meesten nog aan routine, maar ik zou mij zeer vergissen als van de heeren Borel, Campé en Dugermain niet op den duur wat goeds te verwachten is. Mad. Baillet is reeds op den goeden weg: haar duchesse de Charance doet mij vermoeden dat zij tot meer en belangrijkers in staat is.

Maar, wil Mad Dhayrmond de tooneelbezoekers der hoofdstad te vriend houden, dan: pour l'amour de Dieu, pas d'entre-actes à la française; les Amsterdamois sont des gens pressés, Madame. Au revoir et à bientôt, j'espère.

* * *

De heer Royaards heeft een reprise gegeven van het oude blijspel van Blum & Toché *Zenuwachtige Vrouwen*, sinds jaren ten onzent bekend. Wijlen Willem van Zuylen behaalde er triomfen in; de malle koekbakker Chapeloux was een van zijn glansrollen. Ook nu weder had de klucht succes, en werden de eindeloze quiproquo's in het tweede en het derde bedrijf zeer vermakelijk gevonden. Het werd gespeeld in razend tempo, vooral door den heer Musch en mevrouw De Vries (Sidonie), en het is de vraag of dat tempo zelfs niet wat al te vlug was. Ik ben huiverig om het neer te schrijven, want wij zijn in ons land werkelijk op dat punt niet verwend, en ik ontveins mij het gevaar niet dat er in gelegen is, op dit punt kritiek uit te oefenen.

Altijd door is er op gehamerd: speelt toch in vlugger tempo, volgt in dat opzicht de Franschen wat meer na, die zoo'n klucht geven en brûlant les planches; onthoudt u toch van dat echt-Hollandsche onderstrepen!

Maar als overal is toch ook hier een grens die niet kan worden overschreden, en dat gebeurde hier wel eenigszins. De heer Musch rammelde zijn Chapeloux zóó af, dat de scherpe lijnen der figuur er nu en dan geheel door werden verdoezeld, en mevrouw De Vries deed hetzelfde. Daaraan moet ik het toeschrijven dat de klucht niet zoo insloeg als vroeger; het was aardig, grappig, amusant, maar de stemming kwam niet over het voetlicht heen. En dat was jammer, want overigens waren de spelers uitmuntend in den toon van het stuk. Afgezien

van het zoeven geconstateerde teveel in het tempo, dat hen verhinderde alles te geven wat zij konden, was de heer Musch een perfect type van den zotten confiseur, en mevrouw De Vries een pittige Sidonie, terwijl van de medespeelers vooral mevrouw Sablailrolles succes had als de implacable belle-mère, en mevrouw Royaards een incarnatie gaf van een zenuwachtig vrouwtje.

C. A. V.

P. S. Het jongste stuk van Shaw, *Pygmalion*, dat dezer dagen door het Ned. Tooneel is vertoond, zal ongetwijfeld een succes blijken te zijn. Het verdient dat, omdat het in hooge mate de groote kwaliteiten heeft van scherpe opmerking en sprankelenden humor die elk werk van den Ier karakteriseeren, en ook om de zeer goede vertolking, speciaal door Mevrouw Lobo-Braakensiek en den heer Gimberg. Dat het stuk intusschen ook bedenkelijke eigenschappen heeft, die gereedelijk tot kritiek aanleiding geven, valt niet te ontkennen; zelden maakte Shaw met die brutaliteit misbruik van paradoxen en buitenissigheden, niet alleen in den dialoog maar ook in de tooneeltoestanden die hij de toeschouwers te slikken geeft. Ik hoop in het volgend nummer de gelegenheid te hebben om zoowel het een als het ander te ontwikkelen.

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

Uit den mist — in den mist. — De laatste Kus.

Kluchten moet men nooit kort na elkander gaan zien. Nog nauwelijks bekomen immers van het grievend zelfverwijt dat men, ondanks de reeks kinderachtige dwaasheden, om de eerste beschamend heeft gelachen, vervalt men bij de tweede weer dadelijk in dezelfde zwakheid. Daarbij herhaalt zich, bij den verslaggever, telkens de moeilijkheid wat in oorlogsnaam (om den Vrede er nu maar buiten te houden) van zoo'n tweede klucht voor nieuws kan worden verteld. Ze lijken immers in wezen allen op elkander als kindertjes uit eenzelfde gezin. Ditmaal was het een Engelsch product met twee geestelijke vaders nog al liefst, die als al dergelijke kluchtenfabrikanten meer geduld dan vernuft bezitten. Ik herinner mij, als kind, mijn kunsten meermalen op een legkaart te hebben beproefd en kreeg, alvorens ik eindelijk een stuk vond dat in elkaar past, de meest onwijze combinaties. Kluchten hebben met dergelijk speelgoed gemeen dat ook die ten-slotte neerkomen op een heel naieve en kinderlijke vertooring. Ik voor mij prefereer dan liever de fransche klucht, die weliswaar in de meeste gevallen op zeer scrabeuzen leest is geschoeid, doch waaraan tenminste nog menschenlijke eigenschappen — al zijn het dan ook minder verheffende — ten grondslag liggen. Het Engelsche geval draait zich om een pasgetrouwd vrouwtje dat in de woning van den naamgenoot haars mans, haar intrek neemt. Die naamgenoot heeft een juffrouw uit den mist gered, doch niet herkend, hij ziet het vrouwtje voor de mistjuffer

aan en het lieve leven kan beginnen. Is het aardig wanneer een oud-Kolonel van het leger voor een gasman wordt aangezien? Ik wensch uitdrukkelijk te verklaren dat ik hierin niet de minste aardigheid zie en toch — ik verbloem het niet — herinner ik mij er smakelijk om gelachen te hebben, evenals trouwens om heel deze onschuldige misthistorie. Ik vertrouw dat deze openhartige bekentenis mij van den zwaren plicht zal ontslaan méér van de klucht te vertellen dan dat ik waarlijk niet de eenige ben geweest die om de zotteklap heb gelachen en dat die overigens vlot en met entrain werd gespeeld. Mijn excuus is dat het Nieuwjaar was en op dien avond er in den schouwburg altijd een bijzonder gezelligen toon heerscht, welke alle ernst en zwaartillendheid voor een wijle onmogelijk maakt.

Na de klucht de gebruikelijke wensch. Lag het aan het vele belangrijke waarover *niet* gesproken mocht worden, dat al het andere zoo onbelangrijk scheen? De wensch leek moeizaam aan elkander gerijmd, liep stroef, miste aardige vondsten of woordspelingen en was slechts matig geestig. Hetgeen intusschen het publiek niet belette de goede bedoeling te waardeeren.

Met de feestdagen is ook de kluchtenperiode gelukkig achter den rug en komen we weer aan het ernstige tooneelwerk. In «de laatste Kus», tooneelspel in 3 bedrijven van den Hongaar L. Biro, heeft de Heer v. Eijsden een stuk gevonden waarin naast veel overbodigs en zelfs belachelijks, mooi doorvoelde, belangwekkende en uit het hart gegrepen tooneelen voorkomen. De hoofdpersoon is een arm candidaat in de rechten uit Budapest, zoon uit een groentenwinkel. Op z'n 22en jaar krijgt hij 7000 kronen van zijn vaderlijk erfdeel in handen. En daarmee ontvliedt hij de pijnigende, vernederende, alle fantasiedoodende armoede van zijn sleurig bestaan, om aan de Riviera, voor één enkelen dag zijn hevig verlangen naar weelde en rijkelui's genietingen bevredigd te zien. Een enkelen dag het als zalig gedroomde gevoel te hebben van niet aan grenzen gebonden te zijn en daarna — het einde. In zijn hotel heeft hij een mooie cocotte ontmoet de minnares van een Hertog. Hij begeert haar te bezitten met al de onstuimigheid van zijn jeugd, van haar aangebeden lippen wil hij de laatste kus ontvangen en daarvoor is hij bereid niet alleen zijn geld, maar ook zijn leven te geven. Want de Hertog is een man die niet met zich spotten laat. Een Rus die het waagde den mantel van Claire aan te raken, werd pardoos door hem neergeschoten. Dat schijnt aan de Riviera niets bijzonders te wezen aangezien de heet gebakerde Hertog nog vrij rondloopt en zijn Claire nu ook gemoedelijk verzekert den graaf die haar achtervolgt met zijn liefdesbetuigingen ook wel even te zullen doodden. Die graaf is intusschen niemand anders dan de jeudige candidaat, door een, aan de Roulette geruïneerd Baron, omdat deze Hans' naam niet kende, tot graaf verheven. De Hertog moet Claire dien dag alleen laten, omdat de Hertogin hem komt opzoeken.

Hij verklaart Claire de onderworpen, afgesmeekte liefde van zijne vrouw alleen te aanvaarden in de hoop op nakomelingschap! En daarvoor zou deze innig-beklagenswaardige dame god weet van hoe ver voor één daagje naar de Riviera komen reizen???

Intusschen maakt dit bezoek Claire hevig jaloersch en uit een gril — ontstaan uit haar haat aan alle mannen, die meenen met hun geld vrij over haar lichaam te kunnen beschikken — neemt zij zich voor den Hertog te tarten en tegelijk den ondergang van den graaf te bewerken. Zij huichelt voor Hans genegenheid te gevoelen, die, overgelukkig, zijn hevig verlangde weelderoes met haar begint. Maar alles wat hij zich zoo prachtig had voorgesteld met zijn luttele duizenden kronen te bereiken, wordt voor den armen jongen een schrijnende désillusie. Claire haat hem,

is met haar gedachten bij den Hertog en zijn vrouw. Het rijk aangerichte souper valt geheel in duigen, beiden, gezeten aan de feestelijk en overdadig met kostelijke bloemen versierde en vorstelijk aangerichte tafel in de Koningszaal van het hôtél, voelen het leed van hun bestaan zwaar op zich drukken. In het verdriet om eigen leed komt de toenadering. Hans bekennt haar geen graaf, doch slechts een armzalig kantoorbediende te wezen, die een schoone droom wou verwezenlijkt zien en dan sterven.

Zij buigen zich belangstellend naar elkander toe. Ook zij is het niet altijd zoo rijk gewoon geweest, werkte vroeger ook van 's morgens tot 's middags en van 's middags tot 's avonds bij de Posterijen en is toevallig ook een kind uit een groentewinkel. De opgehaalde herinneringen uit beider armoedige jeugd, waarin ze zoo onbezorgd en gelukkig waren, brengen hen nader tot elkander, nader in waarheid en in uitgesproken leed. Tusschen de twee verdoolde, wreed ontuchtterde, teere zielen ontstaat het groote gevoel. Voor het eerst geeft Claire zich uit reine liefde. Hans is overgelukkig, zijn droom is verwezenlijkt hoewel daaromheen elk begrip van geld en weelde is weggefallen, en eerst nu lokt het mooie, stralende leven hem met onweerstaanbare kracht. Zijn geld is op, doch vol hoop is hij op de toekomst nu Claire hem liefheeft.

Den anderen morgen komt de Hertog Claire opeischen om met hem naar Parijs te vetrekken. Ook voor haar was de nacht een sprookje, een schoone droom uit haar reine meisjes jaren, doch zij is practisch genoeg om te begrijpen dat die niet kan voortduren. Zij vertrekt met den Hertog om haar leven van vroeger te hervatten. Voor Hans blijft alleen, als een verlossing — de gedachte aan sterven. Hij mist den moed en zal zijn met armoede worstelend bestaan weer hervatten met 7000 kronen minder in zijn zak en een groote désillusie meer in z'n hart.

Het is verwonderlijk dat een schrijver die zoo fijn en geestig een aan het spel verslaafden verloopen Baron kan typeeren, daarnaast een Hertog plaatst, die in één woord een paskwil is. De lezer zal hebben opgemerkt dat het jaloersche heerschappij, zoo gul met kogels, Hans met rust heeft gelaten. Hij verklaart dit zelf met de mededeeling dat hij z'n 40e verjaardag viert en men op dien leeftijd (plotseling?) kalmer gaat worden!! De Hertog is er dan ook alleen om het samenzijn van Hans en Claire tot eene spannende, levensgevaarlijke onderneming te maken. Daardoor vertroebelt de poetische gedachte welke aan dit stuk ten grondslag ligt, temeer ook waar de figuur van Claire noodeloos werd opgevoerd tot een al te gecompliceerd wezen dat de mannen haat en in den beginne zelf niet weet wat met haar slachtoffer Hans eigenlijk te zullen aanvangen. Hierdoor vooral viel het tweede bedrijf een beetje lang.

Minder zou daarom beduidend meer zijn geweest, dit euvel schaadte echter den totalen indruk welke wij van dit belangwekkend, bekoorlijk tooneelspel medenemen, niet al te zeer, evenmin als de in keurig gestileerde boekentaal geschreven dialoog daarop veel invloed vermag te hebben, omdat de poetische gedachte in dit werk sterk genoeg naar voren dringt.

Mevrouw Chrispijn—Mulder is eene actrice met een krachtig temperament en ook wel met gevoel, twee voor een tooneelspeelster prachtige eigenschappen, welke mevrouw Chrispijn in hare vertolking van Claire in alle opzichten uitnemend tot uiting bracht. Chrispijn Jr. als Hans kon ook ditmaal een zekere weekheid in zijn spel niet ontgaan, hij loopt daarmee het gevaar licht lamentabel te worden, waardoor zijn spel niet aldoor kan blijven boeien. Kranig typeerde Nico de Jong den Roulette-Baron. Van den vreemdsoortigen Hertog viel weinig te maken, de Heer Verstraete deed z'n best, doch slaagde er niet in hem aannemelijk te doen zijn.

A. v. W.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELGFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN
ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Berichten en Mededeelingen. — Vaillant: Alex. Faassen. — Amsterdamsche Kroniek (C. A. V.): (Pygmalion). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Met het oog op de tijdsomstandigheden, die inkrimping der uitgave van het Orgaan noodig maken, zal «Het Tooneel», voorloopig slechts 4 pagina's druks beslaan.

REDACTIE.

ALEX. FAASSEN.

CHRYSALDE in «Geleerde Vrouwen.»

Ze zijn niet meer legio, de vieux de la vieille, maar ze houden zich zoo kranig; om er maar enkelen te noemen: de altijd krachtige Bouwmeester, L. B. J. Moor, thans (tijdelijk?)

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

in ruste, maar kort geleden nog zoo'n flinke verschijning op de planken in de Amstelstraat, Meyer van Beem, eindelijk onze jubilaris van dezer dagen: Alex. Faassen.

Voor dezen laatste is de existentie er nog eene van volle activiteit, en van oude lauweren past het niet te gewagen waar hij nog altijd bezig is er nieuwe te vergaren, zoowel als karakteristiek, levenswaar uitbeeldend tooneelspeler alsook en niet minder als bezielend regisseur, dien we nog onlangs waardeerden in *Zenuwachtige Vrouwen*, nu weder in *Pastoor Constantijn*.

Alex. Faassen is thans Amsterdammer bij toeval; het grootste deel van zijn rijke tooneelloopbaan leefde hij te Rotterdam; uit dien grooten tijd voor den artist is mij één schepping van hem bijgebleven: zijn volkomen geacheveerde creatie van Maître Pierre in Richepin's *Chemineau*; zou de kans verkeken zijn om dit warm getinte brok landleven weder eens ten tooneele te zien, of is het alleen als opera-libretto overgebleven?

Mij dunkt, Maître Pierre zou een prachtig pendant zijn van den oerechten Abt Constantijn dien de jubilaris thans weder voor ons heeft doen herleven.

VAILLANT.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

Pygmalion, het nieuwe stuk van Shaw, is voor het Nederlandsch Tooneel een succes. Het dankt dit aan de eigenaardige eigenschappen van den auteur, eigenschappen die zich nooit zoo sterk hebben gemanifesteerd als in deze »komedie«.

Shaw heeft zich gedacht de poging van een professor in de fonetiek om door het aanbrenge van uiterlijke vormen een kind des volks, een épave du ruisseau, te metamorphoseeren in een dame van de wereld. Hij heeft daartoe

gekozen het meest grillige uitgangspunt: het toevallige samentreffen van vogels van de meest diverse plumage bij het uitgaan van den schouwburg onder de portiek van een kerk; daar laat hij een excentrieken professor de liefhebberij opvatten om een smerige bloemenverkoopster optepikken om er in enkele maanden een hertogin van te maken.

Het experiment gelukt: het meisje uit de achterbuurt neemt wonderwel de uiterlijke vormen aan die haar worden bijgebracht, al heeft zij nu en dan, niet in de wijze *waarop* zij spreekt, maar in *wat* zij zegt, een terugval in het milieu waaruit zij is voortgekomen.

Tot dusverre is het gegeven zelf en de manier waarop Shaw het ontwikkelt, hoogst vermakelijk en daarin is dan ook de determinant voor het succes gelegen.

Eigenaardig is het evenwel, dat de schrijver onder de uitwerking van de mop tot iets anders is gekomen. In het derde bedrijf toch zien wij gebeuren, dat terwijl de mystificatie van de straatmeid als grande dame gelukt is, een heel ander element opeens opduikt. De uiterlijke beschaving die het kind heeft gekregen heeft haar invloed niet gemist op haar *ziel*: het ruwe kind des volks is fijner gaan denken en voelen; zij is zich bewust geworden van andere aspiraties, liggende buiten de sfeer van haar vroeger zuiver materialistisch bestaan; zij is mensch geworden, met al de gevoeligheid van de vrouw voor minderwaardige behandeling; zij denkt aan wat er nu verder van haar worden zal, en die gedachte vervult haar met angst, omdat zij beseft dat zij ontruikt is aan haar vroegere levensfeer, en dat de bewerker van haar transformatie verzuimd heeft rekening te houden met de ethische gevolgen van zijn daad.

Hier komt de »komedie« op een keerpunt, en de vraag die zich hier voordoet doet het spel gansch en al van aard veranderen: de situatie is dramatisch geworden, kan zelfs *tragisch* worden. Maar de handigheid van den schrijver helpt hem uit de impasse waarin hij waarschijnlijk zonder het te willen is geraakt, en in eenige tooneelen waarin ernst en kortswijl als door een jongleur dooreen gegooid worden, maakt hij aan de »komedie« een slot dat er mee door kan.

Bij de beoordeeling van dit stuk zullen wij, meen ik, ons maar weer moeten herinneren dat wij te doen hebben met den hoogst eigenaardigen schrijver die Shaw is, met al zijn kwaliteiten van scherp opmerker en geniaal humorist, met al de fouten intusschen ook van oppervlakkige, gewilde, soms archi-valsche filosofie.

Wilden wij den gewonen maatstaf aanleggen, dan zouden wij ons moeten verbazen, zoo niet ergeren over de désinvolonture waarmede hij ons de onmogelijkste toestanden, de dwaaste verhoudingen voor goede munt wil opdringen, dan zouden wij het hem kwalijk moeten nemen dat hij hier en daar de handeling eenvoudig stop zet om de gelegenheid te baat te nemen, zijn paradoxen en sophismen aan den man te brengen. Zoo is b. v. de gansche figuur van Elise's vader, de vuilnisman Doolittle, een hors d'oeuvre, dat tot niets ander dient dan om eenige anarchistische oprispingen te debiteeren; deze apostel der »onfatsoenlijke armoede« die in opstand komt tegen de rijke lui's moraal, is eenvoudig een paskwil. Zoo is er meer; de opname van Elise in het huis van de oude Mevrouw Higgins in het laatste bedrijf mist alle voorbereiding en alle logisch verband; de sympathie van deze deftige dame voor het huwelijk van papa Doolittle is en blijft onverklaard en onverklaarbaar, en moet alleen dienen om den auteur te helpen aan een slot op het moment dat hij daaraan behoefte heeft. In één woord, Shaw handelt met zijn publiek alweder eens als Jan Potage met zijn muts; maar niettegenstaande dat alles is zijn stuk een succes dank zij den tintelenden humor van zijn stijl. Zoo is het derde bedrijf, het optreden van de tot grande

dame geschoolde straatmeid in een aristocratisch milieu, de persiflage van de salon-conversatie, een meesterstukje.

De vertolking van dit grillige stuk eischt zeer veel van de spelers, maar blijkbaar is er met ernst en toewijding gewerkt, en het resultaat is meer dan bevredigend.

Een van de moeilijkste probleemen had de heer Gimberg optelossen. Wat heeft Shaw eigenlijk gewild dat die vreemdsortige professor Higgins zou voorstellen?

Het object van zijn studie: de herkomst van personen te bepalen naar de lessen van de phonetiek, is van dien aard, dat het aangewezen schijnt voor de karakteriseering van een operette-professor. Ik heb lange jaren geleden te 's Gravenhage een hygienist gekend, van wien de legende ging, dat hij 47 verschillende rioolstanken had ontdekt, en dat hij, door de stadsreiniging geroepen bij een geopend riool, zonder aarzeling wist te bepalen dat dit was b.v. stank no 36 bis. Een dergelijke geleerde is hier professor Higgins, en de wijze waarop de auteur hem aan het publiek voorstelt in het eerste bedrijf, zijn mallotig optreden daar in het kerkportaal, draagt er het zijne toe bij, dat wij den man als een maniak, een ongevaarlijken gek gaan beschouwen. Daarbij is hij een bruto en een lomperd, getuige zijn optreden tegen het bloemenmeisje niet alleen, maar ook in den salon van zijn moeder. En toch schijnt er in dien man een zoodanige dosis van intelligentie aanwezig te zijn, dat iedereen respect voor zijn kennis heeft; toch gelukt het dezen ongelikten beer, de straatmeid te vormen tot een in uiterlijke verschijning perfecte lady; toch heeft hij, zij het dan ook onbewust, het hart van Elise getroffen, en besluit de schrijver met de duidelijke toespeling op een huwelijk van de twee hoofdpersonen. Hoe zou de heer Gimberg deze heteroogeen willekeurig samengestelde figuur aannemelijk maken?

Hij heeft het gedaan zoo goed en zoo kwaad als het ging, en hij heeft mijns inziens gelijk gehad met het operette-achtige, het hansworstachtige in de persoon op den voorgrond te stellen en altoos door voltehouden. Eenmaal de rol zóó opvattende, was zijn voortdurende bewegelijkheid, zijn zich wringen in allerlei bochten, ook zijn ongesoigneerdheid in uiterlijk en manieren, volkomen juist. Aardig was onder andere het »ticje« om uit verlegenheid op de nagels te krabbelen. De grime had wel iets ouder kunnen zijn.

Oogenschijnlijk even zwaar, zoo niet nog zwaarder, was de rol van de tweede hoofdpersoon, Elise Doolittle. En toch geloof ik dat dit een van die rollen is, die zooals men zegt van zelf spelen en van zelf succes hebben, omdat ze ook dankbaar zijn. Mits-en dit is natuurlijk conditio sine qua non-mits de actrice aan wie de vertolking is opgedragen de eigenlijk dubbele figuur, d.w.z. den overgang van het eene uiterste tot het andere, van de straatdeern tot de hertogin, goed begrijpt en mits ze beschikt over het talent om de twee karakters goed te accentueeren.

In al deze opzichten was natuurlijk Mevrouw Lobo-Braakensiek de aangewezen persoon voor de rol. Geen enkele artiste bezit die soepelheid, die lenigheid, die noodig zijn om Elise Doolittle voortstellen en zoowel in de ruwheid van de straatmeid tot de uiterste grens te gaan zonder die grens ook maar een seconde te overschrijden, alsook in de twee laatste bedrijven dat treffende tikje sentiment aantebrengen dat de figuur in een gansch ander licht doet komen. Van het begin tot het einde was de praestatie van Mevrouw Lobo af en tot in de kleinste details verzorgd, en ik geloof niet dat haar vertolking in één enkel opzicht te verbeteren zou zijn.

Gaat deze verdienstelijke artiste werkelijk in September het Leidscheplein verlaten? Ik hoop van harte dat er een *modus vivendi* zal worden gevonden.

Haar echtgenoot speelde correct de correcte bijrol die in niets anders bestaat dan in het geven van de repliek, en evenzoo deed Mevr. Poolman als Higgins' moeder.

Belangrijker is de partij van Elise's vader, de vuilnisman Alfred Doolittle.

Ik zeide hierboven reeds dat deze heele partij een paskwil is, een volmaakt buitenissig hors d'oeuvre, dat met de ontwikkeling van het stuk absoluut niets te maken heeft, evengoed gemist kon worden en alleen dienst doet om Bernard Shaw de gelegenheid te geven, eenige schijnbaar diepzinnige aphorismen ten beste te geven die den indruk versterken dat de «philosoof» Shaw eigenlijk een modeschrijver is die om de gunst van een snobistisch publiek bedelt. Is er grooter enormiteit denkbaar dan een vuilnisman, die chantage komt plegen om vijf pond machtig te worden, en de hem aangeboden tien pond weigert omdat hij dan te zeer kapitalist zou worden? Welk een doorzichtige toeleg van den auteur d'épater son public! In het laatste bedrijf is deze aschkarreman op sprookjesachtige wijze rijk geworden, en verschijnt hij weder ten tooneele zonder dat het iemand duidelijk wordt waartoe die weder-verschijning dienen moet.

De rol was aan den heer Schulze toevertrouwd, en hij wist er wel uitdrukking aan te geven; misschien had het sappiger, meer karakteristiek kunnen zijn; maar indien de heer Schulze geen opgewektheid heeft gehad om bijzonder veel er van te maken kan ik mij dat best begrijpen.

En zoo hebben wij weder een echten Shaw gehad, die ons prikkelt tot kritiek, die ons bijwijlen boos maakt, maar die ten slotte toch succes heeft en tot ampele bespreking gereede aanleiding geeft. Die Shaw is een duivel!

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

WILLEM SCHÜRMANN †.

Te laat om nog in het vorig nummer te worden opgenomen kwam de tijding van Willem Schürmann's dood.

Al bleef er, in 't laatste stadium van zijn moordende kwaal, slechts weinig hoop, toch trof zijn heengaan als een harde, onverwachte slag. Jarenlang was ik een van Schürmann's beste en innig-toegenegen vrienden en als ik van mijn droefheid over zijn heengaan getuig, dan is dat om daarmee de nagedachtenis te eeren, niet van den kunstenaar alleen, maar ook van den warmhartigen, trouwen en bijna kinderlijk-aanhankelijken mensch, die in zijn helaas zoo vroeg afgebroken leven er steeds naar gestreefd heeft voor anderen iets te zijn.

Willem Schürmann, die, hoewel ongetrouwd, zijn geluk zocht en vond in de gezelligheid van zijn eigen, gastvrije woning, heeft, hij zijn leven, de wel zeer moeilijke, doch prachtige kunst verstaan, een breeden kring van menschen om zich heen te vormen, die zich bij hem, als bij zichzelf thuis, op hun gemak gevoelden en voor wie het altijd een genot en een voorrecht was om te praten met dezen gees-

tigen en vernuftigen causeur. Want Schürmann was een scherp waarnemer en — door zijn kwaal veel aan huis gebonden — een verfijning in zijn gedachten en in zijn gevoelens. Zijn menschenkennis, zijn juiste kijk op zaken en toestanden, lieten hem bijna nooit in den steek en zonder zich daarop te laten voorstaan, wist hij steeds door den gloedvollen, sterk-overtuigenden en altijd oorspronkelijken betoogtrant, zijn meening door zijn toehoorders te doen deelen. Daardoor had Schürmann veel overwicht en invloed, vooral daar waar het zijn groote liefde — het tooneel — betrof. Met zijn eigen stukken en met zijn beschouwingen en meestal verrassend juiste oordeelvellingen over het werk van anderen, was het hem heilige ernst en zoo het vaderlandsche tooneel, zoo de kunst in 't algemeen veel verliest in dezen bijzonder begaafden, jongen schrijver, van wien nog zooveel schoons en belangwekkends verwacht had kunnen worden, dan mogen de hartelijke en van warme waardeering getuigende woorden — aan Schürmann's graf door Johan de Meester namens zijn Rotterdamsche kunstbroeders, uitgesproken, een troost zijn en het slot zijner rede: «Vaarwel, arme kerel, je «Berkelmans» blijft bestaan en «de Violiers» zal op het repertoire blijven», voor de nagedachtenis van Willem Schürmann een verblijdende waarheid.

ALBERT VAN WAASDIJK.

Onder één dak. — Ynske. — door Jan Fabricius.

Jan Fabricius, de schrijver van »De rechte lijn« en van »Eenzaam«, is uitgekomen met twee nieuwe stukken, die kort na elkander werden opgevoerd. Het eerste, een tooneelspel »Onder één dak« heeft succes bij het publiek doch niet bij de pers, terwijl het tweede, opgevoerd voor de leden van de afdeling Rotterdam van het tooneelverbond, nòch bij de pers nòch bij het publiek genade heeft kunnen vinden. De oorzaak daarvan moet hoofdzakelijk worden gezocht in het gemis bij den auteur aan voldoende psychologisch inzicht om zijn figuren voor ons begrijpelijk en aannemelijk te doen zijn. Op mij maken de stukken van Fabricius den indruk dat ze te haastig zijn bedacht, te snel zijn geschreven en daardoor te weinig zijn verantwoord, hetgeen zeer te bejammeren is want Fabricius is zeker een tooneelschrijver met een krachtig talent, vatbaar voor schoone ontwikkeling. En daarom doet het leed hem een weg te zien opgaan, die de verkeerde is. Ik schreef hierboven over den betrouwen vriend Schürmann, die práátte, praatte aldoor wanneer hij het schema voor een nieuw stuk in zijn hoofd had, die liet zijn figuren geen oogenblik los, ging er mee naar bed en stond er mee op en beredeneerde ze net zoo lang tot ze allen zuiver gezien en doorvoeld en van een menschkundig standpunt volkomen verantwoord, voor zijn geest gingen leven! Dan eerst begon hij te schrijven, geheel ingeleefd in het milieu waarin zijn menschen zich moesten bewegen. Zoo ontstond ook »de Violiers« dat immers van milieu-teekening zoo verbazend knap is.

Fabricius, in Onder één dak, zet zijn figuren ook in een milieu, in het kleurige, forsche milieu van den Drentschen Keuterboer. Doch het is alleen bij die aanduiding gebleven, wat daar gebeurt, hoe daar geleefd, bemind en gehaat wordt onder dat ééne dak is slechts het schriele bedenkensel van den stedeling, die òf het naturalisme van een Zola niet heeft aangedurfd òf dit milieu slechts vluchtig en overvlakkig in zich op heeft genomen.

Uiterlijk was er in Onder één dak karakter, doch innerlijk, daar waar het op aan komt de figuren leven in te blazen, ze te doen handelen en spreken geheel in harmonie met dat uiterlijke karakter, heeft Fabricius gefaald. Er mankeerde sfeer en stemming. Nu lag dit voor een niet gering gedeelte ook wel aan de structuur van het stuk en aan de rolverdeling.

98
A8

Een oude koppige boer haat zijn schoondochter, die een meisje is uit de stad. Door zijn oudsten zoon als bruid naar zijn dorp gevoerd, leert zij koeien melken en alles wat verder tot het boerenbedrijf behoort. Doch de oude wil haar niet kennen, spuwt, als zij toevallig hem voorbijloopt, op den grond en verbittert haar het leven. Eenmaal trok de zoon partij voor zijn door den vader beleedigde vrouw en sloeg hij den oude tegen den grond. Waaruit die haat is ontstaan, wat er tusschen den vader en de schoondochter gebeurd is, vernemen we niet, we moeten op gezag van den auteur aannemen dat de boer haat. Fabricius heeft voorbijgezien dat wij, die nuchter voor dit feit komen te staan, dit maar niet zoo dadelijk aanvaarden, en ontwikkelt nu op deze, ons opgedrongen stelling, het verdere gebeuren. De vrouw van den ouden boer sterft en de stadsche schoondochter wordt door den boer verboden de sterfkamer te betreden of zich ook maar in het minst met de begrafenis te bemoeien. Doch met de vrouw verdwijnt ook voor den ouden man de broodwinning en zoo is hij overgeleverd aan de goedheid van zijn kinderen. Deze, die het zelf niet breed hebben kunnen niet besluiten bij wien de oude vader zijn intrek zal nemen, tot, na veel gekrakeel en ruzie, een schoonzoon op het denkbeeld komt hem te verloten. Als het lot een orthodoxen, schijnheiligen en hebzuchtigen schoolmeester aanwijst, vertrouwt de oudste zoon, die met de stadsjuffer getrouwd is, zijn vader niet aan dezen toe en zal hem bij zich in huis nemen, ondanks de haat van den oude tegen zijn schoondochter. Met geweld binnengebracht en gevraagd naar de reden van zijn haat, geeft de oude eindelijk een verklaring: zij is een stadsmadam, zong liedjes, ging eens naar de komedie, trouwde met bloemen in 't haar en had al een kind, toen ze pas drie maanden getrouwd was. Hadden we dit in 't eerste bedrijf geweten dan misschien hadden we iets kunnen meevoelen met dien afkeer van den boer, nu deze verklaring komt als 't stuk bijna uit is, leek al het voorgaande onbegrijpelijk en liet het ons onverschillig. Hier ontbrak l'art de préparation. Men zou nu meenen dat de boer volhardt in zijn koppigheid, immers ons geteekend als een scherpe, ingewortelde karaktertrek, integendeel, doordat zijn schoondochter vrijwillig haar spaarduitjes offert aan den hebzuchtigen schoolmeester, die zijn moederlijk erfdeel verlangt, kan de oude boer in zijn huisje blijven, een edelmoedigheid welke hem, met een pathetisch liefderijk onderhoud, zoo voor zijn verguisde schoondochter inneemt, dat hij voortaan zijn leven als een herboren, gelukkig man aan haar zijde zal slijten.

Een man, als de schoolmeester, die orthodox is en dáárom als een schurk wordt voorgesteld is vrij goedkoop en een koppige boer, die na een enkele daad van opoffering, plotseling wegsmeelt in teederheid, is een verrassing, welke, als veel in dit stuk, moeilijk aannemelijk is te maken.

Mevrouw Tartaud, als de gehate, doch nochtans liefdevolle schoondochter, was, ondanks de lofwaardige moeite welke zij zich gaf om dit niet te wezen, te veel dame, een te voorname verschijning. De eenige die een uitbeelding gaf welke stond boven het peil van het gewone was Henri Poolman als den ouden boer.

Aan «Ynske», drama in drie bedrijven, kleven dezelfde tekortkomingen als aan «Onder één dak», met dat verschil dat Fabricius hier zijn conflict uitsluitend heeft gezocht in het rassenverschil tusschen Kleiers en Krammers, twee in denken en voelen tegenovergestelde volksstammen, zoodat juist zijn gebrek aan psychologisch inzicht zich in «Ynske» dubbel wreekt. Want Fabricius, in zijn ijver om ons goed

te doordringen van dit verschil tusschen Kleiers, de koele, zelfbewuste en stoere bewoners van kleigronden en Krammers, een meer luchthartiger en temperamentvoller volkje, heeft de menschkundige kant van zijn gegeven geheel en al voorbijgezien. Want hoe anders is het te verklaren dat hij in dit drama, met een beminnelijke onvervaardheid, welke geheel zijn schrijftrant kenschetst, een motief verwerkt, hetwelk alleen in een klucht of in een blijspel op zijn plaats zou wezen?

Petro, een Krammer, is getrouwd met Ynske, een Klei'sche. Tijdens hare afwezigheid bedriegt hij haar met Hanna, de meid, ook als hij een Krammer'sche. Even voor Ynske onverwachts terugkomt heeft Hanna aan Petro bekend dat hun omgang gevolgen zal hebben. Ook Ynske, door haren broer Douwe, van een en ander op de hoogte gebracht, merkt dit dadelijk aan Hanna. En om schandaal te vermijden beweegt zij Hanna hare zwangerschap tegenover Petro weer te ontkennen, om onmiddellijk daarna Petro, op een stukje papier, toetevertrouwen dat zij een kindje verwacht. Petro loopt er niet in, maar houdt zich stil. En als na eenige maanden het kind is geboren, de valsche aangifte is geschied, verlangt Hanna haar kind terug. Ynske weet daar geen raad op en te trotsch om zich voor de meid te vernederen, verlaat zij het huis om Petro met Hanna en haar kind alleen te laten. Maar ook Hanna gaat van de hoeve weg, wanneer zij erwaart dat Petro van de kinderverwisseling afwist, zonder voor haar moederrecht partij te hebben getrokken, zoodat tenslotte de Kammersche Petro op de Kleiersche hoeve eenzaam achterblijft.

Tot zoover de handeling. Wat de teekening der hoofdpersonen betreft, stelt Fabricius Ynske voor als een vrouw die, hoewel koel en in hooge mate zelfbewust, haar man toch op haar eigen manier lief heeft, terwijl Petro, ondanks zijn in liefdevolle vereering opzien naar Ynske, haar, in Krammerschen overmoed, bedriegt met de meid. Van die liefde nu, merken we, noch van Ynske, noch van Petro slechts weinig, integendeel behandelt Ynske haar man als een onmondigen kwajongen, ook in tegenwoordigheid van derden. Van gewoon menscheijk standpunt bezien waren Ynske en Petro, tusschen wie wij toch minstens een echtelijke verstandhouding mochten veronderstellen, niet te aanvaarden. Daarbij kwam dat ook in dit stuk de rolverdeeling geen gelukkige was. Mevrouw van Eysden—Vink (Ynske) die zich dapper en heel knap door haar blijspel rol van bazige echtgenoot, heensloeg en zoodoende het groote gevaar van een lachsucces wist te vermijden, stond tegenover Chrispijn Jr. (Petro) die uiterlijk voor zijn rol niets mee had en door een te jeugdigen en te zigeunerachtigen grime meer op haar zoon dan op haar echtgenoot geleek. Goed en natuurlijk spel gaf Mev. Chrispijn—Mulder te genieten als Hanna en ook de heeren Morrien, Victor Faassen en Verstraete speelden hun bijrollen bevredigend. De Heer Poolman Jr. wenne zich aan op het tooneel zich onbevanger en natuurlijker te bewegen. Tenslotte zij nog opgemerkt dat de Heer Fabricius een frisschen en soms kernachtigen dialoog schrijft en dat hij, voornamelijk in zijn bijfiguren meermalen iets heel goeds bereikt. Het gezegde van den Notaris uit »Onder één dak«: »jij bent een fatsoenlijk man in de meest ongunstige beteekenis van het woord« is een zinnetje dat om de geestigheid hij blijft en zoo zijn er velen, die van dezen auteur naar een blijspel doen verlangen

A. v. W.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN

ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Officieel. — C. A. V.: Amsterdamsche Kroniek (De Heks van Haarlem; Uitkomst; Amoureuse). — A. v. W.: Rotterdamsche Brieven.

OFFICIEEL.

Aan Heeren Afdeulingssecretarissen wordt beleefd verzocht vóór 12 April e.k. in te zenden:

- 1°. Het jaarverslag, loopende tot 1 April 1915.
  - 2°. Het aantal leden.
  - 3°. De samenstelling van het Bestuur.
  - 4°. Het adres van den Secretaris en van den Penningmeester.
  - 5°. Den naam en het adres van den gedelegeerde.
- Met nadruk wordt op spoed aangedrongen omdat het n^o. van 15 April e.k. een *volledige* opgaaf dient te bevatten.
- De Secretaris van het Verbond*
J. H. MIGNON.

AMSTERDAMSCH KRONIEK.

(De Heks van Haarlem; Uitkomst; Amoureuse).

Waar «Het Tooneel» voorloopig is aangewezen op slechts vier bladzijden per nummer, is het dikwijls onvermijdelijk, de bespreking van een tooneelstuk eene maand uittstellen. Zoo is het gegaan met *Pygmalion*, zoo ging het ook nu weder met *de Heks van Haarlem*, het nieuwe stuk van Dr. van Eeden, dat in de dagbladpers een gunstig onthaal heeft gevonden.

Zooals te verwachten was; want het stuk is onderhoudend, heeft scenische kwaliteiten die niet te onderschatten zijn, en is met de aan den artist Willem Royaards eigene zorg en toewijding in elkaar gezet en opgevoerd.

Men kent het gegeven: Cousaert, de schout van Haarlem, het type van den braven, ernstigen burger van 1638, heeft een eenige dochter, die gehuwd is met een rijken Amsterdamschen koopman, Arent van Bijland. Het jonge paar leeft op grooten voet, houdt karos met vierspan en een zeiljacht, geniet in één woord het vette der aarde.

Daar komt den ouders Cousaert ter oore wat onder 't volk van Haarlem reeds lang gemompeld werd: dat Arent van Bijland de meest absolute oorlogs-contrabande, vuurwapenen en ammunitie, aan den vijand levert, aan de Spanjoolen die Antwerpen verdedigen tegen den Stedenwinger, Prins Frederik Hendrik van Oranje; Bijland's vrouw, Estella biecht het feit aan hare ouders.

De schout vraagt zich af wat hem te doen staat; zijn examen de conscience is kort: hij zal zijn schoonzoon overleveren aan den Prins als landverrader, al valt hem de stap nog zoo zwaar, al beseft hij dat de slag ontzettend zijn zal voor zijn dochter, zijn eenig kind.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

Heeft niet Hille Babbe, het krijschende vischwife, de onpure heks, zoo juist Estella's horoscoop getrokken en haar voorspeld, dat het kind dat zij onder het harte draagt «geen hijtje en geen zijtje zijn zal, maar rouw, rouw, rouw!» Doch niets kan den schout terughouden van te volbrengen wat hij nu eenmaal beschouwt als zijn duren plicht: den verrader overteleveren, al speelt hij zodoende in de kaart van den hem antipathieken dominee Frans Baltens, den Gomaristischen ketterjager, die den pronkloevenden van Bijland beschouwt als in dienst van Belzebub.

In het tweede bedrijf volvoert Cousaert zijn bedreiging; hij leidt's Prinsen adjudant, den jonkheer van Beerensteyn in zijn woning, en deze wil van Bijland in arrest nemen. Waarop deze zijn degen trekt, en een duel tusschen beiden plaats vindt, waarbij Estella zich werpt tusschen de strijdenden en den voor haren echtgenoot bestemden doodelijken stoot ontvangt. Zij sterft: de schout heeft door zijn intransigente plichtsvervulling haar dood op zijn geweten en oogst daarvoor den vloek van zijn gade, de trouwe Barbara. Bijland geeft zijn degen over en wordt naar Loevesteijn overgebracht.

In het derde bedrijf blijkt de straf voor Cousaert nog niet zwaar genoeg te zijn geweest: zijn vrouw is inmiddels door den dood van haar dochter met stomheid en verbijstering geslagen, weigert alle voedsel en waart rond door het kille huis als een geest; ook haar einde nadert. Maar eerst zal Cousaert nogmaals gesteld worden voor het dilemma dat hem al dit leed berokkende: Arent van Bijland is, als bedelaar vermomd, ontvlucht uit Loevesteijn en door den ouden bediende in Cousaert's huis verborgen. Daar valt de krankzinnige dominee Baltens aan het hoofd van het gepeupel het huis binnen, in woeste razernij vervolgende de heks Hille Babbe om haar te water te werpen; Arent verjaagt hem, maar wordt tevens ontdekt, en zal nu weder door zijn schoonvader aan de soldaten van den Prins worden uitgeleverd?

Neen; door lijden heeft de schout nu geleerd; hij laat van Bijland met de heks door zijn burgerwacht buiten de poort leiden, den weg naar Zandvoort op, waar zij naar den lande van Overzee zullen scheep gaan. Dàn sterft de oude Barbara, doch in vrede met haar man, wiens zelfgerechtigde overmoed gebroken is, die zich als mensch heeft teruggevonden.

Een onderhoudend drama, zooals ik zeide, dat wat bouw en ontwikkeling betreft ongetwijfeld hooger staat dan vlakke historische stukken als b. v. Huf van Buren's *Stedenwinger*, al valt omtrent de structuur toch wel het een en ander optemmerken. Zoo wil het mij voorkomen,

dat de episodische figuur van Frans Hals door meer anecdotische behandeling nog had kunnen winnen; dat de ijzige verschijning der stil voor zich uit starende Barbara in het laatste bedrijf een wel wat te luguberen indruk maakt; dat de wijze waarop Cousaert en van Beerensteijn in het tweede bedrijf tot de arrestatie van van Bijland overgaan veel heeft van een hinderlaag, die noch den eerlijken schout noch 's Prinsen afgezant waardig is; vooral dat de persoonlijkheid van Arent van Bijland wat al te antipathiek is gemaakt. Is het opzet of toeval, dat van dit type van een Amsterdamschen koopman uit den bloeitijd onzer Republiek onder de teekenstift van Dr. van Eeden niets overblijft dan een drinkende en zwetsende viveur, wien geen verstandig woord van de lippen komt, en op wiens actief nog niet eens de geringste teederheid voor zijn jeugdige echtgenoot kan worden gebracht? Of is het niet stuitend te zien, dat Arent, als hij van Loevesteijn ontvlucht is en in Cousaerts huis binnenvalt, met geen woord, geen gebaar blijk geeft van eenige aandoening bij den terugkeer in het huis dat hij onder zoo tragische omstandigheden heeft verlaten? Waarlijk, men is den heer Balfoort hard gevallen om zijn vertolking van den rol. Ook mij was die niet sympatiek; maar ik zou wel eens willen weten wie er wat had kunnen terechtbrengen van dezen muf!

Maar al is *de Heks van Haarlem* geen dramatisch meesterwerk, het is een pakkend speelstuk, in gespierde taal geschreven, met een aantal tooneelen waarin de auteur stemming heeft weten te bereiken, terwijl hij uitmuntend gediend is door de uitbeelding van het tooneelgezelschap-Royaards.

Hoe de heer Royaards het oud-Hollandsch intérieur in de puntjes zou verzorgen met de zwierige en deftige daarbij passende costumes, was vooruitzien, en dat was dan ook eenvoudig volmaakt. Ik herinner mij een clavecimbel van een familielid, dat afkomstig was van het einde der 18de eeuw, doch dat niet halen kon bij het snareninstrument waarop Mevrouw Royaards haar lied begeleidde.

Onder de spelers valt in de eerste plaats te noemen de heer Royaards zelf, zòd gestapt uit de lijst van een der oud-Hollandsche meesters, die al de vereischte kracht en waardigheid aan de persoon van den schout gaf; bijzonder schoon was zijn gebed aan het slot van het eerste bedrijf; in het laatste verviel hij jammer genoeg in de fout van altezèer te rekken, hetgeen irriterend op de toeschouwers begon te werken.

Naast hem de heer Musch als Hille Babbe, een onverbetterlijke creatie van een travesti-marqué-rol; het toonaangevend gebaar met de linkerhand, den wijsvinger vooruit, de rechterhand achter den rug als een zwengel, was werkelijk een vondst.

Zeër goed ook de heer Saalborn als de onverzoenlijke, later krankzinnige hemeldragonder, de dames Royaards en Sablairrolles als dochter en moeder, terwijl de heeren van Praag, Tourniaire en Vrolijk het spel afdoend completeerden.

Een historisch spel dat succes had en behouden zal.

Intusschen-daarmede zal de schrijver niet tevreden kunnen zijn; hij heeft iets anders, hij heeft veel meer bedoeld.

De »Korte inhoud«, in het programma van den avond gelegd, geeft het aan: »de grondgedachte is een wijsgeerige; het is het spel van de onzekerheid«. Zoo is dan ook de aanloop van het stuk; in het filosofisch gesprek tusschen Cousaert en Bontius zijn wij reeds hoe de laatste den schout aan het wankelen brengt in zijn stellig geloof. En de verschijning van dominee Baltens heeft kennelijk de bedoeling om te teekenen tot welk een idioot uiterste het koppig vasthouden aan ingewortelde begrippen leidt. Dan volgt het besluit, door Cousaert genomen als hij van het landverraad van zijn schoonzoon overtuigd is: geen onzekerheid, geen twijfel; een kort gebed om de Goddelijke inspiratie interoeppen bij het onderkennen van

zijn plicht, en elke aarzeling is overwonnen; niemand en niets kan Cousaert meer aan het wankelen brengen, noch de smart van zijn dochter, noch de stem van zijn trouwe oude gade, noch het waarschuwend woord van den hooggeschatten vriend Bontius; het is in hem volbracht, hij zal het offer brengen.

't Gebeurt in het tweede bedrijf, en in het derde staat de schout voor de resultaten van zijn daad: zijn dochter dood, zijn vrouw stervende van kommer. Dan eerst begrijpt hij, waarheen de dwaasheid van het bouwen op onfeilbaarheid van eigen waardeering van wat goed is en rechten door plicht geboden, leiden kan — een leering, nog onderstreept door de schildering van de demente excessen waartoe de steile orthodoxie den ketterjager Baltens brengt — en hij ziet in, dat »de waanzin zekerheid kent en geen twijfel«, die juist het kenmerk van den wijze is.

Zòd, komt het mij voor, heeft Dr. van Eeden zich zijn »Tragedie van den twijfel« gedacht, doch is hij er ook in geslaagd, die diepe gedachte zòd te belichamen, dat zij overtuigend tot den toeschouwer doordringt, zooals Shakespeare dat deed in zijn tragedie van de weifeling, zooals Sophocles dat deed in zijn treurspelen die de menschelijke wet in conflict brengen met het goddelijk gebod?

Ik geloof het niet, en de fout schuilt m. i. in het derde bedrijf. Het was overbodig, den schout door de terugkomst van Arent voor de tweede maal te stellen voor het dilemma; uitleveren of niet uitleveren, om hem dan nu (voor de variatie) den tweeden weg te doen kiezen. Het was ook overbodig, een soort verzoenend slot aan te brengen bij het afsterven van Barbara, met een mystieke herinnering aan het lied van Estella. Zijn denkbeeld willende uitwerken, heeft de schrijver in het derde bedrijf een morale en action gegeven, die wel verre van den indruk te verhoogen, den stijl van zijn werk heeft neerghaald, en het stuk heeft doen verlopen in uitgesponnen geredekavel.

Ik weet dat het altijd gevaarlijk is, zich te willen stellen in de plaats van een auteur, maar op gevaar af de beschuldiging te verdienen mij te begeven op een terrein dat mij vreemd moet blijven, waag ik het een ander einde aan het stuk te denken, dat meer bevrediging zou hebben gebracht.

Indien er eens minder gebeurde in het derde bedrijf; indien eens (zonder Arents terugkeer) de schout door den dood van vrouw en dochter alleen tot het inzicht ware gekomen van zijn zelfoverschatting — met behoud alleen van de antithese: de misdadige waanzin van den apostel der zekerheid, Baltens — zou er dan in de schildering van den ondergang, van de moreele ellende van Cousaert, niet een symphonisch slot zijn gevonden dat de grondgedachte van den schrijver beter tot haar recht had doen komen?

Een anderen schrijver is dat gelukt: d'Annunzio in zijn laatste bedrijf van *la Gioconda*.

* * *

»Uitkomst«, het droomspel van den heer Heijermans, is door den heer Verkade weder opgevoerd. Hij is blijkbaar van meening geweest, dat het oordeel, door het publiek van eenige jaren geleden geveld over dit tooneelstuk, niet als eindvonnis mocht worden aangemerkt, en hij heeft het voorgedragen ter revisie.

Het wil mij voorkomen dat die revisie ook thans weder door den rechter publiek is verworpen; evenmin als vroeger is het door de groote meerderheid der toeschouwers geaccepteerd; evenals vroeger is het scenisch een mislukking gebleken.

Wèl is ook ditmaal de poetische gedachte van den auteur gewaardeerd, die kinderziel met haar droomen en hopen en vreezen bloot te leggen; wel zijn er momenten geweest waarop wij gegrepen werden en medeleefden, maar de totaalindruk was niet bevredigend; ik kan mij dan ook bezwaarlijk vereenigen met het oordeel van den heer

Frans Mijnsen over het stuk in de Nederlandsche Bibliotheek, waar hij zegt, dat de overgang van werkelijkheid naar droom en van droom naar werkelijkheid uitnemend geslaagd is, en evenmin met zijn gewaarwording van den heelen avond samen te zijn geweest met »iets onzeglijk liefs en teërs«. Hier zijn naar mijne meening juist de zwakke punten van het werk: de samenweving van fantazie en werkelijkheid is niet geslaagd, en de milieu-schildering mist juist dat »lieve en teëre«.

Vijf jaren geleden heeft de Nederlandsche Tooneelvereniging, zaliger gedachtenis, met het pendant-stuk van Hauptmann, *Hannele's Himmelfahrt*, de proef genomen, en van die voorstelling kon inderdaad met meer recht gezegd worden wat de heer Mijnsen omtrent *Uitkomst* beweert. Daar is de overgang van droom tot werkelijkheid en omgekeerd vrijwel gelukt, hier niet. En zelfs kwam het mij voor, dat de insceneering van den heer Verkade geen verbetering is geweest. Mij althans is van het eerste optreden van den zwaan af de uitbeelding der fantazie hinderlijk, storend geweest. Met al zijn bezwaren gaf ik aan de bordpapieren zwaan, waarachter vroeger de melodieuze stem van Mevrouw van der Horst klonk, nog de voorkeur boven die Pierrot-achtige verschijning die daar op Jan's bed heen en weer wiegelde, plat-Amsterdamsch praatte, en nu en dan kokhalsde om zijn zwaanwezen duidelijk te maken.

En in de tweede plaats geloof ik, dat de op zichzelf meesterlijke milieu-schildering van den heer Heijermans geen steun voor het werk is geweest, omdat de schrijver te zeer in détails is getreden bij de teekening van het intérieur dat in zijn geheel allermint iets liefs en teërs is. Getrouw aan zijn werktrant, heeft de auteur het gezin van den kruier Banes ten tooneele gevoerd met al wat er minderwaardigs en leelijks in is, en het blijft mij toeschijnen, dat dit weinig geschikt was om, althans op het tooneel, ons voortebereiden voor den poetischen droom van het kind; de werkelijkheid is hier al zeer naturalistisch, en daardoor wordt de overgang tot de fantazie te schokkend.

Van de vertolking valt veel goeds te zeggen; Mejuffrouw Tilly Lus was dezelfde gebleven van vroeger en droeg weder het gansche stuk; de omgeving was goed in den toon; vooral de heer Roemer, die een pittigen waschbaas te zien gaf, en met genoegen zagen wij het echtpaar van der Horst weder eens volkomen thuis in het genre waarin zij beiden vroeger zoo voortreffelijk waren. Mevr. Ranucci scheen mij toe, zich in haar antipathieke rol minder op haar gemak te gevoelen.

* * *

Ruim zes jaren geleden heeft een Fransch gezelschap, met André Calmettes en Nelly Cormon als védettes, in het Grand Théâtre de Porte Riche's *Amoureuse* gespeeld; ik meen dat toen reeds de indruk op het Nederlandsche publiek niet zoo gunstig is geweest als in Frankrijk, waar het stuk dikwijls als in zijn genre klassiek wordt genoemd. Er is bij ons, lieden van het Noorden, een te krachtige neiging om het gegeven te toetsen aan de harmonie met de werkelijkheid, en met den besten wil der wereld kunnen wij hier het postulaat niet aanvaarden.

Zelfs indien wij voorop stellen, dat wij met typisch Parijsche toestanden te maken hebben (et encore! want wie Parijs kent, weet dat de cultus van de liefde in zijn excessieve verschijning daar alleen bestaat in een zeer speciaal milieu, dat niets gemeen heeft met de kern der in den grond hoog ernstige bevolking), zelfs dan nog wil de situatie die de schrijver geteekend heeft er niet bij ons in.

Een in zijn wetenschap hoog aangeschreven medicus is getrouwd met een jong meisje dat alleen en uitsluitend leeft voor de liefde en dat haar man letterlijk vervolgt met haar gebedel om wederliefde van den meest exclusieven sexueelen aard. De dokter had indertijd een verhouding tot een matresse, en terwijl hij daarin langzamerhand een huiselijk, burgerlijk milieu is gaan vinden, heeft

hij in zijn wettige echtgenoot het tegendeel getroffen: een wezentje dat alle allures heeft die men juist bij den demi-monde verwacht: koket in de uiterste mate, dol op weelde en uiterlijk genot, en dat dag en nacht aan niets anders denkt dan aan hetgeen de Franschman euphemistisch noemt »l' article« of »la bagatelle«. Een verbintenis dus van twee volmaakt disparate individuen, die natuurlijk voorbeschikt is om binnen zeer korten tijd te leiden tot een breuk.

Maar de schrijver stelt ons voor het onmogelijke postulaat, dat die verbintenis reeds acht jaren lang zoo heeft bestaan, en dat zal niemand kunnen accepteren. Worden wij nu geplaatst voor het eindelijk uitbrekend conflict, dan kan ons dat niet ontroeren, en verbazen wij ons alleen dat het zoo lang op zich heeft laten wachten.

Bovendien heeft de auteur, nadat hij in het tweede bedrijf tot de uitbarsting gekomen is, er een derde bedrijf aangelapt, dat een verzoening komt brengen waaraan wij niet kunnen gelooven.

Zoo blijft van het stuk alleen over de dialoog, die schitterend is, en die ons dikwijls boeit niettegenstaande den onaannemelijken opzet van het werk.

Om intusschen dien schitterenden dialoog tot zijn recht te laten komen, zóó dat wij om de saus het gerecht zelf vergeten, is het talent van zeer bijzonder aangelegde tooneelspelers vereischt, die in ons land schaarsch zijn.

Gaarne wil ik erkennen, dat Mevrouw Enny Vrede in dit opzicht in het eerste bedrijf en in het grootste gedeelte van het tweede tegen haar taak opgewassen bleek; zij was werkelijk de »chatte amoureuse«, die de auteur heeft bedoeld. Doch aan het slot van II schoot haar kracht tekort, waar het er op aankwam, stijging in de rol te brengen en de beleedigde vrouw te worden, die zich door een coup de tête op haar man gaat wreken. Hier ontbrak de dramatische kracht en kwam vooral het gemis aan timbre in de stem aan het licht.

De heeren Verkade en Ruys zijn geen van beiden aangewezen voor de rollen die zij te vervullen hadden en bereikten dan ook slechts het zeer middelmatige; de hilariteit die de laatste gaande maakte met zijn als harts-tochtelijk bedoelden uitval aan het slot van het tweede bedrijf was kenschetsend voor den indruk dien hij op het publiek maakte.

Het programma maakte »à l' instar de Paris«, zooals onze Belgische naburen zeggen, reclame voor de toiletten van Mevr. Vrede, afkomstig uit de ateliers van de firma Hirsch. Eere aan Hirsch voor de copurchic robe van de twee eerste bedrijven, eere ook aan Mevrouw Vrede die ze wist te dragen; het toilet van het laatste bedrijf was waarschijnlijk dernier cri, maar dan is die cri verfoeilijk leelijk!

C. A. V.

ROTTERDAMSCH BREVEN.

Antithese, tooneelstuk in 4 bedrijven door J. Walch. — Jubileum Alex Faassen.

Dit stuk van den Heer Walch, dat te Rotterdam slechts twee voorstellingen mocht beleven, had waarlijk toch een betere ontvangst verdiend. Van al de oorspronkelijke tooneelwerken, die Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap ons dit seizoen zoo kwistig heeft geschonken, is Antithese verreweg het beste, zoowel wat inhoud als bewerking betreft. Gloednieuw is het thema waarop Antithese gebouwd werd nu juist niet, evenmin als de behandeling der stof welke onder onmiskenbaar franschen invloed staat, doch het gegeven is tenminste zuiver gesteld en verscheidene tooneelen zijn gevoelig en met juist tooneelbegrip geschreven.

Steven Bokman, een voorman der Sociaal-democratische partij, is getrouwd met een meisje uit een geloovige R. K. familie. We moeten en kunnen ook gereedelijk aannemen dat dit huwelijk tot stand kwam buiten den wil en de toestemming der ouders, waardoor Marie — op een

propagandaverzameling geheel bekoord door de redenaars-talenten en vanzelfsprekend ook door het fysiek van Steven, onder wiens geestelijken invloed zij de aanhanke-lijkheid aan haar geloof heeft prijsgegeven — als een afvallige wordt gemed. Zij heeft zich daarin uit liefde voor haar man geschikt, doch wanneer zij eenige jaren met hem getrouwd is en de bewonderingsroes is geweken, begint onbewust, doch sterk in haar het verlangen te ontwaken naar wat zij zoo roekeloos prijs gaf — het geloof, den godsdienst als eenige troost immers voor zielsverdriet. De gezondheid van Marie is aan 't kwijnen, zij tobt, zonder zich nog recht bewust te wezen waarover en al omringt Steven haar met de meest liefderijke zorgen, zegt zij wel tegen hem dat zij gelukkig is, doch innerlijk is zij dat niet. Aan een vroegere vriendin, die haar na langen tijd, opeens komt bezoeken, bekent zij haar onrust, deze, zelf geloovige katholieke, begrijpt immers beter dan haar man, wat haar schort en hoe zij langzamerhand in haar leven de houvast is gaan missen aan dat hogere godsdienstig beginsel waarin zij is grootgebracht en opgevoed. In een ongeluk haar eenig kind overkomen voor een uitgaande R. K. kerk, ziet Marie eene bestiering Gods, het dringt zich aan haar op als een straf om haar afvalligheid en geeft een beslissenden stoot naar haar terugkeer tot het Roomsche geloof. Het kind, door een rijtuig overreden, zal sterven en nu besluit Marie, in samenwerking met een neef, wiens verloofde zij eens geweest is, en tegen den wil van haar man, om het kind te doen doopen en door een priester van de H. Sacramenten te doen voorzien.

Terwille van de ontwikkeling van het huwelijksdrama heeft de schrijver het jammer genoeg, noodig geoordeeld zijn tot nu toe zuivere situatie, met twee onzuivere elementen te vertroebelen. De eerste is de, door niets gerechtvaardigde, weder opbloeiing van de liefde voor haar neef, die nooit heeft opgehouden Marie te beminnen, en de tweede is de onwaarschijnlijke en kleinzielige weigering van den echtgenoot en vader om — al is hij ook nog zoo anti-katholiek, zijn *stervend* kind te doen doopen en bedienen, temeer waar hij zelf meer dan eens met klem verzekerde dat de liefde voor zijn vrouw bij hem boven alles gaat. Niettemin weigert hij botweg de smeekbede van Marie en als hij later tot de ontdekking komt dat toch tegen zijn verbod is gehandeld en den neef bij zijn vrouw op bezoek vindt, wordt hij jaloersch, achterdochtig en grof.

Marie intusschen is door den omgang met de vriendin, met den neef en door de gesprekken met de geestelijke zuster, die haar kind verpleegd heeft, weer met hart en ziel in den schoot der kerk teruggevoerd. Door het, terwille van haar man, niet geheel en openlijk zich kunnen overgeven aan haar devotie, wordt haar gezondheid, ook uit verdriet om het gestorven kind en, naar wij met tegenzin moeten aannemen, uit verborgen liefde voor haar neef, meer en meer ondermijnd, zoodat ernstig gevaar voor haar leven ontstaat. Wel veroorlooft Steven haar de troostrijke gesprekken met een priester, doch als ook deze haar de kwijnende krachten niet vermag te hergeven, komt hij door een toeval tot de zekerheid dat hijzelf het is die haar genezing tegenhoudt. In een wel heel onvoorbereid en vluchtig tooneel besluit Steven het leven dat hem zonder de liefde van Marie, niets waard is, te verlaten en gaat hij heen om zelfmoord te plegen.

Dat Steven zoo gemakkelijk en zoo vlug van het leven afstapt is natuurlijk dwaasheid, evenals het feit dat zijn vriend, de dokter, wien hij zijn besluit toevertrouwt niet al het mogelijke in het werk stelt om hem daarvan af te houden. Doch het stuk moest een slot hebben, het gegeven eene oplossing, al blijft de dood dan altijd een goedkope en gemakkelijke helper — op het tooneel tenminste.

De Heer Walch die, zooals ik reeds opmerkte, zijn stuk schreef naar het voorbeeld van fransche auteurs en

zijn gegeven ook heeft uitgedacht meer met het oog op fransche dan op Hollandsche omgeving en toestanden, miste de virtuositeit van den bedriegelijken, franschen dialoog, waardoor, van een Hollandsch standpunt bezien, Antithese den indruk maakt van: te veel drukte om een nietige zaak. Meer strakheid in de stofverdeling, meer soberheid en diepte in de bewerking zouden Antithese genietbaarder hebben gemaakt en wellicht tot het succes hebben geleid hetwelk schrijver en tooneel-directie er zich ongetwijfeld van hebben voorgesteld.

Nu is het succes alleen voor mevrouw Tartaud geweest die met fijne middelen van gelaatsexpressie en gevoelige, zuivere intonatie de rol van Marie heeft gespeeld. Vooral in het tweede bedrijf, daar waar zij de angst, de ontzetting en de smart om het verminkt thuisgebrachte kind had uitgebeeld, wist zij door haar spel diepe ontroering te verwekken.

Met teekenende trekjes in houding en gebaar speelde de Heer Tartaud Steven Bokman, den sociaal-democraat; doch deze figuur is te onvast en te grillig omlijnd om er een stevig volgehouden uitbeelding van te geven. De kleinere rollen waren bij de Heeren Poolman, van Hees en Pierre Mols in vertrouwde handen en geven geen aanleiding tot bijzondere vermelding.

Het was te verwachten dat de huldiging van den veel te bescheiden, doch daarom zoo sympathieken tooneel-speler Alexander Faassen, te Rotterdam meer het karakter van een feest zou hebben dan dit in andere plaatsen het geval is geweest. In de veertig achtereenvolgende jaren die hij hier heeft gewerkt, is immers vanuit Rotterdam steeds den roep gegaan over zijn bijzonder talent, over zijn knap, sober en altijd zoo natuurlijk spel. Men heeft Faassen hier steeds als tooneelkunstenaar weten te waardeeren, en zoo omstandigheden er toe geleid hebben dat hij, op bejaarden leeftijd, de stad en het publiek die hem lief waren, heeft moeten verlaten en elders zijn gouden tooneelfeest heeft moeten vieren, zijn oude Rotterdamsche publiek, dat bij anderen maar al te vaak het spreekwoord »uit het oog uit het hart« in toepassing brengt, heeft ditmaal getoond Alex Faassen niet afvallig te zijn geworden. Al dadelijk bij zijn opkomst als pastoor Constantijn werd hem, onder hartelijk applaus van het zeer talrijke publiek onder het schetteren van feestelijke fanfaren, een groote lauwerkrans voor de voeten gelegd. Faassen even beduusd dankend, herstelde zich spoedig en toen het min of meer zoetelijke blijspelletje waarin Faassen nochtans gelegenheid vond zijn fijn talent van de meest sympathieke zijde te doen waardeeren, was afgeloopen, nam de huldiging een aanvang. Op het tooneel geleid aan den arm van Mevr. Sophie de Vries, vond Faassen om zich heen vele van zijn Rotterdamsche confraters, zijn medespelers van den avond en de commissie welke zich uit de burgerij had gevormd om hem een huldeblijk aan te bieden. De Heer A. Robertson WAZn. voerde namens deze commissie het woord, en legde in zijn van groote waardeering getuigende toespraak er den nadruk op hoe veel Alex Faassen voor den bloei der tooneelspeelkunst heeft beteekend en in hoevele prachtig gespeelde rollen in oorspronkelijke stukken vooral de jubilaris onvergetelijk zou blijven. Namens de burgerij bood hij hem een krans en een couvert met waardevollen inhoud aan. Daarna sprak, joviaal en hartelijk, Henri Morrien namens het Rotterdamsch Tooneelgezelschap en overhandigde Faassen een cadeau dat aan een zijner liefste wenschen beantwoorden zou. En toen trad Faassen, voor zijn pastoors rol »oud geschminkt,« zooals hij oolijk-verontschuldigd getuigde, buiten de schat van bloemen en kransen, om het publiek te bedanken voor de spontane hulde hem dien avond bereid. Zijn woorden sober en eenvoudig als zijn spel, lieten niet na op het publiek indruk te maken en lang heeft het geduurd eer men ophield Alex Faassen toetejuichen. A. v. W.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

VERSCHIJNT MAANDELIJKS VAN SEPTEMBER TOT EN MET JUNI.

REDACTEUR; MR. DR. C. A. VAILLANT, HEERENGRACHT 263, AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE: FILIAAL BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN
ROKIN 29, AMSTERDAM.

De leden van het Nederlandsch Tooneelverbond ontvangen dit blad gratis, franco per post. — Het lidmaatschap van het Verbond kost f 5.— per jaar. — Abonnementsprijs voor niet-leden van het Verbond f 2.50 per jaargang van 11 nummers, franco per post Voor België, Indië en het verdere buitenland f 2.90.

Wat voor de Redactie bestemd is te adresseeren aan den Redacteur, Heerengracht 263 te Amsterdam.

INHOUD: Agenda 45e Jaarvergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond, Rekening, Verantwoording en Begrooting N. Tooneelverbond, idem Tooneelschool, Jaarverslag, Staat van het Verbond, Afdelingen. — Jubileum C. van Schoonhoven. — C. A. V.: Amsterdamsche Kroniek.

OFFICIEEL

45^e JAARVERGADERING VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

TE HOUDEN OP VRIJDAG 28 MEI 1915

DES VOORMIDDAGS 11¹/₂ UUR

IN DE SOCIETEIT „DE HARMONIE” TE DORDRECHT.

AGENDA:

- 1°. Opening door den Voorzitter.
- 2°. Wijziging der Statuten *). (Het reglement voor de Tooneelschool zal in eene later te beleggen algemeene vergadering worden behandeld, aangezien de te benoemen Directeur daarover geraadpleegd dient te worden).
- 3°. Begrootingen.
- 4°. Verkiezing van 3 leden van het Hoofdbestuur wegens het periodiek aftreden der Heeren Mr. J. van Schevichaven, J. C. van den Tol en J. H. Mignon, (allen terstond herkiesbaar).

*) De ontwerp-Statuten zijn in het bezit der afdelingssecretarissen.

Ieder lid van het Tooneelverbond brenge dit jaar één nieuw lid aan!

- 5°. Verkiezing van een lid der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool.

Ingevolge art. 6 van het reglement voor die School beveelt het Hoofdbestuur aan de Heeren:

- 1°. G. R. Deelman, aftredend terstond herkiesbaar.
- 2°. Mr. H. J. Jordens.

- 6°. Mededeelingen omtrent het pensioenfonds.
- 7°. Uitloting van een renteloos aandeel in de Tooneelschoolleening.
- 8°. Bespreking van het Tijdschrift.
- 9°. Bepaling van de plaats der 46e algemeene vergadering en aanwijzing van de afdeling aan welke rekening en verantwoording moet worden gedaan.
- 10°. Rondvraag en sluiting.

N.B. De afd. Dordrecht biedt Hoofdbestuur en Afgevaardigden het tweede ontbijt aan; voor den gemeenschappelijken maaltijd, zich te wenden tot den Heer J. van Wageningen, Singel 280, Secretaris der afdeling Dordrecht.

Het ontwerp gewijzigde Statuten dat ter eerstvolgende algemeene vergadering zal worden behandeld is aan HH. Afdelings-Secretarissen toegezonden ter behandeling in de afdelingsvergadering.

De algem. Secretaris
J. H. MIGNON.

REKENING EN VERANTWOORDING VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND 1913/1914.

ONTVANGSTEN.

	HOOFDEN.	Begrooting.	Rekening.
Art. 1	Voordeelig saldo op 1 Sept. 1913. . .		f 209 24 ⁵
	Contributie der afdelingen en der algemeene leden.	f 4100 —	„ 3710 40
„ 2	Rente	„ 70 —	„ 72 96
	Nadeelig saldo op 31 Augustus 1914		„ 148 28
		f 4170 —	f 4140 88 ⁵

UITGAVEN.

	HOOFDEN.	Begrooting.	Rekening.
Art. 1	Bijdrage aan de Tooneelschool. . . .	f 2995 —	f 2851 94
„ 2	Tijdschrift	„ 900 —	„ 960 02 ⁵
„ 3	Bijdrage afdeling voor propaganda . .	„ 100 —	„ 35 —
„ 4	Drukkerij	„ 10 —	„ 63 50
„ 5	Reiskosten	„ 100 —	„ 169 82
„ 6	Bureaunkosten	„ 35 —	„ 48 10
„ 7	Onkosten Algemeene Vergadering . .	„ 10 —	„ 10 —
„ 8	Bijdrage Pensioenfonds.	Pro Memorie	
„ 9	Onvoorzien uitgaven	„ 20 —	„ 2 50
		f 4170 —	f 4140 88 ⁵

Aldus goedgekeurd:
Het Bestuur der Afd. Groningen van het Ned. Tooneelverbond
Groningen, den 15 Maart 1915.
A. W. F. H. SÄNGER, Voorzitter.
J. BERGSMÄ, Penningmeester.

Aldus vastgesteld:
Het Hoofdbestuur van het Nederl. Tooneelverbond
Amsterdam, 16 Februari 1915.
A. G. W. VAN RIEMSDIJK, Voorzitter.
J. H. MIGNON, Secretaris.

REKENING EN VERANTWOORDING VAN HET BEHEER OVER DE TOONEELSGHOOL 1913/1914.
ONTVANGSTEN. **UITGAVEN.**

HOOFDEN.			Begrooting.	Rekening.	HOOFDEN.			Begrooting.	Rekening.		
Art. 1	Bijdrage van H. M. de Koningin . . .	f 5000	—	f 5000	—	Art. 1	Jaarwedde Directeur	f 3500	—	f 3500	—
" 2	Giften en jaarlijksche bijdragen . . .	" 55	—	" 55	—	" 2	" onderwijzend personeel . . .	" 4335	—	" 4310	—
" 3	Rente Fonds Hacke van Mijnden . . .	" 50	—	" 50	66	" 3	Belasting	" 150	—	" 154	07 ⁵
" 4	Schoolgelden	" 1100	—	" 850	—	" 4	Vuur, Water en Licht	" 440	—	" 395	24 ⁵
" 5	Subsidie gemeente Amsterdam	" 600	—	" 600	—	" 5	Schoonmaken	" 125	—	" 125	—
" 6	" provincie Noord-Holland	" 300	—	" 300	—	" 6	Erfpacht	" 337	—	" 337	15
" 7	Bijdrage N. N. (voor rythmische gym- nastiek).	" 200	—	" 200	—	" 7	Reiskosten	" 35	—	" 59	98 ⁵
" 7	Bijdrage Algemeene Kas	" 2995	—	" 2851	94	" 8	Bureaunkosten	" 60	—	" 75	94
						" 9	Schoolbehoeften en bibliotheek . . .	" 170	—	" 153	87 ⁵
						" 10	Onderhoud gebouw	" 200	—	" 63	36
						" 11	" ameublement	" 75	—	" 105	38
						" 12	Huur Gymnastieklokaal	" 35	—	" 34	05
						" 13	Pianohuur en Stemmen	" 75	—	" 84	—
						" 14	Onkosten examens en Commissieavonden	" 300	—	" 195	58 ⁵
						" 15	Assurantie	" 89	—	" 88	42 ⁵
						" 16	Lessen in vakken van lager onderwijs	" 75	—	" 100	—
						" 17	Aflossing renteloos voorschot . . .	" 50	—	" —	—
						" 18	Onvoorzienne uitgaven	" 49	—	" 125	53
								f 10100	—	f 9907	60

Aldus goedgekeurd
 Het Bestuur der Afd. Groningen van het Ned. Tooneelverbond
 Groningen, den 15 Maart 1915.
 A. W. F. H. SÄNGER, Voorzitter.
 J. BERGSMA, Penningmeester.

Aldus vastgesteld.
 Het Hoofdbestuur van het Ned. Tooneelverbond
 Amsterdam, 16 Februari 1915.
 A. W. G. VAN RIEMSDIJK, Voorzitter.
 J. H. MIGNON, Secretaris.

BEGROOTING VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND OVER 1915/1916.

ONTVANGSTEN.				UITGAVEN.									
Art.	HOOFDEN.	Rekening 1913/1914	Begrooting 1914/1915	Begrooting 1915/1916	Art.	HOOFDEN.	Rekening 1913/1914	Begrooting 1914/1915	Begrooting 1915/1916				
	Voordeelig Saldo 1 Sept. 1913 . . .	f 209	24 ⁵		1	Bijdrage aan de Tooneelschool . . .	f 2851	94	f 3250	—	f 2381	—	
1	Contributiën der Afdelingen en Algemeene leden	" 3710	40	f 3900	—	2	Tijdschrift	" 960	02 ⁵	" 900	—	" 950	—
2	Rente	" 72	96	" 70	—	3	Bijdrage voor Propaganda	" 35	—	" 100	—	" 50	—
	Nadeelig saldo op 31 Aug. 1914 . . .	" 148	28	" 560	—	4	Drukwerken	" 63	50	" 10	—	" 50	—
						5	Reiskosten	" 169	82	" 100	—	" 100	—
						6	Bureaunkosten	" 48	10	" 35	—	" 40	—
						7	Onkosten Alg. Vergadering	" 10	—	" 10	—	" 10	—
						8	Bijdrage Pensioenfonds	P. M.	—	" 100	—	P. M.	—
						9	Onvoorzienne uitgaven	" 2	50	" 25	—	" 39	—
							Voordeelig saldo op 31 Aug. 1916					" 150	—
								f 4140	88 ⁵	f 4530	—	f 3770	—

Toelichting.

2. De contributies zijn even hoog geschat als inderdaad ontvangen werd in 1913/14. Wel zijn er sedert nog leden afgevallen, maar er bestaat gegronde hoop, dat er weer toeneming zal volgen.

Toelichting.

5. De reiskosten 1913/14 waren hoog, doordat de Algemeene Vergadering in Groningen werd gehouden.

BEGROOTING VAN HET BEHEER OVER DE TOONEELSCHOOL 1915/1916.

ONTVANGSTEN.				UITGAVEN.									
Art.	HOOFDEN.	Rekening 1913/1914	Begrooting 1514/1915	Begrooting 1915/1916	Art.	HOOFDEN.	Rekening 1913/1914	Begrooting 1914/1915	Begrooting 1915/1916				
1	Bijdragen van H. M. de Koningin . . .	f 5000	—	f 5000	—	1	Jaarwedde Directeur	f 3500	—	f 3500	—		
2	Giften en jaarlijksche bijdragen . . .	" 55	—	" 50	—	2	" Onderw. Personeel	" 4310	—	" 4435	—		
3	Rente Fonds Hacke van Mijnden . . .	" 50	66	" 50	—	3	Belasting	" 154	07 ⁵	" 150	—		
4	Schoolgelden	" 850	—	" 900	—	4	Vuur, water en licht	" 395	24 ⁵	" 440	—		
5	Subsidie Gemeente Amsterdam	" 600	—	" 600	—	5	Schoonmaken	" 125	—	" 125	—		
6	" provincie Noord-Holland	" 300	—	" 300	—	6	Erfpacht	" 337	15	" 337	—		
7	Bijdrage Algemeene Kas	" 2851	94	" 3250	—	7	Reiskosten	" 59	98 ⁵	" 35	—		
	" N. N. voor rythm. gym- nastiek	" 200	—	" —	—	8	Bureaunkosten	" 75	94	" 60	—		
						9	Schoolbehoeften en Bibliotheek . . .	" 153	87	" 170	—		
						10	Onderhoud Gebouw	" 63	36	" 200	—		
						11	" Ameublement	" 105	38	" 75	—		
						12	Huur Gymnastieklokaal	" 34	05	" 35	—		
						13	Pianohuur en Stemmen	" 84	—	" 75	—		
						14	Onkosten examens- en commissie- avonden	" 195	58 ⁵	" 300	—		
						15	Assurantie	" 88	42 ⁵	" 20	—		
						16	Lessen in vakken lager onderw.	" 100	—	" 75	—		
						17	Aflossing Renteloos Voorschot . . .	" —	—	" 50	—		
						18	Onvoorzienne uitgaven	" 125	53	" 68	—		
								f 9907	60	f 10.150	—	f 9276	—

Toelichting:

2. In dit cijfer vinden de ingevoerde bezuinigingen voor het eerst hare uitdrukking. Onder de tegenwoordige omstandigheden is het zaak, die bezuinigingen te handhaven. Door combinatie van

lesuren is dit niet onmogelijk.

15. Assurantie-premie is dit jaar niet verschuldigd.

17. De aflossing, die in April 1914 plaats vond, werd nog geboekt op de rekening 1912/14.

JAARVERSLAG.

Het Nederlandsch Tooneelverbond heeft in het thans geeindigd verbondsjaar een jaar van achteruitgang, althans van stilstand in zijn annalen te boeken. Konden al de meeste afdeelingen zich handhaven en ondervonden zij dus niet direct den invloed der mobilisatie, indirect leden zij schade omdat deze tijden zich niet leenen tot een vruchtbare propaganda en het verlies aan leden door vertrek, bedanken en overlijden uiterst moeielijk kon worden aangevuld.

Voordat de Europeesche oorlog uitbrak, in de rustige Junitagen van 1914, scheen de toekomst van het Verbond ongekend rooskleurig; door den Minister van Binnenlandse Zaken was besliste toezegging gedaan voor 1915, het vakonderwijs aan de tooneelschool met f 2000 te subsidieeren. Z.E. zeide toe, een dergelijk bedrag op de begroting te brengen en groot was de voldoening van het Hoofdbestuur toen het vernam dat inderdaad aan den lang gekoesterden en bij opvolgende Ministers geuiten wensch was voldaan en een post als subsidie aan het Nederlandsch Tooneelverbond op de Staatsbegroting voorkwam. Helaas, ook ditmaal bleek ons eene ontgoocheling niet bespaard; de woelige Augustusdagen, die aan de Regeering de verplichting oplegden al het beschikbare geld te besteden voor 's lands verdediging en voor sociale aangelegenheden, vaagden de, na zoolang aandringen eindelijk verkregen, subsidie-toezegging weg. Tegenover deze teleurstelling stond de verblijdende mededeeling dat Hare Majesteit Haar jaarlijksche bijdrage ten volle bleef handhaven, nadat het Hoofdbestuur Haar had kunnen aantoonen, in dezen tijd wel het allerminst Haar krachtigen steun te kunnen missen.

Hoewel het Hoofdbestuur natuurlijk onmiddellijk aan Hare Majesteit den grooten dank van het Verbond heeft overgebracht vinde hier nogmaals eene openlijke vermelding van Harer Majesteits Koninklijke daad vermelding. Wij hopen óók in de toekomst op Hare goedgunstigheid te mogen rekenen, eene goedgunstigheid reeds door wijlen Haren Vader betoond, door H. M. Koningin Emma voortgezet en door H. M. onze Koningin bestendigd.

Nu de cursus aan de School ten einde loopt, nadert de dag dat de Directeur, de heer S. J. Bouborg Wilson afscheid zal nemen. Bij het begin van den cursus 1915/16 zal een ander zijne plaats innemen.

Wij kunnen op de toekomst niet vooruit loopen, zelfs is bij het openbaar worden van dit verslag nog geen nieuwe titularis benoemd, maar als we achterwaarts zien moeten we met dankbaarheid gewagen van de goede zorgen door den scheidenden Directeur aan de tooneelschool gedurende 34 jaren besteed. Kan de tooneelschool er op bogen een groot aantal oud-leerlingen te tellen, die bijna allen een goed figuur maken in de tooneelwereld, al die oud-leerlingen hebben onder Wilson's leiding hunne bestemming bereikt en allen heeft hij zich tot vriend weten te maken en nog lang nadat zij de School verlieten stelden zij de raadgevingen van hun oud-Directeur op hoogen prijs.

Moge het den heer Wilson gegeven zijn nog vele jaren te profiteeren van zijn otium dignitatum. Zijn naam zal in de verbonds- en tooneelwereld in dankbare herinnering bewaard blijven.

Nog een andere titularis van het Verbond zal men in het volgende Verbondsjaar niet meer op zijn post vinden. De Redacteur van «Het Tooneel» legt zijne functiën neer. Het Hoofdbestuur besefte reeds sedert geruimen tijd dat het orgaan niet meer voldeed aan de eischen van dezen tijd; onverminderd de groote waardeering die de beoordeelingen, door Mr. Vaillant geschreven, mochten ondervinden had het maandblad te kampen met de moeilijkheid dat het kritieken moest opnemen van voorstellingen, vaak een maand te voren gegeven. Mevr. B. I. Gompertz—Jitta die het Verbond zoovele jaren als Dame-patronesse terzijde stond en aan wie zeer veel is te danken meende thans hare functie te moeten neêrleggen. Met leedwezen vernam het Hoofdbestuur dit besluit dat natuurlijk moest worden geeerbiedigd.

Wat Mevr. G. deed voor de School, met name voor de vrouwelijke leerlingen, zal steeds in dankbare herinnering worden gehouden.

Dank zij den onverdroten ijver van een der leden van het Hoofdbestuur, den Heer J. Meihuizen is eene regeling getroffen waardoor den leden thans (te beginnen met 1 Juni) een maandblad zal worden toegezonden, dat op «'t costhelyckst versiert» een aanwinst zal blijken in tooneellievende kringen en op de leestafels en in de leesgezelschappen van ons vaderland. Het boek dat in 12 afleveringen zal verschijnen, biedt op de laatste pagina ruimte voor de officieele mededeelingen van Hoofdbestuur en Afdeelingen.

Gedrukt op fraai papier, wordt het den leden kosteloos toe-

gezonden, terwijl door bijbetaling van f 2.50 per jaargang exemplaren op kunstdrukpapier verkrijgbaar zullen zijn.

De prijs van dit nieuwe orgaan is voor niet-leden f 6.— per jaargang; dat ook die de Officieele mededeelingen van het Verbond zullen ontvangen is een doorlopende propaganda, waarvan men veel verwacht.

Moge deze nieuwe regeling het Verbond ten goede komen. Moeten de leden de zeer lezenswaardige tooneeloverzichten van den Heer Vaillant missen, daartegenover staat, dat zij alles wat zich op tooneelgebied voordoet een keer per maand zien toegezonden, toegelicht door een ter zake kundige redactie en verduidelijkt door onderscheidene foto's.

Ons maatschappelijk leven, dat door den ernst dezer tijden zoo schromelijk is geschokt gaf in het afgelopen jaar toch nog gelegenheid aan onze dramatische kunst om zich breder te ontplooiën; verschillende stukken van eigen en vreemden bodem werden opgevoerd, herhaaldelijk voor goedbezette zalen. Deed zich, althans naar het uiterlijke, de stremming van ons gewone leven niet al te zeer voelen, méér verwacht men van de toekomst, wanneer de rust zal zijn teruggekeerd en de maatschappij haar gewone aanzijn kan hernemen.

Sluiten wij met den wensch, dat dan hernieuwd leven in ons Verbond zal ontwaken, dat de ons toegezegde en bijna veroverde Rijkstoeloge ons deel zal worden, waardoor het tooneel-speelonderwijs zal kunnen worden verbeterd en dat door een krachtige propaganda van ons Verbond het ledental zal rijzen.

J. H. MIGNON,

Secretaris Nederl. Tooneelverbond.

JAARVERSLAGEN DER AFDEELINGEN.

Rotterdam. Alhoewel gaarne voldoende aan het verzoek van den Algemeenen Secretaris tot het geven van een verslag, moet het onder de tegenwoordige omstandigheden weinig belangrijk zijn.

Immers de ernstige tijden konden niet nalaten van grooten invloed te zijn op het tooneelseizoen, ware het alleen reeds door vrijwel geheel ontbreken van nieuwe stukken uit het buitenland.

Toch verheugt het ons dat niettegenstaande deze omstandigheden ons ledental (450) vrijwel stationair bleef.

Een groote verandering vindt plaats in onze Rotterdamsche tooneeltoestanden. De Heer P. D. van Eijsden die sedert 1900 de directie van het Rotterd.-Tooneelgezelschap voerde, heeft te kennen gegeven deze voor het aanstaande seizoen niet meer te kunnen aanvaarden.

Door het Bestuur van de «Vereeniging tot instandhouding van een Rotterd. Tooneelgezelschap» zijn toen pogingen in het werk gesteld om voor Rotterdam een eigen gezelschap te kunnen behouden ook in het belang van de artisten en het resultaat daarvan is geweest dat met 1 September a.s. optreedt als Directeur van genoemd gezelschap — de Heer Eduard Verkade — die tevens directeur blijft van «die Haghespelers».

Wij meenen dat deze oplossing eene gelukkige is te noemen, omdat hierdoor niet alleen de directie aan goede handen is toevertrouwd, maar tevens omdat het behoud van de goede krachten van ons gezelschap zoo goed als verzekerd werd.

Bij gelegenheid der jubilea van de Heeren H. Heyermans en Alex Faassen Sr. is namens de afdeeling eene bloemenhulde aangeboden.

In het Bestuur onzer afdeeling kwam geen verandering.

Amsterdam. Het jaar 1914—15 onderscheidde zich te Amsterdam, na een droevig begin door een opgewekt tooneellevens. Tal van premiers werden gegeven en, toen de eerste druk voorbij was, waren de schouwburgen stampvol. Vooral Louis Bouwmeester, die dit jaar weer op het Leidscheplein was teruggekeerd, kon steeds op volle zalen rekenen. Ook de jubilea van Heyermans en Alex Faassen werden weer met groote opgewektheid gevierd.

Over het algemeen genomen stond het peil der voorstellingen boven dat van het vorig jaar. Het Bestuur der Afdeeling Amsterdam moet het echter betreuren dat de belangstelling voor Tooneelverbond en Tooneelschool hiermede geen gelijken tred hield. Met leedwezen constateeren wij dat in het begin van het vereenigingsjaar, blijkbaar onder den druk der omstandigheden, sommige leden voor hun lidmaatschap bedankten. Welk nadeel daaruit voor onze tooneelschool kan ontstaan, behoeft waarlijk geen nader betoog. Dit valt des te meer te betreuren, waar de vooruitzichten op een grooteren bloei van ons Verbond, doch alleen bij voldoende steun door de burgerij, om redenen, waar wij voorloopig nog het zwijgen toe moeten doen, gunstig kunnen worden genoemd. Het Hoofdbestuur, met het Bestuur der Afdeeling Amsterdam van oordeel dat er maatregelen genomen moesten worden ten einde het verloop van leden te stuiten, vaardigde in den loop van het jaar een circulaire uit, die in ruime mate te Amsterdam verspreid werd.

Op de algemeene verbondsvergadering werd onze afdeling vertegenwoordigd door de Heeren S. J. W. van Buuren en Mr. P. van Sonsbeek.

Door den toestand onzer financiën waren we niet in staat gevolg te geven aan het verzoek van het Hoofdbestuur om dit jaar 4/5 van de contributiën aan de algemeene kas af te staan in plaats van 3/4. Wij namen echter op ons een deel van een eventueel batig saldo in de Verbondskas te storten. Wij waren ook niet in staat dit jaar aan de leden voorstellingen aan te bieden. Als wij ons niet vergissen zullen wij echter in staat zijn hen daarvoor in het volgende jaar ruimschoots schadeloos te stellen. Wij hopen dat dan de verbeterde omstandigheden en de liefde der Amsterdamsche burgerij het ons mogelijk zullen maken op succesvolle wijze aan den bloei van het tooneel mede te werken en onze pogingen met goed gevolg zullen worden bekroond.

's Gravenhage. Weinig dachten de ter algemeene vergadering, in Mei, te Groningen, aanwezigen, waar, dank zij het voorstel onzer afdeling, een termijn werd gesteld voor het bijeenroepen eener buitengewone algemeene vergadering ter behandeling der herziening van de Statuten en van het Reglement op de Tooneelschool, een termijn, die toch weêr overschreden werd, daar de Amsterdamsche afdeling, later de wettigheid van een dergelijke vergadering in twijfel trok, dat het nieuwe Verbondsjaar, in September, onder zulke omstandigheden zou beginnen; dat de afdeling van die omstandigheden de gevolgen zou ondervinden, was te verwachten; een dertigtal leden bedankten en slechts een vijftal traden toe; het ledental bedraagt nu 251.

In de gewone najaars-ledenvergadering werd i. pl. v. den heer J. Haus, die tal van jaren in ons bestuur zitting had en die het tooneel van practischen kant kende, gekozen dr. J. L. Walch, de bekende auteur en de criticus van «het Vaderland».

In de buitengewone ledenvergadering ter behandeling van de Statutenwijzigingen, bleek dat de afdeling zich niet kon vereenigen met het voorstel van het Hoofdbestuur, om het reglement op de tooneelschool niet meer te doen vaststellen door de algemeene vergadering en voorts eenige bezwaren had tegen sommige nieuwe bepalingen. — Ter bespreking van een en ander werden, eenige weken later, afgevaardigden der Haagsche en der Amsterdamsche afdeling met het hoofdbestuur en een paar leden der Commissie van B. en T. tot een bijeenkomst uitgenoodigd, waarvan het resultaat was, dat het reglement wèl in de alg. Verg. zou behandeld worden en men over de redactie van het artikel, regelende de samenstelling der Commissie van B. en T. tot overeenstemming kwam.

Met betrekking tot de uitgave van een tijdschrift, stelde onze afdeling voor, om het desbetreffende artikel in de Statuten aldus te wijzigen, dat mogelijk zoude zijn, om een tijdschrift of jaarboek uit te geven niet direct door het Verbond, maar alleen daardoor gesubsidiëerd. Het plan van een fraai geïllustreerd maandblad, aan het tooneel gewijd, maar zonder tooneelkritiek, op grootsche wijze door de heeren Meihuizen en Hijmans op touw gezet, bleek de goedkeuring van het hoofdbestuur te kunnen verwerven, waardoor het plan om een combinatie tot stand te brengen met het jaarboek van den uitgever Couvee verviel.

Door de afdeling werd een adres aan den gemeenteraad ingediend, ten doel hebbend de door B. en W. voorgestelde belasting op de publieke gemakkelijkheden te verwerpen. Dit adres heeft geen doel getroffen; de belasting is aangenomen en daarmee directies en exploitanten voor nieuwe moeielijkheden en het publiek voor nieuwe verhooging van de toegangsprijzen geplaatst. Den leden kon dit seizoen een zeer geslaagde voorstelling van Shaw's geestig blijspel «Pygmalion» door de K. V. het Nederlandsch Tooneel in het Verkade-theater worden aangeboden, waarin de hoofdrol op een bewonderenswaardige wijze door mevr. Lobo-Braakensiek werd vervuld.

Bij twee jubilea «trad de afdeling op», bij dat van Herm. Heyermans, wien een krans vereerd werd en bij dat van Alexander Faassen, bij welke gelegenheid op initiatief van het afdelingsbestuur een hulde-commissie werd gevormd, die met succes werkzaam was. Beide keeren voerde onze voorzitter mr. A. C. Crena de Jongh, op onderhoudende en geestige wijze, het woord.

Utrecht. Onze afdeling beleefde in 1914 een periode van stilstand. Niet dat de tijdsomstandigheden een aantal leden noopten tot uittreden, maar de verliezen die eene afdeling elk jaar lijdt door overlijden en vertrek konden niet worden aangevuld. Alles in Utrecht stond en staat in het teeken der weldadigheid en «tout Utrecht» heeft nà 1 Augustus enkel oor gehad voor bazars, tea's en uitvoeringen ten bate van steuncomite's.

De gebruikelijke «openbare les» der leerlingen, jaarlijks gegeven in onzen schouwburg, moest achterwege blijven. De kosten daaraan verbonden zijn groot en in deze omstandigheden konden we onmogelijk bij het Hoofdbestuur aankloppen om een subsidie uit de post «bijdragen aan kleine afdelingen».

Wij zijn echter overtuigd dat de kern der leden ons zal trouw blijven en dat het ons in het komende seizoen mogelijk zal zijn met hernieuwden ijver voor de belangen van Verbond en afdeling op te treden.

STAAT VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND EERE-LEDEN.

Mevr. M. J. A. Waller-Schill, Mr. J. N. van Hall, Dr. C. J. Vinkesteyn, Mr. A. Fentener van Vlissingen, Marc. Emants.

HOOFDBESTUUR:

Jaar van
aftreden.

Jhr. A. W. G. van Riemsdijk, <i>Voorzitter</i>	1917
Mr. J. van Schevichaven, Amsterdam, <i>onder-Voorz. Penningm.</i>	1915
A. Robertson W. Az.	1916
J. Milders, Rotterdam	1917
J. C. v. d. Tol, 's Gravenhage	1915
Mr. A. W. F. H. Sānger, Groningen	1916
H. van Kempen, Amsterdam	1917
Jb. Meihuizen	1916
J. H. Mignon, <i>Secretaris</i> , Utrecht, I Oosterstraat	1916

COMMISSIËN UIT HET HOOFDBESTUUR.

LEDEN DER COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT OP DE TOONEELSCHOOL:

Mr. J. van Schevichaven.
Mr. A. W. F. H. Sānger.
Jh. A. W. G. van Riemsdijk.
H. van Kempen.

Ingev. art. 21 der Statuten nemen 4 leden van het Hoofdbestuur zitting in deze commissie.

COMMISSIE VOOR DE REDACTIE VAN „HET TOONEEL”:

Jhr. A. W. G. van Riemsdijk.
J. C. v. d. Tol.

COMMISSIE VOOR HET TIJDSCHRIFT, BELAST MET HET TOEZICHT OP HET NIET-REDACTIONEEL GEDEELTE:

Mr. J. van Schevichaven.
J. H. Mignon.

BEHEERDER VAN HET FONDS TOT INSTANDHOUDING VAN HET GRAF VAN MEVR. KLEINE-GARTMAN:

Mr. J. van Schevichaven.

COMMISSIËN VAN BIJSTAND.

Art 6 van het reglement van de Tooneelschool.

COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT OP DE TOONEELSCHOOL:

Mr. J. van Schevichaven, *Voorzitter*.
. . . . . *Secretaris*.
G. R. Deelman.
Dr. C. J. Vinkesteyn.
Mr. A. W. F. A. Sānger
Jhr. A. W. G. van Riemsdijk.
H. van Kempen.

COMITÉ VAN DAMES-PATRONESSEN:

Art. 8 van genoemd reglement.

Mevr. B. L. Gompertz-Jitta.

(2 Vacaturen).

DIRECTEUR DER TOONEELSCHOOL:

S. J. Bouberg Wilson, Marnixstraat 150, Amsterdam.

REDACTEUR VAN „HET TOONEEL”:

Mr. Dr. C. A. Vaillant, Heerengracht 263, Amsterdam.

UITGEVERS VAN „HET TOONEEL”:

Firma Roeloffzen-Hübner en van Santen, Rokin 29, Amsterdam.

LEERAREN AAN DE TOONEELSCHOOL:

Mevr. B. Holtrop-Van Gelder . . . } leeraar in spel en voor-
Jan. C. de Vos . . . . . } dracht.
Mej. Branco van Dantzig . . . . . } leerares in stemvorming,
uitspraak en zang.
J. P. Musch . . . . . leeraar in grimeeren.
G. W. Knap . . . . . „ in costumkunde
en teekenen.
(Vacature) . . . . . leeraar in houding en
dansen.

J. de Boer	leeraar in mimische en plastische oefeningen en schermen.
Mevr. A. Sluis-Slikker	leerares in rhythmische gymnastiek.
S. J. Bouberg Wilson	leeraar in dramat. letterk., Nederlandsch en lezen.
Mej. J. Poppelhouwer	leerares in Fransche taal en letterkunde.
.....	leeraar in Hoogd. taal en letterkunde.
Mevr. E. C. v. de Wall Perne- Van Vooren	leerares in costumnaaien.

AFDEELINGEN.

1°.

Rotterdam.

Aantal leden 450.

Bestuur:

A. Robertson W. Az., *Voorzitter*; Mr. Joh. Havelaar, *Penningmeester*; J. Milder; Chs. van der Heyden; H. G. J. de Monchij; A. Kolff, *Secretaris*, Westerstraat 49.

Gedelegeerde:

A. Kolff.

2°.

Amsterdam.

Aantal leden 241.

Bestuur:

Mr. P. W. de Koning, *Voorzitter*; Jhr. A. W. G. van Riemsdijk, *Ondervoorzitter*; S. J. W. van Buuren, *Penningmeester*; J. Funke; Mr. P. van Sonsbeek; H. Wertheim; A. Reijding; Mr. H. A. van Nierop, J. W. te Winkel, *Secretaris*, Keizersgracht 48.

3°.

's Gravenhago.

Aantal leden 251.

Bestuur:

Mr. A. C. Crena de Jongh, *Voorzitter*; J. Meihuizen, *Penningmeester*; Mr. E. Hymans; Mr. C. G. J. Varenkamp; Dr. J. L. Walch; J. C. van den Tol, *Secretaris*, Bankastraat 139.

Gedelegeerde:

J. Meihuizen.

4°.

Utrecht.

Aantal leden 50.

Bestuur:

Prof. Dr. W. Vogelsang, *Voorzitter*; Mr. J. G. Brouwer Nijhoff, *Penningmeester*; G. R. Deelman; Mr. H. J. Jordens; G. J. F. van Vrijberghe de Coningh; J. H. Mignon, *Secretaris*, Oosterstraat 1.

Gedelegeerde:

(Vacature).

5°.

Groningen.

Aantal leden 52.

Bestuur:

Mr. A. W. F. H. Sànger, *Voorzitter*; Dr. J. Bergsma, *Penningmeester*; Prof. Dr. J. Salverda de Grave; Prof. Dr. G. C. Nijhoff; Mr. F. F. Beukema; Prof. Dr. J. F. Eijkman; Mr. B. ten Bruggen Cate; Jhr. Mr. R. Feith; C. F. Koch, *Secretaris*, Nieuweweg 2a.

Gedelegeerde:

(Vacature).

6°.

Dordrecht.

Aantal leden 39.

Bestuur:

J. H. den Bandt, *Voorzitter*; Mr. D. van Houten Jzn., *Penningmeester*; Dr. B. van Rijswijk; Dr. A. van Oven Jr.; I. van Wageningen Dzn., *Secretaris*, Singel 280.

Gedelegeerde:

J. H. den Bandt.

Middelburg en Tiel ontbreken.

JUBILEUM C. VAN SCHOONHOVEN.

Eenige jaren geleden heeft «Het Tooneel» een paar malen gegeven «Uurtjes met bekende tooneelspelers». Het was het voornemen van den toenmaligen medewerker aan het blad, de meest markante persoonlijkheden onder onze artisten achtereenvolgens te interviewen en hun opmerkingen over het tooneel te boekstaven. De dood heeft den heer W. van den Heuvel verhinderd, aan dat voornemen gevolg te geven, en hij heeft het slechts gebracht tot een paar interviews.

Het eerste was dat met «Kees van Schoonhoven», en de belangstellende lezer zal het kunnen terugvinden in het elfde nummer van den 38sten jaargang van ons blad. Het is een interview waarbij het woord bijna uitsluitend aan van Schoonhoven is gelaten, en waarin de eigenaardige figuur van dezen ons allen welbekenden artist duidelijk op den voorgrond treedt.

Schoonhoven is vòòr alles een man van den ouden stempel; de oude romantiek is zijn terrein; daar voelt hij zich thuis. daar leeft hij mede, daar lag en ligt nog voor hem de weg naar het succes.

Hoort hoe hij in dat interview met graagte terugleeft in den goeden ouden tijd, toen Veltman en Morin zijn voorgangers waren; hoort hem met bewondering spreken van Mevr. Kleine—Gartman; hoort hoe hij het uitspreekt, dat nu alles zoo anders geworden is, waarmede hij inderdaad niet bedoelt dat de nieuwe tijd verbetering heeft gebracht, integendeel: Schoonhoven is een laudator temporis acti; en in menig opzicht moet men hem gelijk geven, als men zelf zijn herinneringen raadpleegt.

Het is niet lang geleden, dat bij een poging van het «Neerlandisch» om de oude romantiek opte-graven (ik bedoel met de opvoering van *Margot de Bloemenverkoopster*) allerwege erkend werd, dat nog slechts zeer enkelen, in de eerste plaats Mevrouw Mann, zich thuis gevoelden in de oude romantiek, en toch, wijzen de teekenen des tijds er niet op, dat de cirkelgang der menschheid ons weder dien kant op schijnt te drijven? De stukken «waarin zooveel wordt geredeneerd», zooals het in het genoemde interview met Schoonhoven heet, schijnen ze niet weder plaats te maken voor die waarin het op handeling, en altijd maar handeling, aankomt? Is het blijvend succes van *Pro Domo* niet kenschetsend?

Mij dunkt, de kans is groot dat de «ouderwetsche» van Schoonhoven weder de man van het oogenblik kan worden in het genre waarin hij met stalen ijver heeft volhard, en dat een rijke toekomst nog den man wacht; die sinds jaren is geweest de stijlvolle Gysbreght, de indrukwekkende Holofernes (in Giacometti's *Judith*), de prachtige «verrader» in van Lennep's *Amsterdamsche Jongen*.

Bestendinging van levenslust, werk-lust en werkkraft zij hem van harte toegewenscht!

VAILLANT.

AMSTERDAMSCH KRONIEK,

(C. A. V.: 'n Schoon Avontuur.)

Den Heer Royaards onze dank, dat hij ons de kennismaking heeft bezorgd met een echt Fransch werk in den besten zin des woords als *la Belle Aventure*, het laatste werk van de Flers en de Caillavet. Het laatste werk in meer dan èèn zin; want het hield het répertoire in den Vaudeville tot aan het uitbreken van den oorlog, die voor een jaar en misschien voor hoeveel langeren tijd nog alle noviteit op tooneelgebied in Frankrijk heeft stop gezet; en het is het laatste werk van den thans overleden de Caillavet, wiens samenwerking met Robert de Flers zoo menig vaudeville heeft tot stand zien komen. Een samenwerking die niet altijd mijn sympathie heeft gehad; ik heb meer dan eens mijn verwondering te kennen gegeven over den opgang dien sommigen hunner stukken hadden, niet alleen in hun vaderland, maar ook daarbuiten, met name hier en in Duitschland. Om slechts een paar voorbeelden te noemen: *l'Amour veille* en *Primerose*, slappe, onbeduidende stukken, waarin de dramatis personae als

marionetten optreden volgens een door de schrijvers vastgesteld plan, en die toch een duurzaam succes hadden in en buiten Parijs, doordat ze geschreven waren met volmaakte kennis van de aspiraties van het gros van het schouwburgbezoekend publiek, dat niet meer verlangt dan een paar uren aangenaam te worden beziggehouden, en zich geen rekenschap geeft van karakterteekening of dramatische ontwikkeling.

Tot hetzelfde genre behoort ook nu weder *la Belle Aventure*, maar toch staat mijns inziens dit werk veel hooger door het tweede bedrijf. Ik zou zelfs willen beweren, dat dit tweede bedrijf het geheele stuk is, met I als aanloop en III als conventionele conclusie.

Het geschiedenisje is al even eenvoudig als geforceerd; een bruidje dat maar matig lust heeft in het huwelijk met een ambtenaartje, komt een oogenblik vòòr het vertrek naar het stadhuis tot de ontdekking, dat haar familie haar schandelijk bedrogen heeft toen zij haar wijs gemaakt heeft, dat de man dien ze werkelijk lief had haar nonchalant zou hebben behandeld, dat die man integendeel ten volle haar genegenheid waard is gebleven, en dat het doodjammer is, dat zij haar leven gaat verbinden aan een wel is waar braven en eezamen, maar engzieligen rond de cuir. Dan besluit zij, met den uit de lucht gevallen eersten beminde te vluchten, en ze voert dat besluit zonder aarzelen uit.

Intusschen blijft voorloopig alles binnen de grenzen van het fatsoen; zij laat zich door haar beminde even begeleiden op haar vlucht uit de omgeving waar zij bedreigd werd met het huwelijk met een man die haar niet aanstaat, maar ze wil eerbaar blijven en houdt haar aanbieder binnen de grenzen der welvoegelijkheid. Het paartje komt 's avonds op een buitenplaats waar zij den nacht zal doorbrengen, terwijl hij afscheid van haar zal nemen en eerst terug zal komen, als hun huwelijk met de wederzijdsche families in orde zal zijn gebracht.

Maar op het buitenverblijf wacht hun een verrassing: een oude grootmoeder heeft zich de moeite gegeven, hun vòòr te zijn en de ontvangst voortebereiden van haar kleindochter met den man dien zij te goeder trouw als den kersverschen echtgenoot aanziet. Nu volgt een aller-voemakelijkste *qui pro quo-scène*, waarin de quasi-jonggehuwden door de omstandigheden verplicht worden zich te houden als waren ze werkelijk wettige echtgenooten, zòò zelfs dat zij de comédie tot het eind zullen moeten doorspelen. Van heengaan van den »man« kan nu geen sprake meer zijn; wat zou grootmoeder daarvan wel denken? Maar als de oude dame de »jonggehuwden« goeden nacht gewenscht heeft en ze tezamen in de huiskamer zijn achtergebleven, doen ze een ernstige poging om de verleiding te weerstaan: het jonge meisje gaat alleen in de slaapkamer, en de jongeling blijft in de huiskamer, waar hij in een leunstoel den nacht zal doorbrengen,

Helaas! ze hebben buiten den waard gerekend; en de waard is hier grootmama, die terugkomt om een tuiltje rozemarijn te zetten op den drempel van de bruidskamer; heeft ze niet van de oude trouwe huishoudster Jeantine gehoord, dat dit een onfeilbaar middel is om zeker te zijn dat haar eerste kleinkind een jongen zal zijn? Daar vindt zij den »echtgenoot« alleen, en ze ontsteekt in rechtmatige verontwaardiging tegen dergelijk »modern« bedrijf. In haar tijd ging het anders; tudieu! toen wist een jonge echtgenoot *man* te zijn en toen sloot een jonge vrouw zich niet alleen op in haar bruidsvrtrek! Zij roept haar kleindochter en leest beiden flink de les; en als zij heengegaan is, wordt het den jongelieden te machtig; het gaat hun als Hüon en Rézia in Wieland's *Oberon*:

»Und ach!, an Hymen's Statt krönt Amor ihren Bund«.

Het derde bedrijf brengt alles op zijn pootjes terecht; dat gaat niet gemakkelijk, maar de schrijvers weten het er toe te brengen dat de versmade minnaar, de ambtenaar bij de Rekenkamer, zijn aanspraken prijs geeft, en dat de »jonggehuwden« met de toestemming van de familie een wettig paar worden.

Dat derde bedrijf doet er eigenlijk niet veel toe; het tweede is zooals ik reeds zeide het geheele stuk. Het is den auteurs gelukt, er in te typeeren het Frankrijk der provincie, belichaamd in die oude vrouw van goeden huize, zoo oud met haar herinneringen aan Louis Philippe en koningin Amélie, zoo jong nog met haar frissche, kerngezonde moraal, heel ernstig in den grond, maar vroolijk en levenslustig, en door geen valsche pruderie zelfs vervaard voor de *vieille gauloiserie*. Een typeering en tevens een milieu-schildering, die weldadig aandoet tegenover de afgezaagde schilderingen van Parijsche of eigenlijk gezegd boulevard-milieus.

De heer Royaards heeft voor de uitbeelding van dit werk goede zorg gedragen. Hij heeft het provinciaal intérieur uiterst verzorgd en hij heeft au premier plan daar neergezet een artieste die vele jaren zal moeten teruggaan om een succes te vinden als zij heeft gehad met de oude Mevrouw de Trévillac.

Te Parijs is de rol gecreëerd door Mevrouw Daynes—Grassot, en daarbij heeft zich een eigenaardigheid voorgedaan. Mevr. Daynes, die in vroegere jaren bij Porel en zijn toenmalige echtgenoot Réjane een onvergelykelijke *duégne* was geweest, (ik herinner mij van haar de moeder van *Zaza*), was door de schrijvers van *la Belle Aventure* aangezocht om na lange jaren van rust de partij van Mevrouw de Trévillac op zich te nemen. Zij nam het aanbod aan, doch verzocht de auteurs, de rol van de *douairière* tien jaren ouder te maken; deze hadden den leeftijd van Mevr. de Trévillac oorspronkelijk gesteld op zeventig jaar, en nu meende Mevr. Daynes—Grassot, dat het beter zou zijn wanneer die werd gebracht op *tachtig*, den leeftijd namelijk dien zij in werkelijkheid had bereikt. En van die rol van tachtigjarige maakte zij naar bericht wordt een waar kabinetstukje.

Had Mevrouw Anna Sablairolles het ook voor het zeggen gehad, den leeftijd te bepalen van de persoon die zij had voortstellen, dan zou hier natuurlijk het omgekeerde hebben moeten plaats vinden; het zal nu een zware taak voor haar zijn geweest, zich zoo oud te maken. Maar in elk geval is het ook haar gelukt, een kabinetstukje van de rol te maken; zij heeft met groot talent de figuur samengesteld van Mevrouw de Trévillac, zoo oud en toch nog zoo jong in levensopvatting, zoo modern en toch zoo heerlijk ouderwetsch in haar bijgeloof aan de magische kracht van het rozemarijn in den bruidsnacht, zoo hoog ernstig in haar beschouwing van wat plichtmatig en passend is, en toch zoo ontvankelijk voor die *vieille gauloiserie*. Een figuur, uit louter schijnbare antithesen samengesteld, maar die tezamen zulk een prachtig geheel vormen.

Het is Mevrouw Sablairolles gelukt, al die verschillende kanten van het prisma te doen uitkomen en schitteren en zodoende van dien »*rôle à composition*« een geheel te maken dat het volmaakte nabij kwam. Zij heeft het tweede bedrijf, waarop zooals hierboven gezegd alles aankomt, geheel gedragen; om haar creatie van Mevr. de Trévillac is het stuk reeds alleen een bezoek waard.

Mevrouw Royaards—Sandberg deed wat zij kon als het naieve jonge vrouwtje, en de heer Musch verloochende zijn levendige natuur niet in de rol van den half imbecillen vrijer. Alleen kwam het mij voor, dat hij deze persoon wat te zeer burgerlijk maakte; hij had meer van een kappersbediende dan van een ambtenaar bij de Rekenkamer.

Hetzelfde gemis aan distinctie kenmerkte in nog hoogere mate den jongen Vlaamschen acteur wien de rol van den gelukkigigen amoureux was opgedragen; indien deze het hart van de *douairière* wint, is dat almede omdat zij in hem vindt den in al zijn spreken en doen, in zijn geheel optreden onberispelijken man van de wereld; maar dat kon men met den besten wil in den heer Gobau niet vinden; de zoolang verwachte *jeune premier* schijnt nog altijd de rare avis in ons land te zullen blijven.

C. A. V.